

Linguae

European Scientific Language Journal

October 2013

ISSN 1337-8384

Volume 6 Issue 4

*Language is
the blood
of the soul
into which
thoughts run
and out of
which they
grow.*

(O.W. Holmes)

XLinguae European Scientific Language Journal
Volume 6 Issue 4, October 2013, ISSN 1337-8384
The scientific language journal registered
by Ministry of Culture of Slovak Republic no EV 2747/08
© SVO, s.r.o

XLinguae European Scientific Language Journal, Volume 6 Issue 4, October 2013
ISSN 1337-8384, Journal registered by Ministry of Culture of Slovak republic no EV 2747/08
Periodicity: 4 times a year (January, April, June, October)
© SVO, s.r.o. – Slovenská Vzdelávacia a Obstarávacia, s.r.o., Petzwalova 30, P.O.BOX 33, 949
11 Nitra, Slovakia; Org ID number: 44618735
Tel.: 00421907522655, Fax: 00421377731437
Mail: xlinguae@xlinguae.eu, jbirova@ukf.sk

XLinguae is the European Scientific Language Journal about modern European language
philology published in the heart of Europe in Slovakia. Its first and most important objective is
the European and world language and culture diversity analysed or empirically described in
studies and contributions from linguistics, applied-linguistics and philology fields.

Editor-in-chief: Jana BÍROVÁ, Constantine the Philosopher University, Nitra, Slovakia

Managing editor: Meta LAH, University of Ljubljana, Slovenia

International scientific board:

Tibor BERTA, University of Szeged, Hungary

Anna BONDARENCO, Université d'Etat de Moldova, Chisinau, Moldova

Nawal BOUDECHICHE, University Center El Tarf, Laboratory Lantex, University Annaba,
Algeria

Donald CHERRY, Hiroshima International University, Kurose, Higashi Hiroshima, Japan

Fatima CHNANE-DAVIN, Aix-Marseille University, France

Elena CIPRIANOVÁ, (editor-in-chief by honour), Constantine the Philosopher University, Nitra,
Slovakia

Eva DEKANOVÁ, Constantine the Philosopher University Nitra, Slovakia

Marie FENCLOVÁ, University of West Bohemia, Czech Republic

Armand HENRION, Haute école de Blaise Pascal, Bastogne, Belgium

Zuzana HONOVÁ, Ostrava University, Czech Republic

Zdenka GADUŠOVÁ, Constantine the Philosopher University Nitra, Slovakia

Olga GALATANU, University of Nantes, France

Danièle GEFFROY-KONŠTACKÝ, University Hradec Králové, Czech Republic

Edita GROMOVÁ, Constantine the Philosopher University Nitra, Slovakia

Astrid GUILLAUME, Université Paris IV Sorbonne, Observatoire européen du plurilinguisme,
Paris, France

Jan HOLEŠ, Palacky's University, Olomouc, Czech Republic

Magda KUČERKOVÁ, Institute of World literatures, SAV, Bratislava, Slovakia

Svetla LAZAREVSKA, University Sts. Cyril and Methodius, Skopje, Macedonia

Viera MARKOVÁ, Constantine the Philosopher University Nitra, Slovakia

Anton POKRIVČÁK, Constantine the Philosopher University Nitra, Slovakia

Silvia POKRIVČÁKOVÁ, (editor-in-chief by honour), Constantine the Philosopher University
Nitra, Slovakia

Linas SELMISTRAITIS, Vilnius Pedagogical University in Vilnius, Lithuania

Ján TARABA, Cyril and Methodius University in Trnava, Slovakia

Editorial board:

Pavol ADAMKA, Nitra; Monika ANDREJČÁKOVÁ, Bratislava; Katarína CHOVCOVÁ,
Banská Bystrica; Božena HORVÁTHOVÁ, Nitra; Mária LALINSKÁ, Ružomberok; Natália
RUSNÁKOVÁ, Nitra; Eva STRANOVSKÁ, Nitra; Kateřina VYCHOPŇOVÁ, Prague; Jana
WALDNEROVÁ, Nitra

Issue editors: Pavol ADAMKA

Photo: Pavol ADAMKA (Autumn in Nitra)

Scientific studies

Three Basic Language and Semiotic Dichotomies after One Century of Development ... <i>Martin Štúr</i> ...	2
Právo – jazyk – translácia <i>Oľga Wrede</i> ...	17
Les constructions à valeur passive dans le discours législatif <i>Zuzana Honová</i> ...	36
Ekonomické texty v teórii a praxi prekladu <i>Eva Dekanová – Lucia Molnárová</i> ...	46
Hodnotenie neverbálneho prejavu tlmočníka poslucháčmi <i>Soňa Hodáková – Katarína Welniczová</i> ...	58
Une approche interculturelle de didactique intégrée du français langue étrangère par la chanson ... <i>Tilda Saydi</i> ...	83
Язык переворота <i>Pavol Adamka</i> ...	103

Book reviews

A Notable Contribution to Translation Studies <i>Edita Gromová</i> ...	108
Inovatívne vyučovanie a učenie z pohľadu začínajúcich pedagógov <i>Mária Kiššová</i> ...	109

Abstracts

111

Three Basic Language and Semiotic Dichotomies after One Century of Development and the Complexity of Semiotic System

Martin Štúr

Anotácia

Cieľom tohto príspevku je analyzovať, aktualizovať a kriticky zhodnotiť možnosti troch dnes približne storočných dichotomických modelov. Sú to dichotómia označujúceho a označovaného, ktorú formuloval Saussure (Ferdinand de Saussure (1857 -1913) vo svojom treťom a poslednom kurze počas roku 1910 – 11, publikovaná podľa poznámok v diele nazvanom *Cours de linguistique générale* (*Kurz všeobecnej jazykovedy* 1916) a neskôr, v roku 1954 po anglicky ako *Course in General Linguistics*; dichotómia statického a dynamického, ako ju interpretoval Vilém Mathesius vo svojom článku *O potenciálnosti jevů jazykových*, z roku 1911, ktorý doteraz nebol preložený do angličtiny a *reflexného a reflexívneho*, ktorú sformuloval Miguel de Unamuno v diele *Del Sentimiento Trágico de la vida* (*Tragický pocit života*), ktoré vychádzalo na pokračovanie od decembra 1911 a knižne v r. 1913, Unamunom autorizovaný a korigovaný preklad pod názvom *Tragic Sense of Life* je k dispozícii od roku 1921.

Klúčové slová

Semiotický systém, jazyk, dichotómia, Saussure, Mathesius, Peirce, Frege.

Our opinion is that these dichotomies, by due definition in line with the original formulation, can be used as non-conflicting, independent and mutually compatible, and at the same time complement the complex semiotic system of Charles Sanders Peirce and are in harmony with the accuracy requirements stipulated by Gotlob Frege and thus help create a comprehensive, open and nonexclusive, i.e. critically and relativistically verifiable interpretative system of semiotic processes and the basis for the investigation of phenomena such as creativity, mimesis, the relationship between physical reality and artistic image or scientific description. Today, when the potential of *a priori*, smooth and automatic understanding of language and semiosis has been exhausted, it makes sense to critically return to the starting points of its understanding. One can be surprised that it is a possible source of new possibilities in interdisciplinary investigations of language and other semiotic systems; we believe we are not alone in this endeavor as it has become a promising and modern investigative method.

Let us start by our definition of a dichotomy by introducing and comparing the three above dichotomies, their mutual comparison and place in the complex relations of the semiotic system.

A dichotomy as a minimum universal analytical model

Is a dichotomy a minimal or basic model? The minimal analytical models are normally not discussed as essential or basic in terms of the outcomes because this kind of precept would be invalid at least in terms of pragmatics, i.e. even the process or causes of semiosis. The basic ones are the main *means* of a comprehensive breakdown of unique information into the general non-independent terms. Only the dichotomous division of a coherent thought based on the division rules of syntax or otherwise leads to the notion of a term being the mental aspect of words. The non-independence of words in a sentence as the smallest unit of semantically coherent analytic-synthetic language communication was clearly formulated by Frege as early as in 1884:

"That we can form no idea of its content is therefore no reason for denying all meaning to a word, or for excluding it from our vocabulary. We are indeed only imposed on by the opposite view because we will, when asking for the meaning of a word, consider it in isolation, which leads us to accept an idea as the meaning. Accordingly, any word for which we can find no corresponding mental picture appears to have no content. But we ought always to keep before our eyes a complete proposition. Only in a proposition have the words really a meaning. It may be that mental pictures float before us all the while, but these need not correspond to the logical elements in the judgement. It is enough if the proposition taken as a whole has a sense; it is this that confers its parts also to their content." (Frege, 1980: 71)

It would be wrong to assume that there Frege denies the word its meaning, on the contrary, he highlights the one that words have as a standardized partial universal element in the syntactic structure of sentences, allowing the communicative function of language. The linguistic construction is therefore in accordance with what Lampis referred to as property unique for humans only: "*Homo, y en esto es realmente único, llegó a construir útiles compuestos de diferentes elementos o partes funcionales y a emplear útiles para fabricar otros útiles y otras clases de artefactos*".(Lampis, 2011: 41)

According to Unamuno, the human communication need exceeds the level necessary for survival, which is sufficient other animals; the semiotic acts go beyond the level of information necessary to deal with the current situation:

"But it is necessary to distinguish here between the desire or appetite for knowing, apparently and at first sight for the love of knowledge itself, between the eagerness to taste of the fruit of the tree of knowledge, and the necessity of knowing for the sake of living. The latter, which gives us direct and immediate knowledge, and which in a certain sense might be called, if it does not seem too paradoxical, unconscious knowledge, is common both to men and animals, while that which distinguishes us from them is reflective knowledge, the knowing that we know." (Unamuno, 1921: 21)

In animals, the *form* is structured and articulated but *not the meaning* since it remains primarily limited to signals indicating danger, aggression, territorial claims, defense mechanisms or readiness to mate, discovery of food or, as is the case with bees, even the direction toward it and the yield of food source, the hierarchical and social signals, individual calls - and that is about it.

The reflective function, as a response to the need to express the thought, individual life experience and thus reflect our view and invoke "memory" of it in someone who lacks it, share our memories and depict the situations with a substantive and subjective, cognitive, emotional and volitional charge, is unique to humans. This need always has a complete and comprehensive nature. The semiotic act in humans achieves the fulfillment of this need by highlighting or comparing. It always relies on individual experience and the cultural tradition. The semiotic physical form is the result of articulation of such needs and the communicated meaning through the semiotic system, the classification of which will be discussed below.

The "atomic" problem in the levels of differentiation (is there an atomic differentiation level?)

The logical atomists such as the early Wittgenstein, Carnap and Russell argued that the essential function of language is that the atomic fact corresponds to the atomic statement or differentiation. However, it would be a mistake to assign this atomic level with a priori physical or existential properties. It is not the cause, but the means and level of articulation, not its absolute limit, it belongs to the model and not the original. The differentiation limit is given by the communication needs and possibilities of the system, the language is a universal system, typically limited by economy of expression. If the atom is divisible in physics, but only at the expense of

a much higher effort than what is common, even in semiosis we fall below the traditional, learned and automated level of differentiation, requires a much greater effort, knowledge, skill, creativity and critical thinking, all activated and developing based on the respective needs and improved by practice. As the "atomic fact" (except for the actual physical data and properties of natural sensors and their artificial extensions) is determined by our need for differentiation and our distinctive practice, it is also determined by the possibilities in the semiotic system on the reflexive level.

The outstanding nature of dichotomies

There are various types of minimum one-dimensional models in semiosis. They differ in the individual differentiation types and functions. We can divide them into *polar, privative, binary and dichotomous*. The polar model expresses the degree of property that is continuous and quantitatively, objectively or subjectively relatively comparable, usually belonging to the subject and not the referent, such as *light and dark, large and small, good and evil*. There is always something *brighter* than *bright* and *worse than bad*. At a certain level, it does not make a difference any more. The terms are more likely to be based on privative opposites. The phonological and morphological system, as well as any other classification of differentiation, is primarily based on these contrasts. One statement cannot be true and false in the same context, the number cannot be single and plural at the same time. The polar opposite evaluates and compares, the privative classifies, however, the dichotomous opposite can do much more. It is the starting point in syntax, it is based on the breakdown of the non-analyzable without destroying it, opening the closed, resolution below the level commonly understood as final, smashing the atoms without force, a clear paradox. It is the differentiation of the indivisible, it opens the way where there is none, it is the principle of articulation of meaning in language where the unity thought is divided into the terms.

The dichotomous division does not annihilate unity, but by opening its thematization, it opens the possibility of understanding and confirmation of the reflexive level. If the polar and binary opposites are based on analytical results, the articulation of meaning, the dichotomy is its means, the basic method in syntax as a universal reflexive model of analytical breakdown of meaning. Irrespective of how we understand these three differentiation models as being important and significant in typical situations, yet we do not treat the boundaries between them as clear-cut.

On the history of reflection in dichotomies

The understanding of the importance of dichotomies is not limited the modern times. It reached a remarkably high level in the ancient times. However, we disagree with the view that when reflecting on it, have not reached the level of Plato, Aristotle, the Stoics or Sophists. And, in harmony with Unamuno, neither can we tolerate the other extreme, i.e. refusing the ancient tradition (and effectively any other tradition) at all costs to get the baseline "clean slate" "*Board rasam*" experience. Just like Pierce, Unamuno understood the tradition realistically, even Peirce considered prejudice to be the starting point for any examination, but we are willing to correct or abandon it if it is not confirmed and not to neglect or reject those aspects that are not in harmony with it because if we lacked assumptions or attitudes, we would have never started examining it. The reality is, as always, more complex. Peirce, Saussure and Unamuno relied on the ancient tradition, especially on Aristotle and Plato, and by finding corrections and new solutions to the problems, they achieved a qualitatively higher level of knowledge.

Compared to Saussure's dichotomy of *signifier and signified*, the advantage of the Unamuno model is that it allows to analytically divide and scientifically examine the

relationship of language and other semiotic phenomena in relation to thinking, life and the world on a broader basis. Both models jointly rely on double articulation, i.e. not only the breakdown of the physical form, but also the overall importance of communication. For Unamuno, the emphasis on the secondary articulation is even greater, in his view it represents the basic understanding of language. Both thinkers put a major emphasis on the social and general character of language. The difference in motivation is that Saussure stressed the importance of relative autonomy of linguistics as a science with proper methods and areas of study. He recognized the connection of thought and language, however, he emphasized that in the strict sense, language can be studied separately as an abstract system. His dichotomy of the linguistic sign evolved from the arbitrary connection of the *mental image of sound and mental image of the term*.:

'The linguistic sign unites, not a thing and a name, but a concept and a sound-image.' The latter is not the material sound, a purely physical thing, but the psychological imprint of the sound, the impression that it makes on our senses. The sound-image is sensory, and if I happen to call it "material," it is only in that sense, and by way of opposing it to the other term of the association, the concept, which is generally more abstract.' (Saussure, 1966: 66)

The radical nature of this connection only seemingly excludes its mimetic use. We believe that the arbitrariness allows us to achieve a higher degree of mimeticity on the level of meaning and not form, whereby the arbitrariness is on a decline in the poetic forms.

A natural language is the most sophisticated and versatile system of reflection. It contains the *mimesis*, *imitatio* in Latin, i.e. the imitation, or better, assimilation and/or thematization of life experience and imagination, experience exchange and sharing of experiences in language, which in its physical shape does not resemble what it shows or points at, and it has no direct connection with it. This *mimesis* is bypassed by Saussure in the aforementioned dichotomy, it is "in brackets", and emphasis is put on the semiotic systems where the mimesis as the external similarity of the physical sign and the labeled phenomenon is indisputable, to the edge of examination in semiotics and/or semiology where it is reluctantly and doubtfully not considered as a possible part of the field of investigation. This type of "parenthesis" and marginalization of mimesis is just a functional temporary solution that might work for a hundred years, but the solutions could not have been complete because the "parenthesis" was only relegated, but could not be entirely canceled. Its temporary nature became ever so prominent and it moved together with the differences in the semiotic system further away from language, where the arbitrariness of signifier and signified is absolute on certain levels in contrast with the systems where it is lower on the level of the designating physical shape. Although it may seem completely absent, it is never quite lost. At the same time, Unamuno outlined a model that allows us to open the "parenthesis", solve it and thus open the mimesis in a manner sufficiently clear and complete with a clear viewpoint on it as the core of semiosis and reflect on it accordingly.

Unamuno as an artist, philosopher, philologist and existential philosopher would interpret the statement that the link between the concept and sound image allows no freedom as simplified. Once the conceptual structure of the sentence is already set, it is so because together with selecting the "mental image", we also select the form or "sound image of the word." However, at the level of relationship between the idea and the sentence, which does not belong to their articulations but features, this is not the case. It was the very language, which Unamuno proclaimed to be general and social, that in his view represents the environment for freedom of artistic creativity and imagination. He himself stated that an idea, no matter how clear, must

be first articulated in language until it can be communicated in language, until it is drawn from the mist of dim perceptions which it represents).

In science, philosophy and literature, as well as in all kinds of art, the more widely understood *mimesis* is inevitable, an imitation not only on the level of form, but also meaning, and not only in the phenomena from the physical world, but also in the realm of ideas that only exist in our minds. The semiosis of all these areas gives rise to varying degrees of arbitrariness and therefore conventionality. This type of paradoxical combination based on the tension between the seemingly opposites negatives is attributable to Unamuno, who also considers it to be the source of theology and metaphysics. Despite the apparent contradiction, we consider these two dichotomies, Saussure's and Unamuno's, to be compatible and, together with another dichotomy of the 'static and dynamic', to be the three basic dichotomies of language.

Although the *static and dynamic* dichotomy is rooted in the ancient world, especially in Aristotle, in linguistics it develops fully thanks to Mathesius in his article in *On the potentiality of language phenomena* written in 1911. It is also present in Saussure, where it is marginalized by synchrony and diachrony, and later in Hjelmslev. The Mathesius's qualitatively higher level of differentiation between the statics and dynamics at the level of *langue* as the system in a specific language or particular communication process, whether conventional or artistic, even at the level of individual development of linguistic competence, which anticipates competence in Chomsky, is not reached. In the monograph *The statics and dynamics of language* statics and dynamics is studied also on the level of language itself, i.e. on the level of language skills and needs, where Mathesius never made it.

The fact that reflection has properties different from the original was already known in mythical times. It has its limits, is always less than the original, one cannot see behind the horizon nor themselves; what lies behind is known by experience, as told by others, or by using the system of mirrors and other devices that can move but not remove the horizon. To what degree the information is credible or distorted is judged by our expectations, experience and credibility of the source. On the one hand, they are the means to procure our needs, the basis of planning our trip, on the other hand, is an end in itself, a direct need. But we also know that the physically mediated sensory data are and must be incomplete, partial, yet we need to deal with complete and closed objects, this is why using our memory, expectations of symmetry and mediated information, we create a comprehensive, closed and static idea as something universal and perfect, which needs to be communicated to others.

Unamuno opens access to a deeper understanding of this issue by talking about the common sense as the *reflex and reflective* knowledge and cognition:

"Reason, that which we call reason, reflex and reflective knowledge, the distinguishing mark of man, is a social product.

It owes its origin, perhaps, to language. We think articulately —i.e. — reflectively — thanks to articulate language, and this language arose out of the need of communicating our thought to our neighbors. To think is to talk with oneself, and each one of us talks with himself, thanks to our having had to talk with one another. In everyday life it frequently happens that we hit upon an idea that we were seeking and succeed in giving it form — that is to say, we obtain the idea, drawing it forth from the mist of dim perceptions which it represents, thanks to the efforts which we make to present it to others. Thought is inward language, and the inward language originates in the outward. Hence it results that reason is social and common." (Unamuno, 1921: 26)

He says that we think in an articulated manner, that is reflectively and that thought is language unto itself based on the speech of others, therefore the mind is general and social. Unamuno therefore links reflectivity with articulatedness, or more

specifically, with the articulated nature of language. This is two-fold, on the level of meaningful form and communicated meaning, determined by the communicative need, the ability and intention of the speaker as well as the expectation of the addressee's receptive skills. The articulation of meaning is an analytical segmentation of particular meaning into general terms using universal syntax. Syntax is not universal because it would be the only possible object of thought, or way of speaking determined by segmentation, but just because it is the way to segment everything, which itself says nothing as a whole about itself, but leads to partial, incomplete and self-standardized indicators of meaning whose synthesis allows us to communicate the true and full meaning.

In verbal communication being the most advanced universal communicative form, mimesis is absent at the level of its physical form abstracted from meaning, it is not even present in the syntax indicating the form, and the relationship of syntax and the individual analytical semantic units can not be explained without historical and cultural context and imagery, however, this works largely on an automated level, but language itself, we can analyze this mechanism, thematize it, articulate it and reflect on it. The thought, or the minimum coherent idea or image, therefore corresponds to the sentence as the minimum basic unit, divisible into smaller sub-units, standing on their unity as a comprehensive semantic unit. Thus syntax as a piece of linguistic reflection is social in nature, while an idea and its object is apparently also individual, unique and highly personal. This is covered by reflectivity, which is what gives the idea its significance and real communicative sense.

We are therefore addressing reflectivity as a property of reflection and properties of what focuses on reflection, what the objective of reflection is or, vice versa, what is its means. However, something is obviously missing here; it is the individual, authentic and ultimately non-thematized aspect, which lies not in the word itself, but in the choice, selection and updating, that which is still reflected as sense in the work of art, participates in philosophy and embodies the abstracted but always present condition of scientism and philosophy of writing and literary work of art, thus a necessary component and condition in each semiosis. It is the *reflex* part as a dichotomous supplement of *reflectivity*.

In a *reflex* view, such as a photograph, reflection is not physically involved in its emergence, it is pushed to the background, it is in the creator's intention and the reader reception, however, it stands for what makes sense. In the spoken and written language, reflexivity is already marginalized in its physical form and absent in meaningful component of the physical form, it dwells in what it expresses. In music, reflexivity and reflexivity are inextricably linked in the notation and reflection.

Two other dichotomies

Apart from Saussure's dichotomy of *signified and signifier*, constituting the linguistic sign, there is the dichotomy of *static and dynamic*, i.e. the changing and unchanging, based on the breakdown horizon, as interpreted in the book *Statics and dynamics of language* (By analyzing statics and dynamics, Mathesius thematizes the relationship and use of language, we attempted at applying its potential also to the relationship between a particular language and the function of language itself, or, in Saussure's terminology, between the parole and langue and also its unity and language as a higher-order unity, as well as within each of these levels in a larger resolution. We, however, do not follow Mathesius's approach, but Aristotle's understanding of the static nature of being.), and the third one, *reflex and reflective*, which is discussed in detail in our articles on Unamuno and in our monograph, which is the first one ever on the topic. (Unamuno in his Tragic sense of life in men and nations, a piece quite unusual for him, consistently and accurately defines the reflective, and once even

mentions reflex knowledge, however to complete the dichotomy based on the book is not difficult, Unamuno leaves it in an almost finished form, although it does not become obvious in superficial reading. This does not apply to some of the translations, where it completely disappears, as shown in the third chapter. We did not see this difference elsewhere. Reflex knowledge, of course, is also mentioned by other authors, however, it is not clearly distinguished from reflectiveness, which significantly limits its methodical use. (We can find a similar view in Kierkegaard, in the relation between aesthetics and ethics, or in Kant, in the relation between the transcendental aesthetics and logic, although not so clearly separated by the reflective character of human language.) The advantage of both of these analysts is that they are complementary with the basic Saussure's dichotomy, the first one focusing on signs and symbols, the second one time and third one mimesis of signs. Both qualities, removed by Saussure out of his model, but not canceled nor neglected, do not overlap or negatively interfere with his model. Over time, the need for a realistic understanding of semiosis is becoming ever so apparent.

Saussere's dichotomy of signifier and signified

The entire structuralism, and partly post-structuralism, tends to refer to the work of Ferdinand de Saussure. Linguistics, mainly the continental, divides into pre-and post-Saussurism. His breakthrough work in general linguistics and partly in philosophy of language is the famous Course in general linguistics. In the Indo-European studies, his work on the evolution of Indo-European vocalic system stands out, however, it is not analyzed in this paper. Saussure's distinction between langue as an abstract system of rules, information code and the rules of its articulation, i.e. the mental images, represented by the graphic or sound image, i.e. writing, and parole, or the physical aspects of linguistic communication and langage as the linguistic ability and need, is one of the most progressive analytical models in history, though as a dichotomy it is known only in its first iteration where langage is understood as the unity of langue and parole, but as soon as something important comes out, it changes into the triad. What stands out in Saussure is that he moved the border of understanding of the linguistic phenomena to a higher level of resolution and arrangement; however, if we were to choose what is most beneficial for the understanding of language, it is undoubtedly the fact that the system works in a purely synchronous way.

His dichotomy of the semiologic sign as an expression of unity of the signifier and signified is an extension of the said dichotomy of concept and acoustic image:

"I propose to retain the word sign [signe] to designate the whole and to replace concept and sound-image respectively by signified [signifié] and signifier [signifiant]; the last two terms have the advantage of indicating the opposition that separates them from each other and from the whole of which they are parts. As - regards sign, if I am satisfied with it, this is simply because I do not know of any word to replace it, the ordinary language suggesting no other." (Saussure: 67)

Statics and dynamics in Aristotle

Statics and dynamics is Aristotle's basic dichotomy. While in natural sciences, such as physics, this can be a classification criterion, such as the difference between as the hydrostatics and hydrodynamics as the types of real conditions and processes in linguistic communication, it is considered to be a dichotomy in semiosis and in thinking because it exists and physically manifests itself only as dynamic processes based on the referencing system, association, mutation or arbitrary labeling that goes beyond their own time frame, so it can be seen as relatively static. Thus, when considering the physical aspects of semiosis, the specific semiotic system, its

development, tradition and the communication need, the relative and polar interface shifts, but the actual differentiation is clearly dichotomous. It is normal that in a dichotomy emphasis is placed on one of its poles and the other is relatively neglected, the emphasis on unity is often lost, which is its integral part. In Aristotle the emphasis is on the system of understanding, which becomes the lead and basic principle of the conceptual apparatus and methods because it is the main focus in *statics*. In today's linguistics, we also encounter the opposite approach, i.e. the subjective part of the sentence is referred to as the "*non-predicative periphery*". In actuality, these are structurally equivalent although the emphasis is usually on one or the other basic articulation of ideas into a sentence. Even in classical Latin the core of the subject was a noun, which was loaded with meaning regardless of whether what it designates was an *agent* or *patient* of the verbal action or *attribution* of the nominal predicate, the passive subject was perhaps even more frequent than active because the topic is often what is labeled as a logical subject.

Today, in modern Western languages, the *agent*, or doer, is the subject although it is often far from being the most important noun in the sentence. This role is normally assumed by the direct object. The result is that the balance of meaning is strongly biased in favor of the predicate and it is only the historical perspective that shows us that this has not always been the case, and that the "decline" of the subject has historical and linguistic typological contexts, relates to the power of cultural tradition of formal logic and science in modern times, while in the oral tradition, which has not undergone formal "rationalizing" as a scientific language, the agent is expressed only if it is necessary, which is very clear once we try to translate an ordinary sentence such as "Za vozom sa práši" into English, Spanish or German. In this respect, our objection to the inconsistent distinction between the regularities of thinking and cognition in general and the specifics of a particular linguistic and cultural use in Aristotle turns against certain representatives of modern philosophy or linguistics because their level of distinction is lower than that of Aristotle, and had Aristotle's been high above the contemporary level of knowledge, theirs is way below it. Even so, they are useful for their strong opinions which can be disputed and thus clarify the situation, while the unoriginal and reducing teachings are much less useful.

Mathesius complements the modern understanding of the formal articulation of ideas into sentences by developing the *actual sentence division* where the starting statement is called *theme* and the core is now usually referred to as *rHEME*. Understanding the theme as a mere situational context, which is seen as the self-evident and known starting point, is based on the common automated and ritualized communication where the topic is the specific information core in the relevant situation, carried by the rHEME. However, in the theoretical and, to a limited extent in specialized texts, what matters is the nonrandom, predictable and relatively "timeless" information beyond the current time frame of speech that escape our attention or even appear to be unnecessary just because they are so obvious. It is where the fundamental error, defect or deficit of apriorism is, which considers the topic to be given, trouble-free or resolved automatically and it does not reflect adequately its own background, tradition and prejudice and therefore is subject to them. Apart from Unamuno, theme was identified by many other thinkers in Europe, e.g. by Heidegger; the American tradition calls it *the myth of the existing*. Even with Mathesius, in addition to his *potentiality*, which we will get to in a while, what is equally as important is his understanding of reduction or simplification in linguistics: "*This simplification, different in various languages and in different types of linguistic phenomena, is usually unintentional in its creation and tradition, and the apparent simplicity of linguistic phenomena is considered to be not the result of the analytical methods, but their real property, which often results in disastrous mistakes. Therefore, following*

from the historical development, one can assume that apart from the general scientific efforts to determine the generic rules, what stands out is also the intense resistance to the mechanical over-simplification of facts." (Mathesius: 9). This observation applies generally and not only to linguistics. In harmony with Unamuno and now with Mathesius, the problem is not simplification per se, but ignorance of the its standpoints and criteria of usability, the most visible case of which is the identification of the original with the model and that fact that the model can become (and is) the original.

Mathesius's statics and dynamics in language

Perhaps the clearest interpretation of Mathesius's understanding of statics and dynamics can be found in his article *On the potentiality of language phenomena*. Potentially is defined as follows: "*when defining a term, I understand it as a static fluctuation, i.e. instability at the given point in time, in contrast with the dynamism manifested in the course of time*". (Mathesius: 9) Dynamics is thus understood almost in the same way as Saussure's *diachrony*, i.e. as diachronic sequentiality of changes and *statics* is seamlessly translated into the saussurian terminology as *synchrony*. This would be a mere parallel discovery of differentiation, but Mathesius sees it as a starting point for further differentiation. What we now refer to as *dynamic synchrony* in a novel way, he grasps terminologically as *potentiality*. This is further subdivided into "*static fluctuations of speech*" on the one hand and "*individuals within the language communities*" on the other, manifested in particular in "*individual's speech*" (Mathesius: 9). This again is still just a starting point to important theoretical and practical findings, including the fact that even though a word in English, French, Spanish or Italian is non-separable in speech, i.e. a group of syllables pronounced in one single take and separates with breath pauses and it connects to the surrounding words so that the number of syllables in the speech cycle is less than the number of syllables in the individual words, the word also manifested physically.

Peirce's semiotic system

What still stands out in Peirce's semiotic system is the concept of a fragment. It is generally considered to be the core of modern semiotics, a discipline, which was founded by Saussure under the name *semiology*, but promoted by Peirce decades earlier if we are to believe the sources which we have no reason not to do (it was impossible to publish his findings). This fragment is embodied by his triadic classification of signs into *icons*, *indices* and *symbols*. Today we understand that an *icon* *resembles* the thing it points at in shape, an *index* establishes a *material or situational relation* with it without the resemblance and a *symbol* does not even resemble or look like the *designee* nor is it related to it, and designation is *conventionalized* by agreement, law or *tradition*. It is obvious that the author would not use the above terminology (The exact original wording can be found in the essay "Logic as Semiotics: The Theory of Signs.", available in Philosophical Writings of Peirce, Charles S. Peirce (Author), Justus Buchler (Editor)), because we now use Saussure's dichotomy, which Peirce could not have been acquainted with. His system was more complex, it is the second item in his sign triad. The dichotomy gets to a deeper level of articulation than Peirce's terminology:

"According to the second trichotomy, a Sign may be termed an Icon, an Index, or a Symbol.

An Icon is a sign which refers to the Object that it denotes merely by virtue of characters of its own, and which it possesses, just the same, whether any such Object actually exists or not. It is true that unless there really is such an Object, the Icon does not act as a sign; but this has nothing to do with its character as a sign. Anything

whatever, be it quality, existent individual, or law, is an Icon of anything, in so far as it is like that thing and used as a sign of it.

An Index is a sign which refers to the Object that it denotes by virtue of being really affected by that Object. It cannot, therefore, be a Qualisign, because qualities are whatever they are independently of anything else. In so far as the Index is affected by the Object, it necessarily has some Quality in common with the Object, and it is in respect to these that it refers to the Object. It does, therefore, involve a sort of Icon, although an Icon of a peculiar kind; and it is not the mere resemblance of its Object, even in these respects which makes it a sign, but it is the actual modification of it by the Object.

A Symbol is a sign which refers to the Object that it denotes by virtue of a law, usually an association of general ideas, which operates to cause the Symbol to be interpreted as referring to that Object. It is thus itself a general type or law, that is, is a Legisign. As such it acts through a Replica. Not only is it general itself, but the Object to which it refers is of a general nature. Now that which is general has its being in the instances which it will determine. There must, therefore, be existent instances of what the

Symbol denotes, although we must here understand by "existent," existent in the possibly imaginary universe to which the Symbol refers. The Symbol will indirectly, through the association or other law, be affected by those instances; and thus the Symbol will involve a sort of Index, although an Index of a peculiar kind. It will not, however, be by any means true that the slight effect upon the Symbol of those instances accounts for the significant character of the Symbol." (Peirce: 102-103)

Conclusions

Today we have the opportunity to interconnect and use with each other the above three dichotomies without mixing and integrating them into a comprehensive descriptive model of language and general semiosis. Their discoverers might not have been completely first because the roots of the said dichotomies are in antiquity and the Middle Ages, but they discovered them for us... they could not have undertaken this task because they did not know about themselves at the time of publication and their dichotomous analytical models have not developed to the full potential in their lives.

Today, the potential of structuralism, based on the description of the system, which derives from the description of privative opposites with a simple understanding of language functions, is considered to be depleted. It simply could not deal with open systems, such as vocabulary, or functional communication contexts. What is depleted even faster is the fashionable, but mostly reductive innovations such as generative and cognitive linguistics. The core is healthy, the only downside is that it was understood and interpreted in isolation, in an a priori, ahistorical and positivist way. The core is represented by the system of dichotomies *signifier and signified, language as an abstract system and language communication act, synchrony and diachrony, phonological and grammatical oppositions*, but mainly the *holistic understanding* of the communication system. The potential of these resources in thematization will endure when approached critically and historically, and if the legitimacy of our procedures is closely monitored.

The dichotomy of *statics and dynamics* has been cultivated since the ancient times, but Mathesius gave it a new dimension. The actual morphs were used in the meaning so close to Saussure's dichotomy on the level of language as a system, but the difference between them was used in a novel way in when discussing the development of author's idiolect and the speech act itself, which is very close to the significance of Chomsky's dichotomy of *competence and performance*. This

dichotomous relationship was expressed differently, as the opposition between *stability and potentiality*.

His way of thinking was not developed any further and the dichotomy *statics and dynamics* was used only in a limited way also because the apparent confusion with *synchrony and diachrony* was caused by Mathesius himself. Communication is synchronic and dynamic, while the statics of language changes on a different - diachronic - time scale. The comprehensive theme of the *statics and dynamics of language* on the level of language as a system, not a particular language and skills or needs, is discussed in the upcoming eponymous monograph.

As far as we know, the dichotomy *reflex and reflective* was pioneered by Unamuno. It divides our thinking and learning into two mutually complementary components. The reflective one is articulated in language into the social, universal, self-conceptual and individually dysfunctional concepts and syntactic structures. The concepts and syntactic structures are learned and have an arbitrary relation to what they describe, therefore they are conventional and traditional and, according to Peirce's terminology, they have a *symbolic* character. Nevertheless, they can communicate the *concrete meaning*, which has a *reflex* character, it is individual, specific and unrepeatable. The fact that the structure of a concept does not correspond to the sentence which it expresses, was first noticed by Frege before Unamuno and when we think about it well enough, we can realize it ourselves. Even the idea as the meaning of a sentence is structured, but its breakdown is the breakdown of an image, be it moving or static, visual or audible, however, fundamentally different from sentence structure, which still manages to convey it.

What stands out from a theoretical point of view is that the dichotomy *reflex and reflective* allows us to thematize the mimesis on a level that opens not only the understanding of language but also other semiotic systems, where it also exists on the level of shape, as is the case in visual arts, maps, diagrams and charts. Saussure himself perceived the inappropriateness of his dichotomy *signifier and signified*. The Slovak musical semiotician Vladimír Godár to some extent managed to compensate for this shortcoming by introducing the relationship of *iconic and symbolic mimesis* according to Peirce's complex semiotic model.

Bibliographic resources

- AL-JASSER, J. A. 2012. Pidginization theory and second language learning/acquisition. In: Journal of King Saud University – Languages and Translation, vol. 24, p. 71–74. ISSN: 1018-3647
- BATUA, B. 2012. An overview of the field of semiotics. In: Procedia - Social and Behavioral Sciences, vol. 51, p. 464 – 469, Elsevier, ISSN: 1877-0428
- BARBIERI, M. 2008. The Code Model of Semiosis: The First Steps Toward a Scientific Biosemiotics. In: The American Journal of Semiotics, vol. 24, n. 1–3, p. 23–37, ISSN 0277-7126
- BÍROVÁ, J. 2011. L'intégration des aspects socioculturels et sociolinguistiques dans l'enseignement du français pour développer la compétence interculturelle In: Didactique du FLE dans les pays slaves, vol. 2, n. 3, p. 17-31, ISSN 1337-9283
- BÍROVÁ, J. 2009. La cellule de la Sémantique lexicale. Nitra: UKF. ISBN 978-80-8094-503-9
- BRONCKART, J.-P. 2011. Une science du langage pour une science de l'humain – A language science for human sciences. In: DELTA: Documentação de Estudos em Lingüística Teórica e Aplicada., vol.27 no.2, p. 337-361, ISSN: 0102-4450, <http://dx.doi.org/10.1590/S0102-4450201100020007>

- CALVET, L.-J. 2012. Lacan e a escrita chinesa: um inconsciente estruturado como escrita? - Lacan and Chinese writing: an unconscious structured as writing?. In: Alea: Estudos Neolatinos, Rio de Janeiro, vol. 14, n.2, p. 245-259, ISSN: 1517-106X
- COOREN, F. 2008. Between semiotics and pragmatics: Opening language studies to textual agency. In: Journal of Pragmatics, vol. 40, p. 1–16, Elsevier, ISSN: 0378-2166
- COSTREIE, S. 2013. Frege's Puzzle and Arithmetical Formalism. Putting Things in Context. In: History and Philosophy of Logic. Taylor & Francis, vol. 34, n. 3, p. 204 – 224, ISSN: 1464-5149
- ČUPKOVÁ, L. 2008. Fregeho riešenie problému existencie. In: Aspectus Philosophici vol. 2008, n.1, s. 58-63. ISBN 1803-3563
- ČUPKOVÁ, L. 2009. Kantov prínos k riešeniu problematiky existencie. In: Philosophica 7. Nitra: UKF, p. 5-11. ISBN 978-80-8094-611-1
- DAYLIGHT, R. 2012. The passion of Saussure. In: Language & Communication, vol. 32, p. 240-248, Elsevier, ISSN: 0388-0001
- DEPECKER, L. 2012. Les manuscrits de Saussure : une révolution philologique. In: Langages, vol. 185, n.1, p. 3-6, ISSN: 0458-726X
- FONTDEVILA, J. 2010. Indexes, power, and netdoms: A multidimensional model of language in social action. In: Poetics, vol. 38, p. 587–609 , Elsevier, ISSN: 0304-422X
- FRANEK, L. 2012. Interdisciplinárnosť v symbióze literárnej vedy a umenia. Bratislava: VEDA. ISBN 978-80-224-1277-3
- FRIEDMAN, A. – SMIRAGLIA, R. P. 2013. Nodes and arcs: concept map, semiotics, and knowledge organization In: Journal of Documentation, vol. 69, n. 1, p. 27 – 48, Emerald Group Publishing Limited, ISSN : 0022-0418
- FUJÁK, J. 2010. Zdroje revitalizovania edukácie v hudobnej semiotike : (v rozpätí iniciatív od Petra Faltina po existenciálnu semiotiku). In: Otáz(ni)ky hudobnej semiotiky a estetiky, Nitra: UKF, p. 11-26, ISBN 978-80-8094-693-7
- FREGE G. 1980. The Foundations of Arithmetic: A logico-mathematical enquiry into the concept of number (translated by J. L. Austin), p.71, no ISBN, Source: Gottlob Frege (Grundlagen der Arithmetik (Foundations) [1884])
- GANDON, F. 2007. La typologie saussurienne des signes à l'aune du tenseur binaire radical. In: Langages, vol. 165, n.1, p. 82-88. DOI : 10.3917/lang.165.0082, ISSN: 0458-726X
- GILLIES, D. 1982. Frege, Dedekind, and Peano on the Foundations of Arithmetic. Assen: Van Gorcum
- GRETSCH, C. 2009. Pragmatics and integrational linguistics. Language & Communication, vol. 29, p. 328–342, Elsevier, ISSN: 0271-5309
- HARRIS, R. 1999. Integrational linguistics and the structuralist legacy. In: Language & Communication, vol. 19, p. 45 – 68, Elsevier, ISSN: 0271-5309
- HERRMANN-PILLATHA, C. - SALTHEB, S. N. 2011. Triadic conceptual structure of the maximum entropy approach to evolution. In: BioSystems 103, p. 315–330, Elsevier, ISSN: 0303-2647
- HILPINEN, R. 2013. Conception, sense, and reference in Peircean semiotics. In: Synthese, p.1-28, Springer, ISSN: 1573-0964
- HOLQUIST, M. 2013. The impossibility of being faithful: the metaphor of textual constancy and the illusion of linguistic monism. In: Neohelicon, vol. 40, n. 1, Springer ISSN: 1588-2810
- HOM, Ch. – SCHWARTZ, J. 2013. Unity and the Frege–Geach problem. Philosophical Studies, vol 163, n. 4, p. 15–24, Springer Science+Business Media Dordrecht. ISSN: 1573-0883

- CHANG, H.-L. 2009. Semioticians Make Strange Bedfellows! Or, Once Again: "Is Language a Primary Modelling System?" In.: Biosemiotics, vol. 2, n. 2, p. 169–179, Springer, ISSN: 1875-1350
- CHANG, H.-L. 2012. Plato and Peirce on Likeness and Semblance, In.: Biosemiotics, vol. 5, n. 3, p. 301-312, Springer, ISSN: 1875-1350
- CHRISTE, N. - WENGER, J. 2011. La fin justifie-t-elle les moyens? Harris commenting on Derrida's reading of Saussure. In: Language Sciences, vol. 33, p. 531–532, Elsevier, ISSN: 0388-0001
- JAVORSKÁ, A. 2008. Myslenie a reč u Martina Heideggera. In: Historické a súčasné podoby myslenia a komunikácie. Bratislava: Iris, p. 114-123. ISBN 80-89238-24-8
- JAVORSKÁ, A. 2011. Pravda, myslenie a dvojznačnosť sveta. In: Filosofie lidského, pŕíliš lidského. Červený Kostelec: Pavel Mervart, p. 77-87. ISBN 978-80-87378-86-1
- JOSEPH J. E. 2011. Harris's Saussure – Harris as Saussure: the translations of the Cours and the third course. In: Language Sciences vol. 33, p. 524–530. Elsevier, ISSN: 0388-0001
- JOSEPH, J. E. 2010. Saussure's Notes of 1881–1885 on Inner Speech, Linguistic Signs and Language Change. In: Historiographia Linguistica, vol. 37, n. 1-2, 2010, p. 105-132(28) John Benjamins Publishing Company DOI: <http://dx.doi.org/10.1075/hl.37.1/2.04jos>. ISSN: 0302-5160
- KRÁLIK, R. - ŠTÚR, M. 2011. Unamuno a Kierkegaard – filozofovia a rebeli. In: Kierkegaard as Challenge to the Contemporary World: Acta Kierkegaardiana - Supplement 2, Toronto, Toronto University, p. 272-280, ISBN 978-0-9809365-5-1
- KVASZ, L. 2008. Je Aristoteles reálnou alternatívou? In: ORGANON F, vol. 15, No. 2, p. 206-210, Filozofický ústav SAV, Bratislava, ISSN: 1335-0668
- KVASZ, L. 2012. Stupne nekonzistentnosti. In: ORGANON F, vol. 19, suppl. n. 1, p. 95-115. Filozofický ústav SAV, Bratislava, ISSN: 1335-0668
- LAMPÍS, M. 2008. Divagaciones semióticas. In: El genio maligno : revista de humanidades y ciencias sociales, vol. 2, no. 2, ISSN 1988-3927. www.elgeniomaligno.eu
- LAMPÍS, M. 2011. El problema del significado lingüístico. In: El genio maligno : revista de humanidades y ciencias sociales. vol. 5, n. 9, p. 126-135. ISSN 1988-3927,
- LAMPÍS, M. 2011. El significado de la inteligencia. Una conversación interdisciplinaria entre vida, conocimiento y semiosis, Saarbrücken: Editorial Académica Española. ISBN 978-3-8443-4393-9
- LEŠKA, O. 1994. Morphological Cathegories in the Prague Schol. In: The Prague School of Structural and Functional Linguistics. John Benjamins Publishing, p.73-122. ISBN: 90-272-1550-2
- LIU, Y. – OWYONG, Y. S. M. 2011. Metaphor, multiplicative meaning and the semiotic construction of scientific knowledge. In: Language Sciences, vol. 33, p. 822–834, Elsevier, ISSN: 0388-0001
- LURIE, D. B. 2006. Language, writing, and disciplinarity in the Critique of the "Ideographic Myth": Some proleptical remarks. In: Language & Communication, vol. 26, p. 250–269, Elsevier, ISSN: 0271-5309
- LYNCH, M. P. 2013. Expressivism and plural truth. In: Philosophical Studies, vol. 163, n. 2, p 385-401, ISSN: 1573-0883
- MAČURA, M. 2006. On Expectation in communication. In: 1st Nitra conference on discourse studies. Nitra: FF UKF ISBN 808094029-0
- MITTERPACH, K. 2012. Aktuálnosť filozofie. In: Filozofia, kultúra a spoločnosť v 21. Storočí. Nitra: UKF, p. 35-48, ISBN 978-80-8094-967-9
- MITTERPACH, K. 2007. Deaf Place. In: Convergences and divergences of existential semiotic. Nitra: UKF, p. 45-54, ISBN 978-80-8094-241-0

- MOLTMANN, F. 2013. Reference to numbers in natural language. *Philosophical Studies*, vol. 162, n. 3, p. 499 – 536, Springer Science+Business Media Dordrecht. ISSN: 1573-0883
- McDONALD, E. 2012. Aristotle, Saussure, Kress on speech and writing: Language as paradigm for the semiotic?. In.: *Language & Communication*, vol. 32, p. 205 – 215, Elsevier Ltd. ISSN: 0271-5309. <http://dx.doi.org/10.1016/j.langcom>.
- MORTENSEN, Ch. 2000. Plato's pharmacy and Derrida's drugstore In: *Language & Communication*, vol. 20, p. 329-346, Elsevier, ISSN: 0271-5309
- MURÁNSKA, N. 2008. O esteticko-antropologickej koncepcii... In: *Esteticko-antropologická koncepcia literatúry a Prof. PhDr. Andrej Červeňák, DrSc.* Nitra: UKF, p. 265-266, ISBN 978-80-8094-316-5
- MURÁNSKA, N. 2008. Pyramída antropocentrizmu. In: *Reflexie esteticko-antropologické*. Nitra: UKF, p. 152-158. ISBN 978-80-8061-309-9
- NEDERGAARD-THOMSEN, O. 2010. From Talking Heads to Communicating Bodies: Cybersemiotics and Total Communication. In: *Entropy*, vol. 12, p. 390-419; doi:10.3390/e12030390. MDPI Basel, ISSN: 1099-4300
- NEKULA, M. 1999. Vilém Mathesius. Published in: J. Verschueren, J.-O. Östman, J. Blommaert & Ch. Bulcaen (eds.): *Handbook of Pragmatics*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, p. 1–14. http://www.bohemicum.de/fileadmin/Downloads/nekula/handbook_of_pragmatics_-_Mathesius.pdf
- NYCKEES, V. 2008. Une linguistique sans langue ? Contribution à une réflexion sur les conditions d'émergence d'un sens commun. In: *Langages*, n° 170, p. 13-27. DOI : 10.3917/lang.170.0013, ISSN: 0458-726X <http://www.cairn.info/revue-langages-2008-2-page-13.htm>
- PAVLÍKOVÁ, M. - ŠTÚR, M. 2012. Láska a utrpenie v interpretácii Kierkegaarda a Unamuna. In: *Kierkegaard as a Philosopher* of: *Acta Kierkegaardiana: Supplement* vol. 3, Toronto, University of Toronto, p. 184-192, ISBN 978-0-9809365-8-2
- PEIRCE, Ch. S. 1940. *Philosophical Writings of Peirce*, Justus Buchler, ed., first published as *The Philosophy of Peirce: Selected Writings*. New York: Harcourt, Brace and Company.
- PONZIO, A. 1997. Semiotics Between Peirce and Bakhtin. In: *Russian Literature*, vol. 41, p. 333-352, Elsevier, ISSN: 0304-3479
- RELLIHAN, M. 2013. Informational Semantics and Frege Cases. In.: *Acta Analytica*, vol. 28, n. 3, p. 267-294, Springer, ISSN: 1874-6349
- ROY, D. 2005. Semiotic schemas: A framework for grounding language in action and perception. In: *Artificial Intelligence*, vol. 167, p. 170–205, Elsevier, ISSN: 0004-3702
- SAUSSURE, F. 1966. Course in general linguistics, edited by Charles Bally and Albert Sechehaye in collaboration with Albert Riedlinger; translated with an introduction and notes by Wade Baskin. 1st McGraw-Hill pbk. ed., New York: McGraw-Hill.
- SEKVENT, K. 2006. K dualistickým koncepciam jazykového znaku. In: *Jazykovedný časopis*, vol. 57, n. 1, p. 3-12. ISSN: 0021-5597
- SEKVENT, K. 2011. Triadic sign. *Jazykovedný časopis*, vol. 62, p. 41- 50, ISSN: 0021-5597
- STEELS, L. 2011. Modeling the cultural evolution of language. In: *Physics of Life Reviews* vol. 8, p. 339 –356, Elsevier, ISSN: 1571-0645
- ŠTÚR, M. 2012. Aktuálnosť Unamunovej filozofie života a filozofie jazyka. In: *Filozofia, kultúra a spoločnosť v 21. storočí*. Nitra: UKF, p. 49-58, ISBN 978-80-8094-967-9
- ŠTÚR, M. 2011. Miesto jazyka v španielskej existenciálnej filozofii Miguela de Unamuno a Josého Ortega y Gasseta. In: *Etika a existencializmus: podnety a výzvy pre súčasnosť*. Nitra: UKF, p. 70-91, ISBN 978-80-8094-951-8

- ŠTÚR, M. 2011. Pragmática lingüística, lingüística cognitiva, filosofía del lenguaje y lingüística tradicional. In: Nuevas teorías, modelos y su aplicación en lingüística, literatura, traductología y didáctica en los últimos 20 año: Actas de las II jornadas de estudios hispánicos. Bratislava: AnaPres, p. 235-342 ISBN 978-80-89137-76-3
- ŠTÚR, M. 2012. Univerzálnosť, zodpovednosť a tragika myslenia Miguela de Unamuna v zrkadle globalizácie súčasnej kultúry a spoločenských vied. In: Kultúra v premenách globalizácie. Nitra: UKF, p. 394-408, ISBN 978-80-558-0093-6
- ŠTÚR, M. 2011. Zodpovednosť a sensus communis u Unamuna, Ortegu y Gasseta a Heideggera. In: XLinguae.eu : A Trimestrial European Scientific Language Review, vol. 4, n. 4, p. 30-39, ISSN 1337-8384
- UNAMUNO, M. 2005. *Tragic Sense Of Life.* trad. . Flitch, J. E. Crawford (John Ernest Crawford). Macmillan and Company, Ltd., in 1921 Digital version: Project Gutenberg: January 8, 2005 [EBook #14636].
- VAŠEK, M. 2011. Kontingencia, vedenie, moc podľa Parížskych prednášok Dunsa Scota. In: Podoby recepcie aristotelizmu v stredovekej filozofii. Verbum, Ružomberok, p. 71-102, ISBN 978-80-8084-730-2,
- VAŠEK, M. 2012. Podmienky a špecifická dialógu (K filozofickej reflexii dialógu u R. Schaefflera a J. Polákovej). In: Filozofia, kultúra a spoločnosť v 21. storočí. Nitra: UKF, p. 57-63, ISBN 978-80-8094-967-9
- VERLEYEN, S. 2008. Les avatars d'une dichotomie saussurienne : synchronie et diachronie dans les théories modernes du changement linguistique. In: *Travaux de linguistique*, vol. 57, n. 2, p. 133-153. DOI : 10.3917/tl.057.0133 ISSN: 0082-6049 <http://www.cairn.info/revue-travaux-de-linguistique-2008-2-page-133.htm>
- VIRNO, P. 2009. *The Money of Language: Hypotheses on the Role of Negation in Saussure.* In: Diacritics, vol. 39, n. 4, p. 149-161, Johns Hopkins University Press, ISSN: 1080-6539
- VLASÁKOVÁ, M. 2013. Význam obecného výrazu ve Fregově pojedání – Frege's Conception of the Reference of a General Term In: *Filosofie Dnes*, vol 5, n. 1, p.41-59, ISSN 1804-0969
- WINTER, S. 2009. Darwin's Saussure: Biosemiotics and Race in Expression In.: *Representations*, vol. 107, n. 1, p. 128 – 161, University of California Press, ISSN: 1533-855X <http://www.jstor.org/stable/10.1525/rep.2009.107.1.128>
- WEIGAND, E. 2011. Paradigm changes in linguistics: from reductionism to holism. In: *Language Sciences*, vol. 33, p. 544–549, Elsevier, ISSN: 0388-0001
- WILSON, A. 2012. What is a text? In: *Studies in History and Philosophy of Science* vol. 43, p. 341–358, Elsevier, ISSN: 0039-3681
- YOSHIMURA, A. 2013. Descriptive/metalinguistic dichotomy?: Toward a new taxonomy of negation. In: *Journal of Pragmatics*, vol. 57, p. 39-56, Elsevier, ISSN: 0378-2166
- ZAHEDI, K. 2012. Body parts in language: A cognitive semiosis of human mind. In: *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, vol.32, p. 334-338, Elsevier, ISSN: 1877-0428

Words: 8854

Characters: 56 706 [31,50 standard pages]

Mgr. Martin Štúr, PhD.

Department of Roman Studies

Faculty of Arts,

Constantine the Philosopher University in Nitra

Hodžova 1, 949 01 Nitra, Slovakia

mstur@ukf.sk

Právo – jazyk – translácia

Ol'ga Wrede

Anotácia

Príspevok prináša pohľad na vybrané aspekty prekladu právnych textov v národnom a nadnárodnom kontexte z hľadiska interlingválneho a intralingválneho prekladu. V príspevku prezentujeme tri základné translačné modely vo vzťahu jazyk a právny systém. Na konkrétnych príkladoch poukážeme na úskalia, s ktorými je prekladateľ pri preklade právnych textov v jazykovom páre nemčina – slovenčina neraz konfrontovaný, a zároveň aj na to, aké poznatky a zručnosti by si mal pre preklad právnych textov osvojiť.

Kľúčové slová

Právo, jazyk, preklad, právny text, ekvivalencia, prekladateľský postup.

---

1 Úvod

Preklad právnych textov sa v posledných dvoch desaťročiach dostáva do popredia záujmu aj vďaka silnejúcim európskym a celosvetovým globalizačným procesom. Podľa štúdií, ktoré pravidelne realizuje Európska komisia, je tak v súčasnosti dotknutých iba cezhraničným občianskym súdnym konaním okolo desať miliónov osôb, pričom tento počet môže ešte narásť z dôvodu zvýšeného pobytu osôb vo vnútri Európskej únie (pozri Úradný vestník EÚ, 2009/C 75/01).

Daum (2003: 33) tento vývoj výstižne demonštruje na každodenných situáciách, s ktorými sú bežní občania EÚ priamo či nepriamo konfrontovaní: „*Tam, kde sa uzavárajú medzinárodné zmluvy, kde občania rôznych krajín vstupujú do manželstva, kde sa ľudia integrujú do cudzích právnych systémov, a o to viac tam, kde sa do právnych systémov integrovať nechcú, musia vo viacerých jazykoch existovať texty obsahujúce právne normy, musia byť rozsudky doručené do iných krajín a v danej krajine aj vykonané, a taktiež musia byť vyhotovené tisícky dvoj- a viacjazyčných zmlúv*“ (prekl. O.W.).

Bez povšimnutia by podľa Dauma (ibid) nemala zostať ani skutočnosť, že kým v 70. a 80. rokoch 20. storočia sa vo vzťahu k fenoménom jazyk a právo diskutovali skôr otázky týkajúce sa (ne)zrozumiteľnosti právneho jazyka¹ a s nimi súvisiace komunikačné bariéry medzi odborníkmi i laikmi, ako aj otázky špecifík právneho jazyka v porovnaní so všeobecným jazykom, resp. jazykom ostatných vedených disciplín, problematike prekladu právnych textov sa zvýšená pozornosť začala venovať až v 90. rokoch minulého storočia.²

¹ Právny jazyk chápeme v našom príspevku v intenciach Holländera (1995: 328): „*Právny jazyk sa zaraďuje do odborného štýlu spisovného jazyka a od bežného jazyka sa odlišuje lexikou aj štýlistikou. Právny jazyk je jazyk, ktorým sú sformulované pramene práva (to znamená najmä právne predpisy), ako aj akty aplikácie práva (rozhodnutia súdov, orgánov verejnej správy). [...] Od právneho jazyka treba odlišiť právnický jazyk, ktorý je jeho metajazykom, je jazykom právnikov hovoriacich o práve. Je to jazyk právnej vedy, právnej praxe i právny slang.*“

² Problematika (ne)zrozumiteľnosti právneho jazyka rezonuje v odborných diskusiách ešte aj dnes. V argumentáciách na seba často narážajú dve zdanivo nezlučiteľné požiadavky, ktoré sa na právne texty kladú – na jednej strane požiadavka exaktnosti a jednoznačnosti vyjadrovania, na druhej strane požiadavka zrozumiteľnosti a jasnosti (aj pre recipienta-laika). Tento rozpor opísala Tóthová (2010: 6) nasledovne: „*So*

Mimoriadny nárast objemu prekladov právnych textov sme na Slovensku zaznamenali práve na prahu nového tisícročia v súvislosti so snahami o integráciu do európskych štruktúr. Podľa údajov uverejnených v tlačovej správe Európskej komisie MEMO/06/173 z roku 2006 musia byť platné právne predpisy EÚ, tzv. *acquis communautaire*, prijaté do dňa vstupu krajiny do EÚ, preložené do jazyka pristupujúcej krajiny v rozsahu asi 90 000 strán primárnej a sekundárnej legislatívy. V roku 2005, teda v prvom roku po zatiaľ historicky najväčšom rozšírení EÚ, bolo do deviatich nových jazykov preložených spolu 455 232 normovaných strán, pričom na každý z týchto jazykov, slovenčinu nevynímajúc, pripadlo v priemere 52 700 strán (s výnimkou maltčiny s počtom asi 33 500 strán).³

O tom, že problematika právnych textov začala byť intenzívnejšie reflektovaná aj z pohľadu teórie a praxe prekladu, svedčí niekoľko významných publikácií, ktoré od konca 90. rokov minulého storočia vyšli tak v zahraničí ako i u nás. Na ilustráciu spomenieme iba niekoľko titulov publikovaných v Nemecku, Česku a na Slovensku. Zaraďujeme k nim diela takých renomovaných autorov ako Peter Sandrini (*Terminologiearbeit im Recht*, 1996 a *Übersetzen von Rechtstexten*, 1999), Reiner Schulze a Gerard-René de Groot (*Recht und Übersetzen*, 1999), Sieglinde Pommer (*Rechtsübersetzung und Rechtsvergleichung*, 2006), Ulrich Daum (*Gerichts- und Behördenterminologie*, 2009), Sylvia Reinart (*Kulturspezifik in der Fachübersetzung*, 2009), Ingrid Simonnaes (*Rechtskommunikation national und international im Spannungsfeld von Hermeneutik, Kognition und Pragmatik*, 2012), Michal Tomášek (*Preklad v právnej praxi*, 1998), Katarína Znamenáčková (*Fachsprachliche Wortgruppen in Textsorten des deutschen Zivilrechts*, 2005), Marketa Škrantová (*Preklad právnych textov na národnej a nadnárodnej úrovni*, 2005) a mnohé iné. Nie sú to však iba monografické diela, ktoré prinášajú komplexnejší pohľad na preklad právnych textov. Preklad právnych textov a s ním spojené parciálne problémy, často v kontrastívnom pohľade dvoch a viacerých jazykov a právnych systémov, sú predmetom početných vedeckých článkov a štúdií prezentovaných na rôznych odborných fórách.

Rastúci dopyt po preklade právnych textov (v národnom a nadnárodnom kontexte), ich komplexnosť a tým aj pomerne vysoká náročnosť kladú zákonite vysoké požiadavky aj na činnosť samotných prekladateľov. Preklad právnych textov je považovaný za jeden z najnáročnejších typov translácie vôbec, nakoľko neexistuje iba jedna všeobecná právna veda ako je tomu napr. v technike alebo prírodných vedách, ktoré sa riadia všeobecne platnými prírodnými zákonmi, ale práve toľko samostatných navzájom oddelených právnych vied ako právnych systémov (porov. Arntz – Picht – Mayer, 2009: 170). Prekladatelia sú tak nezriedka postavení pred neľahkú situáciu, keď sú konfrontovaní s právnym systémom, právnym jazykom a terminológiou východiskovej a cieľovej kultúry, pričom ich úlohou je pretransformovať informácie tak, aby sa v cieľovom právnom systéme stali funkčnými v intenciách Abrahámovej (2000: 4): „Transparentného prekladu je schopný iba prekladateľ, ktorý využitím vedomostí z práva krajiny východiskového a cieľového jazyka, ako aj cudzojazyčnej kompetencie dospeje k formulácii, ktorá zaradí pojem do právneho systému krajiny cieľového jazyka.“

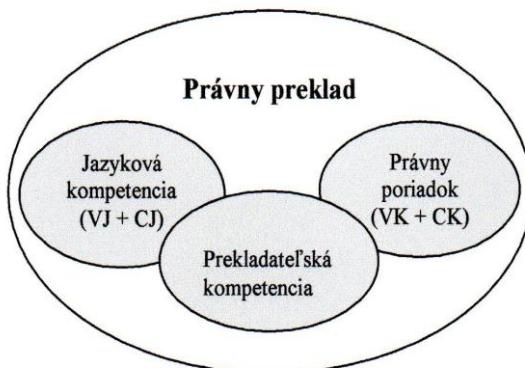
---

zrozumiteľnosťou je však spojený paradox právneho jazyka, keď zvyšovanie jednoznačnosti a presnosti vedie k exaktnosti a tak k nezrozumiteľnosti a k zníženiu informačnej funkcie práva a napokon aj k poklesu dôvery v právo. Naopak zvyšovanie zrozumiteľnosti vedie k znížaniu presnosti, čo oslabuje regulatívnu funkciu práva.“

³ V Európskej komisii zodpovedá 1 normovaná strana 1500 znakov bez medzier.

2 Osobitosti prekladu právnych textov

Ako sme už v úvodnej časti naznačili, ten, kto chce prekladať texty s právnou tematikou, musí disponovať nielen veľmi dobrými znalosťami východiskového a cieľového jazyka, ale aj dostatočnými odbornými poznatkami dotknutých právnych systémov a schopnosťou mimojazykové danosti právneho sveta adekvátnie interpretovať a „pretlmočiť“ z jednej kultúry do druhej. Preklad právnych textov sa navyše vyznačuje tým, že si v dôsledku komplexnosti odborného diskurzu vyžaduje – viac ako pri iných druhoch odborného prekladu – *interdisciplinárny prístup*. Postulát *interdisciplinárnosti* pri preklade právnych textov sa pritom zakladá v prvom rade na prepojení poznatkov jednotlivých právnych disciplín, všeobecnej a porovnávacej jazykovedy, terminológie a translatologických vied (obr. 1).

Obr. 1 – Interdisciplinárnosť právneho prekladu

Pojem interdisciplinárnosti a samotnú komplexnosť právnych textov z pohľadu ich informačného nasýtenia a recepcie je však potrebné reflektovať aj v širších súvislostiach. Vzhľadom na skutočnosť, že právo upravuje vzťahy medzi občanmi navzájom a občanom a štátom (vnútroskôrne právo) či medzi jednotlivými štátmi (medzinárodné právo), čím prakticky zasahuje do všetkých oblastí ľudského pôsobenia, je pre takmer každý právny text príznačné, že nevyužíva striktne iba odbornú slovnú zásobu (terminológiu) práva, ale aj terminológiu iných vedných odborov, a to v závislosti od toho, aké skutkové podstaty opisuje, resp. objasňuje.

Sandrina (2010: 143) tento fakt dokumentuje na príklade textu rakúskeho zákona o ekologickej energii (Ökostromgesetz) z roku 2002, v ktorom sa okrem právnej terminológie vyskytuje aj pomerne veľké množstvo termínov z oblastí ako životné prostredie a energia. Toto odzrkadľuje aj frekvenčná analýza výskytu odborných výrazov – z 36 najčastejšie sa vyskytujúcich odborných výrazov bolo 18 z oblasti životného prostredia a energie a 12 z oblasti práva.

Jedným zo signifikantných rozdielov medzi právnym a iným odborným textom je skutočnosť, že právny text, a teda aj jeho preklad, môže mať v praxi právne následky. Wiesmann (2004: 60-66) rozlišuje v typológií právnych textov v tejto súvislosti medzi tzv. *performatívnymi* a *informatívnymi* textami. Informatívne právne texty, ktoré zaraďuje k textom právnickej praxe a právej náuky, nemajú v praxi žiadne právne následky. Avšak texty s performatívou funkciou ako napr. legislatívne texty (texty právnych predpisov) a texty priamej aplikácie práva sa vyznačujú tým, že ich porušenie alebo nedodržanie vedie k trestnoprávnym postihom.

Ďalšou osobitosťou prekladu právnych textov je, že pri tomto druhu translácie ide o osobitú formu kultúrneho transferu (porov. Pommer, 2006: 41), pretože pri preklade sa veľmi často prenášajú právne obsahy nielen z jedného jazyka do iného jazyka, ale zároveň sa transferujú aj koncepty jedného právneho systému do iného právneho systému.

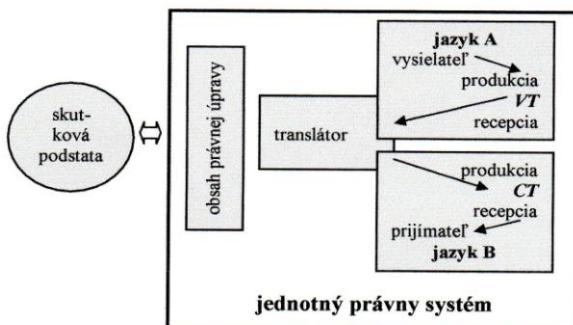
Jedným z hlavných problémov prekladu právnych textov je preto *porovnanie právnych systémov* (Rechtsvergleichung), resp. *porovnanie právnej terminológie*, s ktorou daný právny systém operuje (Terminologievergleichung). Právna terminológia sa vyznačuje tým, že je otvorená interpretácii a jej význam sa často špecifikuje v odbornom diskurze. Medzi jednotlivými pojмami práva neexistujú ani presne stanovené hranice ich semantizácie – tieto dotvárajú zákonodarcovia v tom ktorom právnom systéme, v dôsledku čoho môže byť výklad toho istého pojmu odlišný v závislosti od danej kultúry. To je aj jeden zo základných rozdielov medzi relatívne univerzálnou terminológiou prírodných, resp. technických vied a spoločenských vied, ku ktorým sa radí aj právo. Otvorenosť systému právnej terminológie a hermeneutický prístup k jej interpretácii (aj v interkultúrnom kontexte) zostáva teda prekladateľským orieškom aj pre tých skúsenejších translátorov (porov. Sandrini, 1996: 9).

3 Translačné modely prekladu právnych textov

Pri preklade právnych textov je potrebné zohľadniť predovšetkým dva faktory – stupeň blízkosti východiskového a cieľového jazyka a stupeň blízkosti východiskového a cieľového právneho systému. Sandrini (1996: 18-19) pripomína, že každý preklad právneho textu je zasadený do istého špecifického komunikatívneho rámca. Z hľadiska kolerácie *jazyk a právny systém* a ich (relatívnej) blízkosti sa v translačnej praxi preto rozlišujú tri základné modelové situácie.

a) Model 1 – Viaceré (úradné) jazyky versus 1 jednotný právny systém

V tomto prípade sa preklad realizuje z jedného úradného jazyka do iného úradného jazyka tej istej krajiny, pričom právny systém zostáva záväzný pre celú krajinu (obr. 2). Pri preklade tu nedochádza k transferu obsahu právneho systému z jednej kultúry do druhej. To, čo sa transformuje, je jazyk – tak, ako je to napr. v prípade viacjazyčného Švajčiarska či Belgicka. Ak hovoríme o právnom preklade typu viaceré jazyky versus jeden právny systém, sú príp. problémy pri preklade skôr jazykového či textotvorného charakteru, nakoľko pojmová ekvivalencia je daná a priori (porov. Sandrini, 1996: 19-20).

Obr. 2 – Viaceré jazyky versus jeden právny systém (podľa Sandrini, 1996: 20)

Svojou podstatou zodpovedá tento model aj situácii pri preklade legislatívnych textov EÚ do jednotlivých, dnes už 24 úradných jazykov členských štátov EÚ. Pri preklade inštitucionálnych textov EÚ sa vychádza preto z komunikatívnej situácie, keď sa texty EÚ koncipujú na pozadí jednotného nadnárodného právneho systému, takže sa prekladateľ pri ich preklade do jednotlivých národných jazykov môže oprieť o právny systém záväzný pre všetky členské štaty EÚ. V prípade, ak v právnej terminológii cieľovej kultúry neexistuje adekvátny termín, je prekladateľ nútene siahnut' po alternatívnych prekladateľských riešeniach.

Škrlantová (2005) uvádzá, že pri preklade inštitucionálnych textov EÚ do slovenčiny sa najčastejšie využívajú *exotizačné stratégie* (verfremdende Übersetzung), t.j. prevzatie existujúceho medzinárodného termínu alebo tzv. kalk (*obdusman*, *pluralita*, *subsidiarita*, *komunitárny*, *komunitarizácia*, *acquis communautaire* a ľ.). Gromová – Müglová (2013: 75-76) v súvislosti s globalizačnými trendmi v translačnej činnosti tento jav v preklade potvrdzujú: „*V rovine cieľového textu (translátu) má tlak zvonka viaceré príčiny. Môžu to byť napr. integračno-politicke dôvody, ako je to v prípade prekladu inštitucionálno-právnych textov. Tu ide o diktát predpisov a konvencii Európskych inštitúcií, ktoré sa implementujú do prekladu inštitucionálno-právnych dokumentov Európskej únie.*“

Ak by sme sa pohybovali na osi opozícií *vlastné a cudzie*, využíva teda prekladateľ pri preklade právnych textov EÚ v menšej miere stratégii *naturalizácie* (einbürgernde Übersetzung). Uprednostňovanie exotizačných stratégii v preklade právnych textov EÚ však má svoje opodstatnenie. Škrlantová (2005: 54) to odôvodňuje tým, že termíny použité v prekladoch textov EÚ by nemali vyvolávať asociácie s termínnimi národnou legislatívou, resp., že už len výskyt cudzieho/neznámeho termínu by mal používateľova textu upozorniť na jeho špecifickosť. Podobne argumentuje aj Daum (2003: 40), ktorý exotizáciu pri preklade právnych textoch uprednostňuje, nakoľko použitie tejto stratégie signalizuje, že sa cieľový text vzťahuje na iný než na východiskovej právny systém, a preto by mal byť aj recipovaný v súlade s východiskovou právnou úpravou. Aj preto nie je v tomto špecifickom prípade vždy vhodná substitúcia termínov pri preklade, o ktorej hovorí Horecký (1956).

Globalizačné trendy a tlak zvonka sa prejavujú aj v iných rovinách jazyka. Opäť sa odváľame na konštatovanie Škrlantovej (2005: 5), ktorá sa k vplyvu politiky EÚ na vývoj národného jazyka vyjadriala nasledovne: „*Slovensko sa na vstup do EÚ pripravovalo niekolko rokov. Práve v tejto prípravnej fáze pociťoval násť jazyk najmarkantnejšie vplyv politickeho zoskupenia európskych národov, ktoré má za cieľ vplyvať na takmer všetky oblasti života jednotlivca a celej spoločnosti v zjednotenej Európe. Základným prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa sú práve texty primárnej a sekundárnej legislatívy EÚ. Svojím významným postavením v štruktúre štátu a spoločnosti tiež texty do istej miery ovplyvňujú nielen naše zákonodarstvo, ale aj vývoj nášho úradného jazyka.*“

Tento globalizačný vplyv zasiahol napr. aj ortografickú rovinu spisovnej slovenčiny. Požiadavkou Európskej komisie je, aby sa v oficiálnych dokumentoch EÚ v názvoch inštitúcií skladajúcich sa z viacerých slov písali všetky slová s veľkým začiatčeným písmenom (*Európska Únia*, *Európska Komisia*, *Európsky Parlament*), čo je však v rozpore s pravidlami spisovnej slovenčiny (porov. Gromová – Müglová, 2013: 75-76).

Zaujímavý je aj postreh, že v *Spoločnom rokovacom poriadku spolkových ministerstiev pre spolkový nemecký úradný jazyk a jazyk zákonodarstva* (Gemeinsame Geschäftsordnung der Bundesministerien für die bundesdeutsche Amts- und Gesetzessprache) sa výslovne hovorí, že zákony musia byť z jazykového hľadiska

zrozumiteľné pre každého. Toto upozornenie platí aj pre právne preklady, takže by sa prekladatelia mali vyhýbať používaniu cudzích slov a anglicizmov v prípade, ak je ich možné nahradíť nemeckými ekvivalentmi. Daum (2003: 44) v tejto súvislosti podotýka, že cudzie slová v nemeckom právnom jazyku sú medzi právnikmi skôr neželané, preto už aj použitie slova *Dokument* namiesto *Urkunde* môže pôsobiť na mnohých cudzo, podobne ako mnohí nehovoria o právnych vzťahoch ako *juristische Beziehungen/Verhältnisse*, ale ako *Rechtsbeziehungen* príp. *Rechtsverhältnisse*. Preto aj v oficiálnych dokumentoch EÚ (predovšetkým v dvojjazyčných zmluvách) nachádzame *zweiseitig/mehrseitig* namiesto *bilateral/multilateral*, *Führungskräfte/Leitung* namiesto *Management*, *Zusammenarbeit* namiesto *Kooperation*, *Erklärung* namiesto *Deklaration*.

Slovenčina sa cudzemu vplyvu tak striktne nevyhýba, jej otvorenosť prijímať a preberať cudzie jazykové (kultúrne) elementy je v porovnaní s nemčinou väčšia (porov. *bilaterálne rozhovory*, *manažment podniku*, *multilaterálne zmluvy* a pod.). Avšak v prípade, ak cudzie slovo má význam, ktoré nemecký ekvivalent nevyjadruje dostatočne alebo nie celkom presne, uprednostní sa aj v nemčine použitie cudzieho slova ako napr. *Notifikation*, *Ratifikation*, *Präambel* a pod. (porov. Stolze: 1999, 167-168).

Výsledkom dlhoročného snaženia terminologickej práce v rámci prekladu dokumentov EÚ je v neposlednej miere aj vytvorenie terminologickej databázy *Interactive Terminology for Europe* (IATE) pre potreby inštitúcií EÚ. Tento projekt sa začal realizovať v roku 1999, od roku 2004 využívajú terminologickú databázu IATE všetky inštitúcie a organizácie EÚ za účelom spoločného manažmentu a jednotného používania terminológie EÚ. Od roku 2007 je databáza prostredníctvom webu prístupná každému používateľovi bez obmedzenia. V databáze IATE sú zahrnuté terminologicke záznamy čiastkových databáz Európskej komisie *Eurodicautom*, Rady Európy *TIS*, Európskeho parlamentu *Euterpe*, prekladateľského centra *Euroterms* a Finančného dvora *CDCTERM*.

b) Model 2 – Jeden jazyk (jazykový variant) versus rôzne právne systémy

V kontexte translácie uvažujeme v prípade tohto modelu o tzv. *intralingválnom* preklade. Schreiber (1993: 24-29) hovorí v súvislosti s intralingválnym prekladom o tom, že ide o *specifickú formu prekladu*, pričom aj pri intralingválnom preklade ide čiastočne o zmene jazyka podobne ako pri interlingválnom preklade. Kým pri interlinguálnom (vlastnom) preklade dochádza k interpretácii (transformácii) jazykových znakov prostredníctvom znakov iného jazyka, pri intralingválnom preklade sa tento proces udeje na základe interpretácie (transformácie) jazykových znakov inými znakmi toho istého jazyka (porov. Prunč, 2002: 36). Zmena jazykových znakov môže pri intralingválnom preklade nastáť z hľadiska historického vývinu jazyka, či z hľadiska zmeny vo vzťahu jazykových variantov (dialekt, sociolect a pod.).

Model jeden jazyk (jazykový variant) versus rôzne právne systémy je ukážkovým príkladom jazykovej situácie Nemecka a Rakúska. Problematika jazykových variantov nemčiny⁴ zostáva aj nadálej veľmi aktuálna, v neposlednej miere aj z politicko-spoločenského hľadiska. V súvislosti s rakúskou nemčinou ako jedného z variantov nemčiny nemožno neopomenúť skutočnosť, že v roku 1994 v rozhovoroch o vstupe krajiny do EÚ vtedajšia rakúska politická reprezentácia

⁴ K problematike nemčiny ako pluricentrického jazyka a k otázke jazykovej asymetrie pozri práce autorov Pollak (1994), Muhr – Schrodt – Wiesinger (1995), Ammon (1995), Krumm (1997) a i.

presadila – vďaka už „legendárnemu“ *Protokolu č. 10 (Protokoll Nr. 10 über die Verwendung spezifisch österreichischer Ausdrücke der deutschen Sprache im Rahmen der Europäischen Union)* – používanie 23 špecifických výrazov rakúskej nemčiny (tzv. austriacizmov) z oblasti gastronómie v oficiálnych dokumentoch EÚ, v ktorých majú rovnocenné postavenie a právny účinok ako ich ekvivalenty používané v tzv. *standardnej nemčine* (Binnendeutsch). Aj tento úspech negociačných rokovania Rakúska s EÚ nakoniec zabezpečil pomerne hladký priebeh referenda o vstupe krajiny do Únie. Mnohí si určite ešte spomenú na reklamné bilbordy na rakúskych diaľnicach, ktoré sloganmi založenými na jazykových hračkách (*Alles bleibt, wie es ist / Erdäpfelsalat bleibt Erdäpfelsalat*) ubezpečovali Rakúšanov o tom, že ani po vstupe do EÚ sa vlastne nič nezmení. Je to zatiaľ ojedinelý príklad toho, ako si členská krajina EÚ dokázala aj prostredníctvom jazykovej otázky posilniť vlastné národné sebavedomie a to v čase, keď sa otázka zachovania národnej identity v zjednocujúcej sa Európe stala tak aktuálnou.

Rakúská nemčina sa v porovnaní so štandardnou nemčinou vyznačuje špecifikami na všetkých jazykových rovinách. Snáď najmarkantnejšie rozdiely možno pozorovať na lexikálnej rovine. Tieto rozdiely sú evidentné nielen vo všeobecnom, ale aj odbornom jazyku. Obzvlášť pre právne a ekonomicke texty je príznačná lexika, ktorá sa v oboch variantoch nemčiny podstatne odlišuje. Nejde tu ale iba o rozdiel vo forme (pomenovaní), ale aj o odlišné chápanie právnych pojmov a ich definovanie.

Neexistuje veľa prác či vedeckých publikácií, ktoré by sa touto problematikou zaoberali systematicky. Za zmienku však určite stojí snaha Heidemarie Markhardtovej, ktorá sa špecifikám rakúskej nemčiny venuje ako profesionálna prekladateľka už niekoľko rokov. Z jej prác možno spomenúť slovník „*Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie*“ (2006, 2009). Sú v ňom prehľadne zachytené nosné výrazy typické pre rakúsku nemčinu z oblasti ekonomiky, správy a práva spolu s ich nemeckými ekvivalentmi a významami. Ako Markhardt (2006: 7) sama píše, cieľom slovníka je posilniť povedomie o špecifických rakúskych odborných pojmoch a poskytnúť prekladateľom potrebné poznatky o rakúskych východiskových textoch a uľahčiť im tak rozhodnutia týkajúce sa výberu vhodných stratégii transferu informácií do iného jazyka.

Problematikou rakúskej terminológie z oblasti práva a správy sa v rámci projektu „*ATERM – Österreichische Rechts- und Verwaltungsterminologie*“ (2007–2009) zaoberal aj Inštitút germanistiky na Univerzite Graz v spolupráci s Inštitútom verejného práva a Inštitútom informačných systémov Technickej univerzity taktiež v Grazi. Cieľom projektu bolo vytvorenie terminologickej databázy, ktorú by bolo možné začleniť k databázam EÚ, ako aj vytvorenie viacjazyčného slovníka. Podľa údajov z 28.10.2008 obsahovala databáza 3.285 záznamov, z toho 1.980 (!) predstavovali rozdielne termíny vzťahujúce sa na rakúsky a nemecký právny a správny systém (porov. Combüchen, 2009: 24) (obr. 3).

Problematika jazykových variantov sa stáva zaujímavým fenoménom aj v procese prekladu právnych textov v kombinácii s ďalším jazykom, napr. pri preklade slovenských právnych textov do nemčiny (pozri bližšie Wrede – Borsuková, 2008). Ako sme už naznačili, aj v rámci tzv. pluricentrického jazyka môžu existovať rozdiely jednako v chápani právnych vzťahov ako aj v samotnej terminológii. Ideálnym prípadom je, aj prekladateľ vopred vie, pre ktorú cieľovú kultúru (nemeckú alebo rakúsku) je jeho translát určený. Ak si ešte uvedomíme, že nesprávne použitie termínu v cieľovom jazyku môžu podstatne zmeniť význam samotnej výpovede v právnom teste, je upozornenie na to, že aj nesprávny preklad môže mať právne dôsledky a postupy, celkom opodstatnené.

Ako príklad možno uviesť preklad termínu exekučné konanie. Exekúciu a exekučné konanie upravuje na Slovensku zákon č. 233/1995 Z. z. o súdnych

exekútoroch a exekučnej činnosti (exekučný poriadok). Pod exekúciou rozumieme zákonom odobrený zásah do majetkovej alebo osobnej integrity povicnej osoby (dlžníka). V občianskom práve ide o poslednú fázu vymáhania pohľadávok dlžníka.

Beispiele aus der Arbeit des Projekts ATERM:	
AT	DE
annäherndes Äquivalent:	
Anonymverfügung	Bußgeldbescheid
—	Trennungunterhalt
Subsidiaranklage	Klageerzwangsvorfahren
Generalprokurator	Bundesanwaltschaft
Beispiele für Formverschiedenheit bei gleichem Inhalt:	
Nationalrat	Bundestag
Präsidialdienst	Grundwehrdienst
Verdienstentgang	Verdienstausfall
Verdienstausfall (Nebenbegriff)	
Falsche Freunde (nur formal identische Bezeichnungen):	
Teilkündigung: Kündigung eines Mietvertrags	Teilkündigung: Kündigung eines Arbeitsverhältnisses
Schöffe: Besitzer (Mitentscheider)	Schöffe: ehrenamtlicher Richter
Mehrachrelationen:	
Enthaltung (Freilassung eines Gefangen- nen aus der Haft)	Freilassung (Freilassung eines Gefangen- nen aus der Haft) Enthaltung (Erlöschen einer Haftung)

Obr. 3 – Ukážka z projektu ATERM (In: eDITION, 1/2009: 23)

V rakúskom právnom systéme pojmu *exekučné konanie* zodpovedá termín *Exekution (gerichtliche Pfändung)* tak, ako je to uvedené v zákone z 27. mája 1896 o exekučnom konaní (exekučný poriadok), naposledy zmenený v roku 2005 – Gesetz vom 27. Mai 1896, über das Exekutions- und Sicherungsverfahren (Exekutionsordnung).

V nemeckom právnom systéme však v prípade exekučného konania hovorí právny systém o tzv. *Zwangsvollstreckung*. Exekučné konanie upravuje v Nemecku hned' niekoľko legislatívnych predpisov – 8. kniha občianskeho súdneho poriadku z roku 1877, doplnená pre exekučné konanie vo veci nehnuteľnosti zákonom z roku 1897 a celkové exekučné konanie sa riadi konkurenčným poriadkom (Insolvenzordnung) z roku 1994. V prípade, ak by sa však prekladateľ z rôznych dôvodov (neznalosť toho, pre ktorú cieľovú kultúru je preklad určený, nedostatočná znalosť právneho systému východiskovej a/alebo cieľovej kultúry a s tým spojená neznalosť terminológie a pod.) rozhodol pre použitie termínu *Exekution*, musí počítať s tým, že v kontexte nemeckého práva sa termínom *Exekution* označuje aj *vykonanie trestu smrti* (Hinrichtung).

Niekedy klamná zhoda termínov po formálnej stránke môže byť tiež príčinou toho, že prekladateľ nie vždy dokáže postihnúť rozdiely po obsahovej stránke, takže je riziko vzniku omylov, nesprávnej semantizácie a prekladateľských *faux amis* relatívne veľké. Ako príklad uvádzame výraz *Magistrat*, ktorý existuje vo všetkých jazykových variantoch nemčiny, pričom výraz *magistrát* pozná aj slovenčina. Kým *Magistrat* označuje v rakúskej a štandardnej nemčine podobne ako v slovenčine správu mesta (*Magistrát mesta Bratislavu*, *Magistrat von Bremenhaven*, *Magistrat der Stadt Wien*), je *Magistrat* vo švajčiarskej nemčine (Schweizerdeutsch) označením najvyšších štátnych funkcionárov (z lat. *magistratus – vrchnost*). Preto už aj pri preklade žurnalistických titulov ako *Vom Partefunktionär zum Magistrat Ueli* (www.srf.ch, 01.07.2013) alebo *Der Magistrat und der Schein-Kandidat*

(www.blick.ch, 01.07.2013) si prekladateľ musí uvedomiť, že tu nie je reč o inštitúciach, ale o osobách a ich funkciách.

Ďalším prípadom osobitosti jazykových variantov nemčiny je napr. *zhoda vo význame a nezhoda vo výraze* tak, ako je to zrejmé z nasledujúcich príkladov:

- Geld vom Konto abheben (D) – Geld vom Konto beheben (AT)
- Dokumente sind eingetroffen (D) – Dokumente sind eingelangt (AT)
- Klagen einreichen und abweisen (D) – Klagen einbringen und zurückweisen (AT)
- einen Ehevertrag schließen (D) – einen Ehepakt schließen (AT)
- den Vergleich anmelden (D) – den Ausgleich anmelden (AT)
- ein Dokument aushändigen (D) – ein Dokument ausfolgen (AT)

Ak prekladateľ použije pri preklade zo slovenčiny do (variantu) cudzieho jazyka nie práve tú formuláciu, ktorú by recipient v cieľovej kultúre práve očakával (*ein Dokument aushändigen* namiesto *ein Dokument ausfolgen*), nepovažujeme to za zásadnú chybu. Ide skôr o štylistickú záležitosť a prejav istého stupňa ovládania výrazových „odtienkov“ jazyka, nakoľko sa tým obyčajne nenaruší samotná funkčnosť a komunikatívnosť prekladu. To, čo by pri recepcii prekladu mohlo zarezonovať, je skôr istý moment „cudzostí“, pretože z praxe vieme, že rakúska nemčina je ešte aj dnes považovaná v nemeckom prostredí za trochu „inú“ a preto môžu byť niektoré rakúske výrazy považované za skôr neobyvyklé.

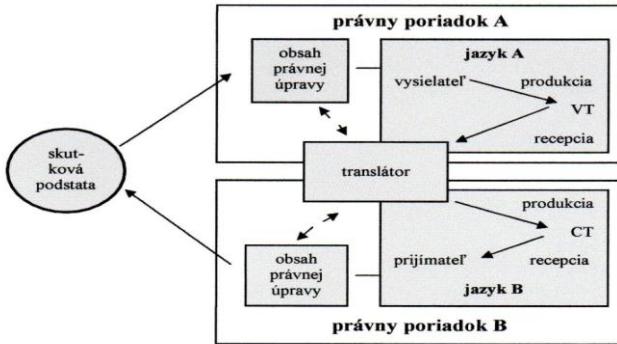
Istú jazykovú (výrazovú) blízkosť rakúskej nemčiny a slovenčiny, plynúcu sčasti aj zo spoločnej historickej koexistencie a kultúrneho vývoja oboch národov predovšetkým v období Rakúsko-uhorskej monarchie, možno pozorovať nielen pri používaní bežného jazyka, ale aj v terminológii právnych textov:

- Rentner/Rente (D) - Pension/Pensionist (AT) - dôchodok/dôchodca (ale hovorovo tiež penzia/penzista) (SK)
- Rechnung (D) – Faktura (AT) – faktúra (SK)
- auf eine Entscheidung drängen (D) – etw. urgieren (AT) – urgovat'/posúriť (SK)
- etw. erfassen (D) – etw. in Evidenz ziehen (AT) – evidovať (SK)
- Personenstandsregister (D) - Matrikel/Matrikenbuch (AT) – matríka (SK)

Jakobson (1981: 190) označuje intralingválny preklad ako *rewording*, preformulovanie obsahu v tom istom jazyku (opak vlastného prekladu). Tento druh prekladu však nie je a priori jednoduchší ako tzv. *interlingválny preklad*, aj tu ide totiž predovšetkým o problém pojmovosti a interpretácie právej terminológie v rôznych právnych systémoch.

c) Model 3 – *Rôzne jazyky versus rôzne právne systémy*

V kontexte translačnej činnosti je táto konštelácia v zmysle *interlingválneho* prekladu najčastejšia. Ide o preklad právnych textov, ktoré sa vzťahujú na rôzne právne systémy a rôzne jazyky – preklad sobášného listu z holandčiny do slovenčiny či preklad koncesionárskej listiny zo slovenčiny do francúzštiny (obr. 4).

Obr. 4 – Rôzne jazyky versus rôzne právne systémy (podľa Sandrini, 1996: 19)

Podstatou interlingválneho prekladu je vo všeobecnosti pretransformovať posolstvo z jedného jazyka do druhého. V prípade prekladu právnych textov ide o transformáciu obsahov z jedného jazyka do druhého pri reflektovaní príslušných právnych systémov a mentálnych konceptov. Pri interlingválom právnom preklade však nejde ani tak o preklad medzi dvoma jazykmi, ale skôr o preklad medzi jazykmi dvoch rozdielnych právnych systémov. Už aj z toho dôvodu možno v tomto kontexte súhlasiť s často citovaným názorom Horeckého (1956), že termíny neprekladáme, ale ich substituujeme, čo však v prekladateľskej praxi môže byť niekedy viac než zložité (na nevhodnosť substitúcie sme poukázali pri preklade terminológie práva EÚ do národných jazykov členských štátov EÚ).

Komplexnosť a stupeň náročnosti prekladu právnych textov závisí do istej miery aj od príslušnosti daného právneho systému k istému typu právnej kultúry ako napr. príslušnosť k *európskemu kontinentálnemu* alebo *anglo-americkému právu*.

Základom európskeho kontinentálneho práva, tzv. *civil law*, ktoré vychádza z rímskeho práva, je zákon, resp. kodifikované právne predpisy. Tieto tvorí štát a do života ho uvádzajú súdy a iné štátne orgány. Protikladom európskeho kontinentálneho práva je anglo-americké právo, tzv. *common law*. Právo je v tomto type právnej kultúry tvorené činnosťou súdov a tzv. precedensmi (súdne prípady sú posudzované podobne až identicky podľa prípadov, ktoré im predchádzali a majú s nimi podobnosť). Náročnosť prekladu právnych textov tak stúpa v závislosti od toho, v akej relácii sa prekladateľ pohybuje, t.j., či prekladá v rámci jedného typu právnej kultúry alebo či prekladá medzi dvoma typmi právnej kultúry (obr. 5).

Obr. 5 – Komplexnosť prekladu právnych textov a typ právnej kultúry (podľa Sandrini, 1999: 18)

4 Ekvivalencia a prekladateľské postupy pri preklade právnej terminológie

Pri preklade právnych textov sa do popredia dostáva v prvom rade problém *pojmovej, denotatívnej ekvivalencie*. Denotatívna ekvivalencia je podľa Kollera (2001: 228-240) daná tedy, ak výraz východiskového a cieľového jazyka postihuje tú istú mimojazykovú realitu reprezentovanú prostredníctvom textu. Táto zhoda je preukázateľná napr. už v spomínaných prírodných a technických vedách tak, ako to uvádzajú autori Arntz – Picht – Mayer (2009: 151-157): „*Dva termíny je v zásade možné považovať za ekvivalentné, ak sa zhodujú vo všetkých pojmových znakoch, t.j., ak je daná pojmová (denotatívna) zhoda*“ (prekl. O.W.). Na okraj možno podotknúť, že porovnávanie dvojjazyčnej terminológie má svoju presne stanovenú metodiku (vyčlenenie jednotlivých pojmových znakov, zadefinovanie, uvedenie kontextu, začlenenie do pojmového systému atď.), na základe ktorej vyčleňujú Arntz – Picht – Mayer (ibid) 4 základné typy ekvivalencie (*absolútна ekvivalencia, prienik, inkluzia a nulová ekvivalencia*) a príslušné prekladateľské stratégie (*výpožička alebo kalk z východiskového jazyka, prispôsobenie pomenovania v cieľovom jazyku a vytvorenie vysvetľujúceho ekvivalentu*).

Absolútна zhoda v zmysle denotatívnej ekvivalencie pri preklade právnych textov je preto podľa mnohých autorov skôr výnimkou (porov. Daum, 2003: 40). V prípade právnej terminológie je to aj preto, že nie všetky mimojazykové reality sú v jednotlivých právnych systémoch rovnako zadefinované, v dôsledku čoho ich nie je možné v jednotlivých právnych systémoch ani rovnako interpretovať, resp. chápať. Ako príklad nám poslúží právny termín *krádež*:

Rakúsky Trestný zákonník (Strafgesetzbuch) – Diebstahl

§ 127. Wer eine fremde bewegliche Sache einem anderen mit dem Vorsatz wegnimmt, sich oder einen Dritten durch deren Zueignung unrechtmäßig zu bereichern, ist mit Freiheitsstrafe bis zu sechs Monaten oder mit Geldstrafe bis zu 360 Tagessätzen zu bestrafen.

Nemecký Trestný zákonník (Strafgesetzbuch) – Diebstahl

§ 242. Wer eine fremde bewegliche Sache einem anderen in der Absicht wegnimmt, die Sache sich oder einem Dritten rechtswidrig zuzueignen, wird mit Freiheitsstrafe bis zu fünf Jahren oder mit Geldstrafe bestraft.

Slovenský Trestný zákon – Krádež

§ 212. (1) Kto si prisvojí cudzi vec tým, že sa jej zmocní a spôsobí tak malú škodu, potrestá sa odňatím slobody až na dva roky.

Ak by sme sa zamerali na výklad jednotlivých pojmových znakov definícii podstaty trestného činu krádeže v jednotlivých právnych systémoch, prídeme na to, že nie sú absolútne identické. Laicky povedané je *Vorsatz* (úmysel, zámer), s ktorým operuje rakúsky právny poriadok, jedným z pojmových znakov krádeže, teda „vôle“ uskutočniť, zrealizovať podstatu trestného skutku. Podľa on-line lexikóna právnej terminológie (www.rechtslexikon-online.de) však existuje rozdiel medzi pojmi *Vorsatz* a *Absicht*. *Absicht* tak vyjadruje prvý stupeň (lat. *dolus directus*) pojmu *Vorsatz* – ide počiatocný motív páchateľa úspešne zrealizovať skutkovú podstatu činu. Aj tu vidíme, aké zložité je pre prekladateľa „popasovať sa“ s významom právnej terminológie v kontrastívnom pohľade, odhliadnuc od skutočnosti, že v citovanom slovenskom paragráfe sa nehovorí o úmysle ani v zmysle pojmu *Vorsatz*, ani v zmysle pojmu *Absicht*. Napriek tomu však možno v duchu Kollerovej typológie ekvivalencie hovoriť o čiastočnej ekvivalencii (Eins-zu-Teil-

Entsprechung), nakoľko je daná už aj spomínaná blízkosť právnych kultúr dotknutých právnych systémov.

Iným príkladom ekvivalencie je zasa prípad, ak vo východiskovom právnom systéme existuje viacero pojmov, pre ktoré má cieľový právny systém (jazyk) iba jeden ekvivalent (*Viele-zu-eins-Entsprechungen*). V rokoch 1965-2004 platil v Nemecku tzv. *Gesetz über die Einreise und den Aufenthalt von Ausländern im Bundesgebiet*⁵ (zákon o vstupe a pobytu cudzincov na spolkovom území; v skrátenej forme *Ausländergesetz* – zákon o cudzincoch), k jeho novelizácii došlo v roku 1999. V § 5 tohto zákona boli presne zadefinované 4 možnosti, ktoré oprávňovali cudzincov na pobyt na území Nemeckej spolkovej republiky. Konkrétny zákon hovoril o tzv. *Aufenthaltsbewilligung*, *Aufenthaltsbefugnis*, *Aufenthaltserlaubnis* a *Aufenthaltsberechtigung*, pričom všetky tieto možnosti udelenia povolenia na pobyt spadali pod zastrešujúci pojem *Aufenthaltsgenehmigung*.⁶ Ak by sa prekladateľ zameral iba na preklad týchto možností po formálnej stránke bez toho, aby sa zamýšľal nad ich významom a pojmovými rozdielmi, nastal by pre neho problém, ako túto skutočnosť v slovenčine rozlišiť. Prakticky by mal pri preklade dve možnosti – povolenie alebo oprávnenie na pobyt, nakoľko pre *Genehmigung*, *Bewilligung* a *Erlaubnis* pozná slovenčina iba ekvivalent *povolenie* a pre *Berechtigung* a *Befugnis* zasa len ekvivalent *oprávnenie*. Zdá sa však, že by sa týmto daným prekladateľským problém nevyriešil, nakoľko v právnych textoch je nevyhnutné termíny z jedného právneho systému pretransformovať do iného právneho systému čo najpresnejšie.

Podmienky vstupu a pobytu cudzincov na území Slovenskej republiky upravuje zákon č. 75/2013 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 404/2011 Z. z. o pobytu cudzincov. Citovaný zákon rozlišuje tri možnosti pre pobyt cudzincov na území Slovenskej republiky – *prechodný pobyt*, *trvalý pobyt* a tzv. *tolerovaný pobyt*. Riešením by teda bol nielen preklad jednotlivých možností udelenia povolenia na pobyt ako taký, ale aj explikácia pojmov do slovenčiny – napr. *Aufenthaltsberaubnis* – povolenie na prechodný pobyt v zmysle §§ 16-38 zákona o cudzincoch (AuslG). V prípade *prechodného povolenia na pobyt* ide o pobyt za účelom podnikania, štúdia, zlúčenia rodiny, o pobyt bývalých Nemcov (osôb, ktoré stratili nemeckú štátne príslušnosť, ale sa na spolkovom území zdržiavajú istú zákonom danú dobu), ďalej o pobyt štátnych príslušníkov tretej krajiny, ktorí majú priznané postavenie osoby s dlhodobým pobytom v inom členskom štáte a o pobyt osôb zdržujúcich sa na území krajiny z humanitárnych a politických dôvodov. Podobný postup odporúčame aj pri preklade zo slovenčiny do nemčiny, kde je explikácia po porovnaní možností oprávňujúcich na pobyt v obidvoch právnych systémoch nevyhnutná.

Dôležitým krokom v procese prekladu právnych textov je teda aj voľba *vhodnej prekladateľskej stratégie*, resp. *vhodného prekladateľského postupu*, na základe ktorého by bolo možné čiastočnú, resp. nulovú ekvivalenciu pri preklade právnych termínov eliminovať.

⁵ Od 1. januára 2005 platí v Nemecku tzv. *Gesetz zur Steuerung und Begrenzung der Zuwanderung und zur Regelung des Aufenthalts und der Integration von Unionsbürgern und Ausländern* (zákon o regulácii a obmedzení prist'ahovalectva a o regulácii pobytu a integrácie občanov EÚ a cudzincov; v skrátenej forme *Zuwanderungsgesetz* – zákon o prist'ahovalectve). Dovtedy platný zákon o cudzincoch (*Ausländergesetz*) bol nahradený zákonom o pobye (*Aufenthaltsgesetz*), ktorý tvorí článok 1 zákona o prist'ahovalectve.

⁶ Problematiku prekladu možností udelenia povolenia na pobyt na území Nemeckej spolkovej republiky do slovinčiny rozoberá vo svojom príspevku Gruntar Jermol (2010: 31-49).

V odbornej literatúre sa stretávame s dvoma nosnými stratégiami, ktoré je pri preklade možné použiť, ak denotatívna ekvivalencia typu 1:1 nie je daná. Ide už o spomínanú *naturalizáciu* (orientácia na cieľovú kultúru) a *exotizáciu* (orientácia na východiskovú kultúru). Vyúzite týchto stratégii pri preklade právnych textov možno demonštrovať na preklade nemeckého *trestného rozkazu* (*Strafbefehl*) do slovenčiny.

Trestný rozkaz zaraďujeme z hľadiska klasifikácie textových žánrov právneho jazyka podľa Busseho (2000: 673-674) k tzv. textovým žánrom *výkonu a presadzovania práva* (Rechtsvollzug und Rechtsdurchsetzung). Okrem trestného rozkazu do tejto žánrovej skupiny zaraďuje Busse aj nariadenia, opatrenia, zatýkací rozkaz, platobný rozkaz, rozhodnutia, súdne a mimosudné vyrovnania, notárske zmluvy a ľ. Trestný rozkaz je v nemeckom trestnom práve spolu s *obžalobou* (*Anklageschrijf*) najdôležitejším textom tzv. *predbežného konania* (*Zwischenverfahren*). Trestný rozkaz je zjednodušeným konaním v prípadoch tzv. ľahšej kriminality a slúži na odbremenenie súdov pri vedení súdnych konaní.

Trestný rozkaz vydáva v predbežnom konaní *trestný sudca* (*Strafrichter*) prvostupňového súdu (slovenské trestné právo túto funkciu nepozná) na základe žiadosti *prokuratúry* (*Staatsanwaltschaft*). V trestnom rozkaze sa *obžalovanému* (*Angeklagter*) oznamí, aká skutková podstata sa mu kladie za vinu, t.j., akého trestného činu sa dopustil, aký trest mu hrozí (obyčajne ide o uloženie peňažnej pokuty, resp. v prípade, ak obžalovaný s uloženou peňažnou pokutou nesúhlasi, vypočítá sa mu tzv. denná sadzba (*Tagessatz*), ktorá zodpovedá istému počtu dní trestu odňatia slobody nepodmienečne), ďalej je obžalovaný oboznámený s dôkaznými prostriedkami a poučený o opravných prostriedkoch. V prípade, ak sa obžalovaný v priebehu dvoch týždňov proti trestnému rozkazu odvolá, prechádza konanie do fázy hlavného konania (*Hauptverfahren*), ktoré vyústí do ústneho pojednávania pred súdom (*Hauptverhandlung*).

V prípade, ak je obžalovaným cudzí štátnej príslušník, musí súd zabezpečiť oficiálny preklad trestného rozkazu do príslušného jazyka. Trestný rozkaz musí byť teda formulovaný a preložený tak, aby jeho obsah pochopila aj osoba, ktorá nemá právne vzdelanie. Preklad sa preto musí realizovať tak, aby z neho bolo obžalovanému jasné, kto trestný rozkaz vydal, kto rozhoduje vo veci, príp. na koho sa v súvislosti s odvolaním môže obrátiť. Tu nám ide predovšetkým o preklad názvov inštitúcií a orgánov konajúcich v danom trestnom konaní.

Podľa usmernení a odporúčaní Spolkového združenia prekladateľov a tlmočníkov Bádensko-Württembergsko (BDÜ) by sa názvy súdov a úradov mali v preklade ponechať vo východiskovom tvari (napr. *Amstgericht Schwäbisch Gmünd*, *Oberlandesgericht Celle*, *Staatsanwaltschaft Leipzig* a pod.). Zároveň však BDÜ odporúča názov inštitúcie v cudzom jazyku preložiť (napr. v závitore) a príp. aj vysvetliť (explikovať), ak ide o inštitúcie, ktoré v právnom systéme cieľového jazyka neexistujú, resp. by prekladom mohlo prísť k nesprávnemu pochopeniu.

Uvádzanie dvojtvára názvov inštitúcií (názov inštitúcie vo východiskovom jazyku a jej preklad do cieľového jazyka) považujeme za vhodné riešenie aj z toho dôvodu, že v prípade spätného prekladu, resp., ak na základe preloženého textu bude vytvorený nový text (napr. odvolanie proti trestnému rozkazu), ktorý bude potrebné preložiť do jazyka cieľovej krajiny (právneho systému), musia byť názvy inštitúcií, na ktoré sa v preklade odvoláva, pomenované jednoznačne a jednotne (porov. Daum: 2003: 42). Zároveň sa tým zabezpečí aj konzistencia celého prekladu.

V nemeckých trestných rozkazoch je ako úrad vydávajúci trestný rozkaz uvedený tzv. *Amtsgericht*. Ak by prekladateľ pre slovenského recipienta mal preložiť pomenovanie inštitúcie Amtsgericht do slovenčiny, musí vychádzať z definície, resp. kompetencií tohto typu súdu v nemeckom súdnictve. Tak dospeje k

akceptovateľnému riešeniu *okresný súd*, resp. *prvostupňový súd*. Tomuto označeniu zodpovedá v systéme rakúskeho súdnictva potom označenie *Bezirksgericht*.

Stolze (1999: 174) upozorňuje na to, že pri preklade názvov inštitúcií v právnych textoch nejde iba o mechanický preklad názvu ako takého. Vychádzajúc z účelu dokumentárneho prekladu autorka preto neodporúča adaptáciu v cieľovom jazyku, ak hrozí nebezpečenstvo nesprávneho naznačenia neexistujúcej identity daných inštitúcií. Skutočnosť, že preklad názvov inštitúcií podľa modelu 1:1 sa nie vždy vypláca, možno demonštrovať aj na nie práve vydarenom preklade názvu *Amtsgericht* ako *úradný súd*, ktorý sme zaznamenali v jednom zo starších dielov obľúbeného rakúskeho televízneho seriálu Komisár Rex.

Ak by sme mali v krátkosti spomenúť ešte preklad názvu inštitúcie *Staatsanwaltschaft*, tak jej preklad do slovenčiny by bol jednoznačne *prokuratúra* (nie štátnej prokuratúry, nakoľko ide o redundantnú informáciu, pretože prokuratúra je štátnej orgán sám o sebe a iný druh prokuratúry na Slovensku nemáme, ak neberieme do úvahy delenie na okresné a krajské prokuratúry, resp. generálnu prokuratúru). Prekladateľská prax nám však ukazuje, že mnohí prokurátori v korešpondencii oslovujú svojich kolegov v Nemecku alebo Rakúsku ako pána štátnej zástupca, pani štátnej zástupkyňa a analogicky adresujú svoje písomnosti na štátne zastupiteľstvo toho ktorého mesta. Toto označenie nie je slovenskému recipientovi až tak neznáme, nakoľko štátne zastupiteľstvo existovalo na Slovensku v rokoch 1871 – 1952; v Česku v roku 1993 prešli zasa na označovanie *štátnej zastupiteľství*. Snáď už iba jedna poznámka. To, čoho by sa prekladateľ pri preklade názvu prokuratúra do nemčiny mal podľa možnosti vyvarovať, je použitie označenia *Prokuratur*, ktoré tak v Nemecku ako aj Rakúsku vyvoláva istú negatívnu konotáciu spojenú s existenciou a funkciou tejto inštitúcie v období Tretej ríše (s výnimkou dnešného oficiálneho označenia *Generalprokuratur* a *Finanzprokuratur* v Rakúsku).

Je ešte veľa nevyriešených problémov s prekladom oficiálnych názvov inštitúcií, funkcií, hodností (napr. policajných) a pod. Vyplýva to o. i. aj z toho, že tato terminológia nie je zatiaľ kodifikovaná. Pri preklade a overovaní správnosti prekladateľských riešení sa v súčasnosti môžeme opierať napr. o oficiálne dvojjazyčné preklady dokumentov EÚ (napr. v on-line databáze Eur-Lex).

Pri tzv. *nulovej ekvivalencii* prichádzajú pri preklade podľa Kollera (2001: 232-236) do úvahy prekladateľské stratégie ako *prevzatie výrazu z východiskového jazyka, kalkovanie, použitie výrazu z cieľového jazyku s podobným významom, explikácia a adaptácia*. Pri preklade právnych textov ako často využívané stratégie uvádzá Škrantová (2003: 190) *kalkovanie, opis a zavedenie neologizmu*. V podobných intenciách ako Škrantová uvažuje aj Daum (2003: 41), ktorý pre preklad právnej terminológie definuje tri stratégie – *prevzatie výrazu z východiskového jazyka, explikáciu a vynechanie redundandného pojmu*.⁷ V krátkosti sa pokúsime objasniť princíp uvedených stratégii na konkrétnych príkladoch z prekladateľskej praxe. Komplexný pohľad na kompenzáciu asymetrickej ekvivalencie vo vzťahu k prekladu právnych textov ponúka Škrantová (2005: 50-52).

1) Termín *východiskového jazyka* sa do cieľového jazyka preberie v nezmenenej podobe ako *kalk* – ide teda o doslovný preklad, výpožičku z cudzieho jazyka (*Weißbuch – Biela kniha, Europäisches Rahmengesetz – Európsky rámcový zákon, Europäischer Gerichtshof – Európsky súdny dvor*). Niekedy sa pri tomto postupe odporúča príp. doplňujúce vysvetlenie v závierke alebo v poznámke pod čiarou. O kalkovaní a výpožičkách pri preklade textov nadnárodného práva EÚ sme sa v príspevku už čiastočne zmienili v bode 3a.

⁷ K špecifikám prekladateľských postupov pri preklade anglickej a slovenskej terminológie EÚ pozri Hajiková (2005: 13-26).

2) *Opis termínu východiskového jazyka v cielovom jazyku* – ide o rozsiahlejší postup ako vytvorenie neologizmu. Opis terminu by mal mať charakter definície (*Finanzzoll – colný poplatok fiškálneho charakteru*, *Weltordnungspolitik – celosvetové riadenie a vedenie*). O opis (explikáciu) ide v konečnom dôsledku aj v už uvádzaných prípadoch prekladu názvov súdov a inštitúcií (*Amtsgericht – prvostupňový súd*), resp. pri preklade možností oprávňujúcich k pobytu na území Nemeckej spolkovej republiky (*Aufenthaltsberechtigung – oprávnenie na neobmedzený pobyt podľa § 27 zákona o cudzincoch – AuslG*).

3) *Vytvorenie neologizmov* – ako transparentný príklad pre neologizmy v terminológii EÚ uvádzá Škrlantová (2005: 51) anglický výraz *citizenship*, ktorý bolo potrebné preložiť z angličtiny do jednotlivých jazykov členských štátov EÚ. Kedže každá členská krajina EÚ používala pre označenie trvalého právneho vzťahu (zväzku) fyzickej osoby ku konkrétnemu štátu vlastné výrazy ako napr. *Staatsangehörigkeit* (D), *Staatsbürgerschaft* (AT) alebo *štátna príslušnosť* (SK), zaviedlo sa pre označenie príslušnosti občanov k EÚ pomenovanie *Unionsbürgerschaft* (občianstvo EÚ).

Vytváranie neologizmov v terminológii právnych textov je však považované skôr za krajné prekladateľské riešenie. Táto stratégia prekladu sa uprednostňuje vtedy, ak ide o zavádzanie pojmov z iných právnych systémov ako je to napr. v prípade anglo-americkej právnej kultúry.

4) *Vynechanie redundandného pojmu* – Daum (2003: 43) uvádzá, že táto stratégia je vhodná vtedy, ak ide o výpoved', ktorá má charakter *pleonazmu*, má teda *nulovú semému*. Pleonastické správanie niektorých výrazov objasňuje na príklade formulácie *Der Vertrag ist null und nichtig. – Zmluva je neplatná*. Škrlantová (2005:51) hovorí v tejto súvislosti o tzv. *kontrakcií*, resp. *redukcií* (skrátenie pomenovania v cielovom jazyku vynechaním niektorých gramatických elementov alebo pleonazmov). Tento jav demonštruje na príkladoch ako *Abkommen mit Drittländern – readmisié dohody*, *Politikbereiche – politiky* alebo *Rechtsakt mit Verordnungscharakter – regulatórny akt*.

Žiadna z uvedených prekladateľských stratégii nie je univerzálna a bezriziková, avšak žiadnu z nich nie je možné pri preklade právnej terminológie ani jednoducho eliminovať. Skôr si je potrebné uvedomiť, že každá prekladateľská stratégia úzko súvisí s danou špecifickou komunikatívou situáciou, nakoľko jej výber a použitie závisí od účelu a recipienta daného translátu (v zmysle teórie skopos a funkčného prekladu) a v neposlednej miere aj od druhu práva (národné versus nadnárodné právo).

5 Záver

Ako sme už niekoľkokrát naznačili, je pre prekladateľa preklad právnych textov pre ich komplexnosť a náročnosť skutočnou výzvou. Kalverkämper (1988: 313) v jednej zo svojich prác uviedol, že písat' zrozumiteľne vie iba ten, kto informáciu (posolstvu) aj porozumel. Nemusíme snáď ani zdôrazňovať, že základným predpokladom vyhotovenia funkčného právneho prekladu (v zmysle druhotej produkcie textu) je nielen samotné pochopenie východiskového textu, ale aj postihnutie súvislostí medzi informáciami, ktoré majú byť pretlmočené z jedného právneho systému do iného právneho systému.

Získať a osvojiť si schopnosť porozumieť právnym textom je pre prekladateľa podľa Simonnæsovej (2005: 62) o to zložitejšie, že iba v tých najzriedkavejších prípadoch možno počítať s tým, že má prekladateľ dvojakú kvalifikáciu (jazykovú a odbornú). Avšak ten, kto chce prekladať texty s právou tematikou, musí zákonite disponovať odbornými poznatkami v takom rozsahu, aby bol schopný východiskový text správne pochopiť a interpretovať a aby bol následne

schopný vyprodukovať taký cieľový text, ktorý by správne pochopil a interpretoval aj recipient v cieľovej kultúre.

V tejto súvislosti sa do popredia dostáva otázka prekladateľskej kompetencie. Wiesmann (2004: 166-179) vo svojej publikácii *Rechtsübersetzung und Hilfsmittel zur Translation* vyčleňuje vo vzťahu k prekladu právnych textov štyri základné zložky prekladateľskej kompetencie:

- a) poznatky o požiadavkách, ktoré sa kladú na právny preklad (podmienené časovo, kultúrne a situačne) a o faktoroch, ktoré ho ovplyvňujú (z pohľadu metodiky prekladu),
- b) uvedomenie si toho, aké poznatky sú pre preklad daného právneho textu nevyhnutné, ako ich je možné získať a ako je potrebné s nimi zaobchádzať,
- c) teoretické poznatky o tom, ako je potrebné právny preklad zrealizovať a taktiež praktická schopnosť právny preklad zrealizovať (napr. efektívne využitie dostupných prekladateľských pomôcok),
- d) zodpovednosť vo vzťahu k úlohe prekladateľa, kritickosť vo vzťahu k ohodnoteniu vlastnej kompetencie a schopnosť uvedomenia si a identifikácie problémov pri recepcii východiskového a cieľového textu.

Prekladateľská kompetencia a jej osvojenie je tému, ktorá by si akiste zaslúžila osobitný priestor na diskusiu a bola by vitanou tému pre ďalší príspevok, ktorý by problematiku prekladu právnych textov reflektoval aj z pohľadu didaktiky odborného prekladu.

Záverom by sme chceli v tejto súvislosti apelovať na to, aby sa prekladu právnych textov vytvoril dostatočný priestor aj v univerzitnom vzdelávaní budúcich prekladateľov. Dôraz by sa pritom mal klásiť na také komponenty ako interdisciplinárny prístup k chápaniu prekladu právnych textov, definovanie nových obsahov reálnej pre prekladateľov (pozri Wrede: 2013), sprostredkovanie poznatkov z oblasti terminológie, terminologickej práce a textovej lingvistiky, a predovšetkým posilnenie takých edukačných aktivít, ktoré by prispeli k správnemu pochopeniu odborného (právneho) textu (uvedomenie si problematických miest vo východiskovom teste, ich správna interpretácia, výber adekvátnych prekladateľských stratégii a riešení a pod.).

Použité skratky v obrázkoch:

VJ – východiskový jazyk

CJ – cieľový jazyk

VK – východisková kultúra

CK – cieľová kultúra

VT – východiskový text

CT – cieľový text

Použitá literatúra

ABRAHÁMOVÁ, E. 2000. O preklade právnych textov. In: Acta Facultatis Iuridicae UC. Tomus XIX. Bratislava: UK, s. 3-7. ISBN 978-8022314268

AMMON, U. 1995. Die deutsche Sprache in Deutschland, Österreich und der Schweiz. Das Problem der nationalen Varietäten. Berlin: Walter de Gruyter. ISBN 978-3110147537

ARNTZ, R. – PICHT, H. – MAYER, F. 2009. Einführung in die Terminologiearbeit. Hildesheim: Georg Olms Verlag. ISBN 978-3-487-11553-5

- von ARPS-AUBERT, B. 1996. Die deutsche Anklageschrift und Probleme der Übersetzung ins Russische. In: Salvesky, H. ed.. Dolmetscher- und Übersetzerausbildung gestern, heute und morgen. Frankfurt a. M.: Peter Lang Verlag, s. 229-243. ISBN 3-631-30426-9
- BUSSE, G. 2000. Textsorten des Bereichs Rechtswesen und Justiz. In: Antos, G. – Brinker, K. – Heinemann, W. – Sager, S. F. ed.. Text- und Gesprächslinguistik. Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung. Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft. 1. Halbband. Berlin, New York: Walter de Gruyter, s. 658 – 675. ISBN 978-3110169188
- COMBÜCHEN, J. 2009. English only? Was wird aus Deutsch und den anderen europäischen Sprachen? In: eDITION, 5. Jahrgang, Ausgabe 1, s. 21-24.
- DAUM, U. 2009. Gerichts- und Behördenterminologie. 9. überarbeitete Aufl. Berlin: BDÜ. ISBN 978-3-938430-23-1
- DAUM, U. 2003. Übersetzen von Rechtsexten. In: Schubert, K. ed.. Übersetzen und Dolmetschen. Modelle, Methoden, Technologie. Tübingen: Gunter Narr Verlag, s. 33-46. ISBN 3-8233-6028-0
- GROMOVÁ, E. – MÜGLOVÁ, D. 2005. Kultúra. Interkulturalita. Translacia. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre. ISBN 978-8-080509-46-0
- GROMOVÁ, E. – MÜGLOVÁ, D. 2013. Pragmatické aspekty civilizačno-kultúrnych procesov v translácii v národnom a nadnárodnom kontexte. In: XLinguae Journal. Volume 6, Issue 2, s. 64-90. ISSN 1337-8384
- GRUNTAR JERMOL, A. 2010. Recht für Juristen, Recht für Laien? – Oder: Wie) Lässt sich das Recht dem juristischen Laien näher bringen? In: Lebende Sprachen, Band 55, Heft 1, s. 31-49. ISSN 1868-0267
- HAJIKOVÁ, A. 2005. Slovenská a anglická terminológia EÚ. Prekladateľské postupy. In: Odborný preklad 1. Stavebnictvo – architektúra – doprava. Bratislava: AnaPress, s. 13-26. ISBN 80-89137-08-3
- HOLLÄNDER, P. 1995. Paradox právneho jazyka. In: Kultúra slova, 6, s. 328-331. ISSN 0023-5202
- HORECKÝ, J. 1956. Základy slovenskej terminológie. Bratislava: SAV.
- JAKABOVIČOVÁ, J. 2013. Odlišnosti štýlu slovenskej a anglickej korešpondencie v prekladateľskej praxi. In: XLinguae Journal. Volume 6, Issue 2, s. 49-55. ISSN 1337-8384
- JAKABOVIČOVÁ, J. – WREDE, O. 2007. Pragmatické aspekty prekladu administratívnych a právnych textov v anglickom a nemeckom jazyku. In: Odborný jazyk na vysokých školách III : sborník prací z mezinárodní konference. Praha: Česká zemědělská univerzita, s. 1-3. ISBN 978-8021316157
- JAKOBSON, R. 1981. Linguistische Aspekte der Übersetzung. In: Wills, W. ed.. Übersetzungswissenschaft. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, s. 189-198. ISBN 978-3534076130
- KALVERKÄMPER, H. 1988. Verständlichkeit, Verständnis und Verständigung im Fadenkreuz: Der Wissenschaftstransfer. In: Kodikas/Code. Ars Semeiotica 3-4. Tübingen: Gunter Narr Verlag, s. 311-325. ISSN 0147-5045
- KOLLER, W. 2001. Einführung in die Übersetzungswissenschaft. 6. Aufl. Wiebelsheim: Quelle & Meyer Verlag. ISBN 3-8252-0819-2
- KRUMM, H.-J. (ed.) 1997. Welches Deutsch lehren wir? Jahrbuch Deutsch als Fremdsprache. München: Iudicium, s. 287-296. ISBN 3-89129-159-0
- MARKHARDT, H. 2009. Wörterbuch der österreichischen Rechts-, Wirtschafts- und Verwaltungsterminologie. 2. Aufl. Frankfurt a. M.: Peter Lang Verlag. ISBN 978-3631599723
- MUHR, R. – SCHRODT, R. – WIESINGER, P. (ed.) 1995. Österreichisches Deutsch. Linguistische, sozialpsychologische und sprachpolitische Aspekte einer nationalen

- Variante des Deutschen. Materialien und Handbücher zum österreichischen Deutsch und zu Deutsch als Fremdsprache. Band 2. Wien: Hölder-Pichler-Tempsky. ISBN 978-3209019769
- POLLAK, W. 1994. Österreich und Europa. Sprachkulturelle und nationale Varietät. Wien: ÖGS/ISSS. ISBN 3-631-51753-X
- POMMER, S. 2006. Rechtsübersetzung und Rechtsvergleichung. Frankfurt a. M. u.a.: Peter Lang Verlag. ISBN 978-3-631-54849-3
- Preklady v Komisií: Situácia dva roky po rozšírení. In: MEMO/06/173 europa.eu/rapid/press-release_MEMO-06-173_sk.pdf, 03.07.2013)
- PRUNČ, E. 2002. Einführung in die Translationswissenschaft. Band. 1. Orientierungsrahmen. 2. Aufl. Graz: Institut für Translationswissenschaft. ISBN 3-901540-03-2
- REINART, S. 2009. Kulturspezifik in der Fachübersetzung. Die Bedeutung der Kulturkompetenz bei der Translation fachsprachlicher und fachbezogener Texte. Berlin: Frank&Timme Verlag. ISBN 978-3-86596-235-5
- SANDRINI, P. 2010. Rechtsübersetzen in der EU: *Translatio Legis Pluribus*. In: Zybatow, L. (ed.): Translationswissenschaft und Perspektiven. Innsbrucker Ringvorlesungen zur Translationswissenschaft VI. Frankfurt a. M.: Peter Lang Verlag, s. 143-157. ISBN: 978-3631586419
- SANDRINI, P. 1996. Terminologiekritik im Recht. Deskriptiver begriffsorientierter Ansatz vom Standpunkt des Übersetzers. Wien: TermNet. ISBN 3-901010-15-7
- SANDRINI, P. (ed.) 1999. Übersetzen von Rechtstexten. Fachkommunikation im Spannungsfeld zwischen Rechtsordnung und Sprache. Tübingen: Gunter Narr Verlag. ISBN 3-8233-5359-4
- SCHREIBER, M. 1993. Übersetzung und Bearbeitung: zur Differenzierung und Abgrenzung des Übersetzungsbegriffs. Tübingen: Gunter Narr Verlag. ISBN 3-8233-5054-4
- SIMONNÆS, I. 2005. Das Übersetzen von Rechtstexten: Verstehen und Textanalyse. In: LSP & Professional Communication, Volume 5, Number 1, s. 55-74. ISSN 1601-1929
- SIMONNÆS, I. 2012. Rechtskommunikation national und international im Spannungsfeld von Hermeneutik, Kognition und Pragmatik. Berlin: Frank&Timme Verlag. ISBN 978-3-86596-427-4
- STOLZE, R. 1999. Die Fachübersetzung. Eine Einführung. Tübingen: Gunter Narr Verlag. ISBN 978-3823349709
- ŠKRLANTOVÁ, M. 2003. Niektoré aspekty právnej terminológie EÚ v porovnaní s národnou právnou terminológiou. In: Preklad a tlmočenie 5. Banská Bystrica: UMB, s. 189-195. ISBN 80-8055-865-5
- ŠKRLANTOVÁ, M. 2005. Preklad právnych textov na národnej a nadnárodnej úrovni. Bratislava: AnaPress. ISBN 80-89137-19-9
- ŠTEFČÍK, J. 2011. Kulturbegogene Besonderheiten in der Translationsdidaktik. In: Bartoszewicz, I. u.a. ed.. Akzente und Konzepte. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 147-156. ISBN 978-83-229-3231-5
- TOMÁŠEK, M. 1998. Překlad v právní praxi. Praha: Linde Praha a.s. ISBN 80-7201-125-1
- TÓTHOVÁ, M. 2010. Interpretácia práva a právny jazyk. In: Dávid, R. – Sehnálek, D. – Valdhan, J. (ed.) Dny práva 2010. Brno: Masarykova Univerzita, s. 1-11. ISBN 978-80-210-5305-2
- ZÄNKER, N. (ed.) 2006. Strafbefehle und Anklagen. Materialien für Dolmetscher. Berlin: BDÜ. ISBN 978-3-938430-02-6

- ZNAMENÁČKOVÁ, K. 2005. Fachsprachliche Wortgruppen in Textsorten des deutschen Zivilrechts. Frankfurt a. M. u.a.: Peter Lang Verlag. ISBN 978-3-631-55390-9
- WIESMANN, E. 2009. Rechtsübersetzung. Praxis – Theorie – Didaktik. In: Ahrens, B. – Černý, L. – Krein-Kühle, M. – Schreiber, M. ed.. Translationswissenschaftliches Kolloquium I. Beiträge zu Übersetzungs- und Dolmetschwissenschaft. Frankfurt a. M.: Peter Lang Verlag, s. 273-294. ISBN 978-3-631-58599-3
- WIESMANN, E. 2004. Rechtsübersetzung und Hilfsmittel zur Translation. Wissenschaftliche Grundlagen und computergestützte Umsetzung eines lexikographischen Konzepts. Forum für Fachsprachenforschung 65. Tübingen: Gunter Narr Verlag. ISBN 978-3-8233-6107-7
- WREDE, O. 2013. Landeskunde für Übersetzer – gib es die oder braucht man die? In: Kučiš, V. (ed.) *Translation in Theorie und Praxis*. Frankfurt a. M.: Peter Lang Verlag, s. 135-146. ISBN 978-3-631-62903-1
- WREDE, O. – BORSUKOVÁ, H. 2008. Die österreichische Varietät des Deutschen aus fachübersetzerischer Sicht am Beispiel der Übersetzung von Wirtschafts- und Rechtstexten Deutsch-Slowakisch). In: Blahak, B. – Piber, C. ed.): Deutsch als fachbezogene Fremdsprache in Grenzregionen. Bratislava: Ekonóm, s. 39-44. ISBN 978-80-225-2606-7

Words: 8011

Characters: 58 981 (32,77 standard pages)

PaedDr. Ol'ga Wrede, PhD.

Department of German Studies

Faculty of Arts

Constantine the Philosopher University

Štefánikova 67, 949 74 Nitra

Slovakia

owrede@ukf.sk

Les constructions à valeur passive dans le discours législatif

Zuzana Honová

Résumé

L'article se propose de montrer le rôle des constructions à valeur passive dans les textes de loi. Leur fréquence élevée est à voir surtout dans la nécessité d'exprimer le caractère général et impersonnel de ce type de texte, ce qui se manifeste également par l'emploi des constructions passives inachevées. À côté de la voix passive, l'article souligne aussi d'autres constructions à valeur passive et d'autres moyens linguistiques susceptibles de traduire l'idée passive.

Mots clés

Discours législatif, Texte de loi, Code civil, Code pénal, Caractère général, Voix passive, Forme impersonnelle, Construction passive.

---

1. Introduction

Le langage juridique englobe plusieurs genres discursifs, parmi lesquels le discours législatif. D'abord, il faut préciser qu'il existe plusieurs typologies du langage juridique. Néanmoins, nous nous appuyons, à ce sujet, sur la typologie de Cornu, qui distingue trois sous-catégories du discours du droit, à savoir le discours législatif (le texte de loi), le discours juridictionnel (la décision de justice) et le discours coutumier (maximes et adages du droit). (2006 : 211).

Évidemment, chaque type de discours a ses spécificités qui lui sont propres. Ainsi, un jugement, un acte notarié et une loi, tout en relevant du langage juridique, présenteront des différences, particulièrement au niveau stylistique et au niveau syntaxique. Pour ce qui est du style législatif, étant l'objet de notre intérêt, nous constatons que, en général, il se caractérise surtout par la clarté, la concision et la précision du message que les textes de loi traduisent (cf. Gémar, 2005 : 2), car ce message dont le texte législatif est porteur, s'adresse à tous, sans exception. C'est donc le caractère général, impersonnel qui se manifeste nettement dans le discours législatif. Pour désigner la généralité et l'impersonnalité dans les textes de loi, le législateur se sert des différentes marques linguistiques qui le permettent. Les linguistes s'accordent sur le fait qu'au niveau verbal, il s'agit, en premier lieu, de la voix passive et de la forme impersonnelle qui expriment la généralité de la règle.¹

Cet article se propose de montrer le rôle du passif dans les textes de loi et d'éclairer les raisons pour lesquelles le législateur a recours à l'emploi de différentes formes du passif en français, en le comparant avec la situation en italien et aussi en tchèque.

2. La voix passive

Le rôle que joue la voix passive dans le discours législatif français est incontestable. Nous constatons sa fréquence élevée dans le code civil ainsi que dans le code pénal. Les exemples cités ci-dessous, tirés du même article du code pénal français, montrent que le législateur peut recourir à deux possibilités d'expression, soit la construction passive, étant une variante bien plus fréquente dans ce type de textes par rapport aux textes non spécialisés, soit la construction active:

---

¹ Au niveau non verbal, ce sont par exemple des pronoms et adjectifs indéfinis qui se prêtent à être employés à cette fin et que nous avons traités à part. (Cf. Cornu, 2006 : 276).

Toutefois, la juridiction peut, par une décision spécialement motivée, décider de ne pas prononcer ces peines, en considération des circonstances de l'infraction et de la personnalité de son auteur. (CPF, art. 431-7)

L'interdiction du territoire français peut être prononcée dans les conditions prévues par l'article 131-30... (CPF, art. 431-8)

Les exemples ci-dessus nous amènent à nous poser la question de savoir pourquoi l'emploi de la voix passive est-il préférable pour le législateur. D'après Cornu, « le choix entre la voix active et la voix passive est souvent commandé par l'importance relative du sujet (naturel), et de l'objet. » (2006 : 324). Il précise que l'on préfère l'emploi de la voix passive si l'essentiel se reporte sur l'objet, tandis que la voix active est employée afin de mettre l'accent sur le rôle personnel du sujet. « Comme cela, on met en valeur, en en faisant le sujet du verbe, ce qui, dans la construction normale, serait le complément d'objet ». Ceci contribue à exprimer la généralité de la règle et explique, en même temps, le fait pour lequel le législateur a recours à la phrase *Les immeubles, même ceux possédés par des étrangers, sont régis par la loi française.* (CCF, art. 3) au lieu de recourir à la phrase **La loi française régit les immeubles, même ceux possédés par des étrangers.* Par contre, en employant la voix active, on accentue le rôle de l'enfant mineur en fonction du sujet de la phrase comme on le voit dans l'exemple qui suit:

L'enfant mineur né en France de parents étrangers peut à partir de l'âge de seize ans réclamer la nationalité française par déclaration... (CCF, art. 21-11)

La phrase précédente est préférable à celle-ci : *la nationalité française peut être réclamée par l'enfant mineur.* Si l'on veut concrétiser le sujet ainsi que le complément d'agent, la solution suivante se propose:

Le mineur âgé de moins de seize ans doit être représenté par celui ou ceux qui exercent à son égard l'autorité parentale. (CCF, art. 17-3)

Un autre phénomène typique pour l'énonciation législative est l'emploi des constructions passives inachevées (appelées parfois aussi incomplètes), c'est-à-dire formées sans complément d'agent. Cette caractéristique est soulignée par plusieurs linguistes. D'après Sourious et Lerat, le complément d'agent n'est pas exprimé, s'il est indéfini ou s'il est impliqué par le sens du verbe. Ainsi, le législateur préfère la phrase *La bonne foi est toujours présumée* plutôt que la phrase *On présume la bonne foi* ou bien *La présente loi sera exécutée comme loi de l'État* (par ceux qui sont chargés de son exécution). (1975 : 45). Aussi, Riegel affirme que « ce type de construction permet au locuteur de ne pas évoquer le référent du sujet actif qui s'interprète généralement comme l'instance responsable » ce qui est un moyen commode employé afin de préserver l'anonymat de cette dernière. (2007 : 439-440). De même, Cornu accentue la valeur impersonnelle des constructions passives inachevées où la personnalité du sujet est effacée et « très souvent, elle n'est même plus indiquée. » (2006 : 278). Le jurilinguiste éminent se pose la question concrète portant sur le sujet. Si la loi dispose par exemple que « la paternité est écarté », par qui est-elle écartée ? Et il se répond : par qui que ce soit. C'est-à-dire par tous, parce que la règle vaut pour tous.

Selon Spilka, la construction passive inachevée est fréquente, car dans les systèmes démocratiques modernes, les textes de loi préfèrent faire parler la loi plutôt que le législateur, laissant ainsi la règle s'imposer elle-même, comme émanant de la volonté commune parce que, dans la société contemporaine, la souveraineté appartient au peuple. (1982 : 105). Nous sommes tout à fait d'accord avec Spilka, car le législateur s'exprime par l'intermédiaire de la loi, représentant une autorité supérieure. Ainsi, l'agent restant caché, c'est la loi qui dispose, oblige, régit, prévoit, etc. comme on le voit dans les exemples ci-dessous :

[...] le crime ou le délit est puni à la fois par la loi française et par la loi étrangère ... (CPF, art. 113-5)

La loi pénale française s'applique aux crimes et délits [...] réprimés par le titre 1er du livre IV... (CPF, 113-10)

Lorsqu'elle est prévue par la loi, la peine d'interdiction du territoire français peut être prononcée... (CPF, art. 131-30)

L'exemple suivant montre la phrase passive inachevée, où le complément d'agent n'est pas apparent à première vue, tout en étant désigné d'une manière évidente par un adverbe concret.

En outre, sa paternité est judiciairement déclarée. (CCF, 311-20)

Une autre chose remarquable est que, quelquefois, la voix passive est formée avec la préposition « par », qui ne désigne pas toujours le complément d'agent dans ce type de discours. Ainsi, la proposition *Le juge est saisi par la remise de la requête*, signifie, dans ce cas, *On saisit le juge en remettant la requête*. Il s'agit de la même chose dans le cas de l'exemple qui suit :

Lorsque la convention de pacte civil de solidarité est passée par acte notarié... (CCF, 515-3)

Si, d'une part, nous constatons la présence des constructions passives formées sans complément d'agent précédé de la préposition « par », d'autre part, nous rencontrons la même préposition précédant le complément d'agent employé isolément, c'est-à-dire au sens passif, mais avec le verbe sous-entendu. Nous citons à titre d'exemple au moins quelques articles du code pénal.

Est puni des mêmes peines le fait, par cette personne, de refuser de présenter ce registre à l'autorité compétente. (CPF, art. 321-8)

La violation, par le condamné, des obligations résultant de la peine de travail d'intérêt général prononcée à titre de peine principale ou de peine complémentaire est punie de deux ans d'emprisonnement et de 30 000 euros d'amende. (CPF, 434-42)

Est puni des mêmes peines le fait, par quiconque, de céder à une personne visée au premier alinéa qui sollicite, sans droit, à tout moment, directement ou indirectement, des offres, des promesses, des dons... (CPF, art. 445-1)

La fréquence élevée des constructions passives inachevées est un trait typique également pour les textes de loi italiens, comme on le voit dans les exemples cités ci-dessous :

La pena è aggravata se il fatto è commesso con violazione dei doveri inerenti l'esercizio di funzioni pubbliche.

(CPI, art. 241)

La pena è aumentata quando il fatto è commesso nell'esercizio di un'attività professionale. (CPI, 648)

Autrement, à la différence de cette possibilité d'expression, la voix passive est construite à l'aide de l'auxiliaire *essere* et la préposition *da* précédant le complément d'agent, qui peut éventuellement être désigné par un autre moyen (voir le deuxième exemple ci-dessous). En tout cas, nous tenons à préciser que l'auxiliaire *essere* est le seul employé dans ce type de textes. La construction passive de type *venire + participio passato*, malgré sa fréquence dans la langue commune, n'apparaît guère dans le discours législatif.

La potestà genitoriale è esercitata da entrambi i genitori. (CCI, art. 155)

Se un fatto costituente reato è commesso per ordine dell'autorità, del reato risponde sempre il pubblico ufficiale che ha dato l'ordine. (CPI, art. 51)

Assez souvent, en français, nous constatons la présence du participe passé employé sans auxiliaire *être*, assumant la valeur passive. Dans ce cas, le participe passé remplit généralement la fonction d'adjectif :

Les condamnations prononcées à l'étranger pourront toutefois ne pas être prises en considération. (CCF, art. 22-23)

Les délais précités peuvent être prolongés une fois, par décision motivée, pour une période de trois mois. (CCF, art. 22-25-1)

L'héritier du débiteur, assigné pour la totalité de l'obligation, peut demander un délai pour mettre en cause ses cohéritiers. (CCF, art. 1225)

Les participes passés peuvent même s'accumuler :

La condition est réputée accomplie lorsque c'est le débiteur, obligé sous cette condition, qui en a empêché l'accomplissement. (CCF, art. 1178)

Est présumé né en France l'enfant dont l'acte de naissance a été dressé conformément à l'article 58 du présent code. (CCF, art. 19-2)

Dans les textes de loi tchèques, nous constatons le même phénomène qui ne se rencontre guère dans la langue courante :

Právní úkony vyjádřené jinak než slovy se vykládají podle toho, co způsob jejich vyjádření obvykle znamená. (CCT, art. 35 al. 3)

Včasné prohlášení učiněné osobou, které byl návrh určen... (CCT, art. 43c)

Il en est de même dans le code civil italien. De plus, nous y rencontrons, à la différence des textes français de ce type, le participe passé à valeur passive en position détachée et même en construction absolue (le soi-disant « *participio assoluto* » italien), c'est-à-dire employé dans la construction constituée par deux termes qui sont en rapport de sujet et de prédicat, le sujet de cette construction étant différent de celui de la proposition principale et le prédicat étant représenté par le participe passé.

Dichiarata l'estinzione della persona giuridica o disposto lo scioglimento dell'associazione, si procede alla liquidazione del patrimonio secondo le norme di attuazione del codice. (CCI, art. 30)

Il giudice, valutate le circostanze, può disporre in favore dei figli maggiorenni non indipendenti economicamente il pagamento di un assegno periodico. (CCI, art. 155-quinquies)

Il a déjà été constaté que dans le français contemporain, le complément d'agent, s'il est exprimé, est introduit le plus souvent de la préposition *par*. Néanmoins, il peut être précédé parfois de la préposition *de*, employée largement dans le français classique. Cette dernière préposition apparaît surtout dans le code pénal français, en particulier dans les constructions passives exprimant la mesure de la peine infligée au condamné. Grevisse affirme que la préposition *de* s'emploie notamment quand on indique le résultat d'une action et il ajoute que « ce complément est assez proche à un complément adverbial indiquant la manière, le moyen ». (1993 : 489). Riegel ajoute que « la préposition *de* apparaît aujourd'hui comme la forme marquée réservée aux cas où le complément introduit n'est pas interprété comme un véritable agent. » (2007 : 437)

L'extorsion en bande organisée est punie de vingt ans de réclusion criminelle... (CPF, art. 312-6)

La tentative des infractions prévues au présent article est punie des mêmes peines. (CPF, art. 313-6)

Ce qui est typique pour le code pénal, ce sont les constructions passives avec le verbe mis au futur simple pour exprimer la mesure de punition de l'auteur d'un acte illicite. Bocquet souligne que le futur simple, employé dans les textes français, souligne la conséquence de cet acte. (2008 : 28). De plus, l'ordre des mots est renversé et la proposition est souvent introduite par l'auxiliaire *être*. La situation

du code pénal italien est similaire, le complément d'agent étant introduit par la préposition *con*.

Sera puni comme auteur le complice de l'infraction, au sens de l'article 121-7. (CPF, art. 121-6)

Est puni de trois ans d'emprisonnement et de 45 000 euros d'amende le fait, par toute personne, de procurer à un détenu tout moyen de se soustraire à la garde à laquelle il était soumis. (CPF, art. 434-32)

È punito con la reclusione da sei a dodici anni e con la multa da euro 15.000 a euro 150.000 chiunque:... (CPI, art. 600bis)

En ce qui concerne les verbes modaux, particulièrement *pouvoir* et *devoir*, ils sont fréquemment employés dans le discours législatif. Dans certains cas, ils peuvent atténuer le sens de la proposition, ce qui se voit surtout dans le code civil. Par contre, dans le code pénal, les formulations sont plus strictes :

Un Français pourra être traduit devant un tribunal de France, pour des obligations par lui contractées en pays étranger, même avec un étranger. (CCF, art. 15)

Le mineur âgé de moins de seize ans doit être représenté par celui ou ceux qui exercent à son égard l'autorité parentale. (CCF, art. 17-3)

Nul ne peut être naturalisé s'il n'a atteint l'âge de dix-huit ans. (CCF, art. 21-22)

Nul ne peut être puni d'une peine qui n'est pas prévue par la loi,... (CPF, art. 111-3)

Concernant d'autres verbes, c'est surtout le verbe *rester* qui s'emploie quelquefois au lieu de l'auxiliaire *être* :

L'affiche prévue à l'article précédent restera apposée à la porte de la maison commune pendant dix jours. (CCF, art. 64)

3. Forme impersonnelle

À côté de la voix passive, nous constatons également, dans le discours législatif, l'emploi de la forme impersonnelle où le verbe a le sujet grammatical *il*. Étant susceptible de désigner la neutralité du sujet et donc le caractère général de la règle, cette construction se prête justement très bien pour le discours législatif.

Concernant la valeur de cette forme verbale, Cornu souligne que « la voix impersonnelle marque justement le caractère impersonnel de la règle. La règle est posée dans l'abstrait, sans référence à un sujet logique. La voix impersonnelle exprime une réalité objective et donc une sorte de vérité générale. » (2006 : 276-7). Souriaux et Lerat parlent des transformations impersonnelles qui consistent à « commencer une phrase par le " sujet apparent " *il* suivi d'un verbe passif » qui se rencontre, d'après eux, surtout chez le législateur moderne et chez les praticiens. (1975 : 46).

Il est possible de dégager plusieurs types de constructions formées avec le sujet grammatical *il*. En premier lieu, il faut souligner la construction *il est + participe passé*. En outre, sont également à mentionner à cet égard d'autres constructions, telles que *il incombe*, *il appartient*, *il entre*, etc., la locution impersonnelle *il y a*, (Cf. Cornu, 2006 : 277-278) et les expressions *il faut*, *il peut*, *il se peut*. Nous tenons à remarquer que la fréquence de l'expression *il y a* est assez élevée dans le code civil ainsi que dans le code pénal :

Il n'y a point de crime ou de délit sans intention de le commettre. (CPF, art. 121-3)
Toutefois, lorsque la loi le prévoit, il y a délit en cas de mise en danger délibérée de la personne d'autrui. (ibid)

Il n'y a point de contravention en cas de force majeure (CPF, art. 121-3)

Le débiteur est condamné, s'il y a lieu, au paiement de dommages et intérêts... (CCF, art. 1147)

Charaudeau considère le sujet impersonnel *il* comme « l'indice sémantique d'une existence autonome du processus ». Il précise que ce pronom, qui ne renvoie à

aucune personne, peut s'appliquer aux actions « dont on veut effacer la responsabilité des agents ». (1992 :128). C'est aussi pour cette raison que la forme impersonnelle est si fréquemment employée dans les textes de loi français, ce que montrent les exemples cités ci-dessous :

Il est défendu aux juges de prononcer par voie de disposition générale et réglementaire sur les causes qui leur sont soumises. (CCF, art. 5)

Il est tenu compte, s'il y a lieu, de l'état de récidive. (CPF, art. 132-5)

Il sera fait mention sur les actes de l'accomplissement de ces formalités. (CCF, art. 38)
De même, le tchèque dispose de constructions où le verbe a un sujet impersonnel qui assume la valeur neutre. Il s'agit d'un moyen grammatical qui se prête très bien à être employé dans les textes de loi.

Je-li na činu zúčastněno více osob, nebrání zániku trestní odpovědnosti za přípravu pachatele... (CPT, art. 20)

Neplatná je darovací smlouva, podle níž má být plněno až po dárcové smrti. (CCT, art. 628)

Sont fréquentes également les constructions formées à l'aide des verbes à valeur modale, particulièrement le verbe *lze* :

Trestní sankce lze ukládat jen na základě trestního zákona. (CPT, art. 37)

Proti tomu, kdo právo ohrozí nebo poruší, lze se domáhat ochrany u orgánu, který je k tomu povolán. (CCT, art. 4)

4. Pronom personnel *on*

Même si certains linguistes contestent la présence du pronom *on* dans les textes de loi, nous constatons qu'il est possible de le rencontrer, particulièrement dans le code civil français. Souriau et Lerat constatent que ce pronom n'est pas convenable pour le style législatif qui préfère les constructions passives inachevées, comme nous avons vu précédemment. (1975 : 45). Darbelnet parle même de l'absence du pronom *on*, étant remplacé, d'après lui, par le passif impersonnel dans certains cas (Meta, 1979 : 31). Par contre, d'autres linguistes, dont par exemple Cornu (2006 : 275), confirment la présence de ce pronom. Nous citons à titre d'exemple au moins quelques articles tirés du code civil français :

On ne peut déroger, par des conventions particulières, aux lois qui intéressent l'ordre public et les bonnes mœurs. (CCF, art. 6)

On ne peut, en général, s'engager, ni stipuler en son propre nom, que pour soi-même. (CCF, art. 1119)

On ne peut contracter un second mariage avant la dissolution du premier. (CCF, art. 147)

Quand on a commencé à posséder pour autrui, on est toujours présumé posséder au même titre, s'il n'y a preuve du contraire. (CCF, art. 2257)

5. Forme pronominale

La voix passive n'est pas le seul moyen pour marquer l'idée passive, cette dernière pouvant être exprimée par la construction pronominale qui peut très bien traduire la même idée. D'après Riegel, cette tournure, qui se caractérise par sa capacité de désigner l'aspect inaccompli, l'absence d'ancre spatio-temporel particulier et le temps du présent, est prédisposée à l'expression des vérités générales plus ou moins normatives. (2007 : 258). Étant donné que cette forme se prête bien à désigner le caractère général du texte de loi, elle est assez courante dans le discours législatif. Souriau et Lerat considèrent les constructions pronominales de sens passif comme un trait de style fréquent dans le code civil (1975 : 45).

Le changement de nom s'étend de plein droit aux enfants du bénéficiaire lorsqu'ils ont moins de treize ans. (CCF, art. 61-2)

Cette faculté se perd si le parent étranger ou apatride acquiert la nationalité française durant la minorité de l'enfant. (CCF, art. 18-1)

Le mariage se dissout : 1° Par la mort de l'un des époux ; 2° Par le divorce légalement prononcé. (CCF, 227)

La propriété des biens s'acquiert et se transmet par succession, par donation entre vifs ou testamentaire, et par l'effet des obligations. (CCF, art. 711)

Néanmoins, nous constatons également la présence de cette forme verbale dans le code pénal français :

Toutefois, les dispositions nouvelles s'appliquent aux infractions commises avant leur entrée en vigueur... (CPF, art. 112-1)

D'après Grevisse, il est possible de trouver « encore quelques traces d'un complément d'agent accompagnant un verbe pronominal à sens passif » (1993 : 488). Ce n'est que rarement que nous pouvons constater un tel phénomène dans le code pénal français :

Les peines prononcées pour un délit se prescrivent par cinq années révolues à compter de la date à laquelle la décision de condamnation est devenue définitive. (CPF, art. 133-3)

L'action publique à l'égard des délits de guerre définis au présent livre se prescrit par vingt ans. (CPF, 462-10)

Comme en français, la forme pronominale est aussi employée dans les textes de loi italiens. Dardano et Trifone (1995 : 330) de même que Sensini (1997 : 246) caractérisent la particule pronominale comme « *si* passivante » :

La capacità giuridica si acquista dal momento della nascita. (CCI, art.1)

Si applica anche in questo caso la disposizione del secondo comma dell'articolo precedente. (CCI, art. 54)

La forme pronominale est également fréquente dans les textes de loi tchèque, même si dans la langue courante, on cherche plutôt à l'éviter. Sont également typiques pour le langage juridique tchèque les formes verbales qui sortent même des règles de grammaire tchèques, telles que *zrušuje se*, etc.

Při zřízení právnické osoby se určí její sídlo. (CCT, art. 19c)

Výkon trestu uloženého pro trestné činy uvedené v § 35 se nepromlčuje. (CPT, art. 95)

Právnická osoba se zruší dohodou, uplynutím doby nebo splněním účelu, pro který byla zřízena, pokud zvláštní zákon nestanoví jinak. (CCT, art. 20a)

Les deux exemples cités ci-dessous montrent l'alternance de deux variantes d'expression en tchèque. Dans le premier exemple, le législateur a préféré la construction pronominale désignant la neutralité, où le sujet n'est pas exprimé concrètement, même s'il est évident, tandis que dans le second, le verbe est mis à la voix active et le sujet est accentué :

Při ukládání trestních sankcí se přihlédne i k právem chráněným zájmům osob poškozených trestním činem. (CPT, art. 38)

Při stanovení druhu trestu a jeho výměry soud přihlédne k polehčujícím a přítěžujícím okolnostem. (CPT, art.39)

5.1 Constructions pronominales réciproques

D'après Grevisse, les verbes pronominaux sont dits réciproques, lorsque les êtres exercent une action non pas sur eux-mêmes, mais chacun sur chacun des autres. Une relation réciproque suppose au moins deux participants. Le sujet des verbes réciproques est donc le plus souvent un pluriel ou une expression équivalente. (1993 : 1133-1134).

Les époux s'obligent mutuellement à une communauté de vie. (CCF, art. 215)

Le contrat est synallagmatique ou bilatéral lorsque les contractants s'obligent réciproquement les uns envers les autres. (CCF, art. 1102)

L'officier de l'état civil, s'il l'estime nécessaire, demande à s'entretenir séparément avec l'un ou l'autre des futurs époux. (CCF, art. 63)

6. Constructions « proprement passives »

Certains verbes n'ont pas de forme active. Parmi les constructions qui ne s'emploient qu'à la forme passive, il faut citer particulièrement *être censé + infinitif*, notamment connue dans le langage juridique, mais aussi par exemple *être tenu de + infinitif*. Wilmet ajoute qu'il s'agit de verbes qui sont « morphologiquement toujours passivés ». (2003 : 500). Nous rencontrons, également, dans le même contexte, les formes passives *être excepté de* et, éventuellement, *être exempt/exempté de*. En voici quelques exemples :

On est censé avoir stipulé pour soi et pour ses héritiers et ayant cause, à moins que le contraire ne soit exprimé ou ne résulte de la nature de la convention. (CCF, art. 1122)

Toute personne qui a tenté de commettre un acte de terrorisme est exempté de peine si... (CPF, art. 422-1)

Sont également exceptées des dispositions du premier alinéa les personnes astreintes au secret dans les conditions prévues par l'article 226-13. (CPF, art. 434-1)

Le procureur de la République au tribunal de grande instance sera tenu de vérifier l'état des registres lors du dépôt qui en sera fait au greffe. (CCF, art. 53)

7. Construction « se voir + infinitif »

Riegel caractérise cette construction comme un des « véritables auxiliaires de passivation qui font de l'objet direct ou indirect d'une construction active le sujet d'une construction équivalant à un passif. » (2007 : 442). Pourtant, cette construction à sens passif ne se rencontre pas trop souvent dans le discours législatif français. Dans le corpus dépoillé, nous n'avons trouvé qu'un seul exemple :

Pour l'application du présent paragraphe, est regardée comme détenue toute personne : 3° qui s'est vu notifier un mandat de dépôt ou un mandat d'arrêt continuant de produire effet ; (CPF, art. 434-28)

8. Autres expressions à valeur passive

Sont aussi susceptibles de désigner la valeur passive certains adjectifs terminés en *-able* ou *-ible*. Riegel constate à ce propos que ces adjectifs sont généralement construits sur le radical d'un verbe transitif direct et peuvent désigner « une propriété paraphrasable par une tournure passive modalisée ». (2007 : 443). Dans le discours juridique, nous remarquons certainement les adjectifs *passible (de peine), punissable, applicable*, etc.

Sont passibles des aggravations de peines prévues à l'article 462-1 les atteintes à la liberté individuelle définies à l'article. (CPF, art. 432-4)

Sont seuls punissables les faits constitutifs d'une infraction à la date à laquelle ils ont été commis. (CPF, 112-1)

Les dispositions du présent article ne sont pas applicables aux actes individuels. (CCF, art. 1)

Les expressions analogues, terminées en *-abile* ou *-ibile*, apparaissent dans les codes civil et pénal italiens :

L'azione è imprescrittibile. (CCI, art. 248)

Non è punibile chi ha commesso il fatto per caso fortuito o per forza maggiore. (CPI, art. 45)

En français, c'est le préfixe *-oire* qui peut éventuellement désigner l'idée passive :
Sa décision est exécutoire par provision. (CPF, art. 132-63)

Conclusion

Pour conclure, nous constatons que les constructions passives jouent un rôle essentiel dans les textes de loi français mais aussi italiens et même tchèques. Leur fréquence élevée vient du fait qu'elles peuvent contribuer à marquer le caractère général et impersonnel du style juridique. C'est pour cette raison que le législateur s'en sert, afin d'imposer la règle au peuple. Nous constatons qu'il existe différents moyens pour exprimer la passivité. En premier lieu, il faut souligner l'emploi de la voix passive, la forme impersonnelle et la forme pronominale. Nous rencontrons souvent ces trois formes verbales dans le code civil ainsi que dans le code pénal. Est également à souligner le rôle du participe passé en tant que tel, car il peut désigner la fonction du passif et c'est pourquoi il est quelquefois employé isolément, en position détachée ou en constructions absolues. De plus, il s'agit de constructions proprement passives, typiques pour le langage du droit, et aussi de constructions à valeur passive telles que *se voir de + infinitif*. Enfin, au niveau non verbal, certains adjectifs sont susceptibles d'assumer la valeur passive.

Liste des abréviations

- Art. – article
CCF – Code civil français
CPF – Code pénal français
CCI – Code civil italien
CPI – Code pénal italien
CCT – Code civil tchèque
CPT – Code pénal tchèque

Bibliographie

- BOCQUET, C. 2008. *La Traduction juridique. Fondement et méthode*. Bruxelles : De Boeck s.a.
- CORNU, G. 2006. *Linguistique juridique*. Paris : Monchrestien.
- CHARAUDEAU, P. 1992. *Grammaire du sens et de l'expression*. Paris : Hachette.
- DARBELNET, J. 1979. « Réflexions sur le discours juridique ». In *META*, vol. 24, n° 1, 1979, p. 26-34. Accessible sur le site: <http://id.erudit.org/iderudit/002480ar> [le 02.05.2013].
- DARDANO, M. - TRIFONE, P. 1995. *Grammatica italiana*. Bologna : Zanichelli.
- GÉMAR, J.-C. 2005. « De la traduction juridique) à la jurilinguistique : Fonctions proactives du traductologue ». In *META*, vol. 50, n° 4, p. 1-10. Accessible sur le site : <http://id.erudit.org/iderudit/01980ar>, [le 08.01.2013].
- GÉMAR, J.-C. 1981. « Réflexions sur le langage du droit : problèmes de langue et de style ». In *META*, vol. 26, n° 24, p. 338-349. Accessible sur le site : <http://id.erudit.org/iderudit/002846ar>, [le 08.01.2013].
- GREVISSE, M. 1993. *Le Bon Usage*. Treizième édition par André Goosse. Paris - Louvain-la-Neuve : Éditions Duculot.
- RIEGEL, M. - PELLAT, J.-C. - RIOUL, R. 2007. *Grammaire méthodique du français*. Paris: Presses Universitaires de France.
- SENSINI, M. 1997. *La Grammatica della lingua italiana*. Milano : Arnoldo Mondadori Editore.
- SOURIOUX, J.-L. - LERAT, P. 1975. *Le langage du droit*. Paris : Presses Universitaires de France.
- SPIELKA, I. 1982. «Le passif du législateur », In *J.C.Gémardir.. Langage du droit et traduction*, Montréal, pp. 101-108. Accessible sur le site : http://www.cslf.gouv.qc.ca/bibliotheque-virtuelle/publication-html/?tx_igccpplus_pi4%5bfile%5d=publications/publf104/f104p1ch2.html [le 02.05.2013].

WILMET, M. 2003. *Grammaire critique du français*. Bruxelles : De Boeck & Larcier, s.a.

Sitographie

www.legifrance.gouv.fr, [consulté entre le 02.01.2013 et le 27.05.2013].

www.altalex.com, [consulté entre le 02.01.2013 et le 27.05.2013].

www.pravnik.cz/uplna-zneni/, [consulté entre le 02.01.2013 et le 27.05.2013].

Words: 4856

Characters: 30 524 [16,96 standard pages]

Mgr. Zuzana Honová, Ph.D.

Department of Romance Studies

Faculty of Arts

University of Ostrava

Reální 5

CZ-701 03 Ostrava

Czech republic

zuzana.honova@osu.cz

Ekonomické texty v teórii a praxi prekladu

Eva Dekanová – Lucia Molnárová

Anotácia

V príspevku sa akcentuje rozvoj ekonomických a obchodných kontaktov v medzinárodných reláciach a jeho vplyv na zvýšenú produkciu ekonomických textov, resp. spoločenskú požiadavku na ich transláciu. Vyzdvihuje sa potreba preskúmania základných vlastností ekonomických textov všetkých štýlov a žánrov, najmä ich lexikálnej roviny. Nosnou časťou je vytypovanie problematických javov v preklade textov tejto proveniencie z ruštiny do slovenčiny a naopak. Pozornosť sa venuje prekladu viacslovných terminov (substancívnych i slovesných), pomenovaní inštitúcií a organizácií a ich skratiek, ako aj obrazných výrazových prostriedkov. Negatívne posuny v preklade (determinologizácia, výrazová nivelizácia, výrazová strata) sa identifikujú na výskumnej vzorke translatív studentov odboru Prekladateľstva a tlačočníctva Katedry translatológie FF UKF v Nitre.

Kľúčové slová

Ekonomický text, viacslovný termín, kolokácie, obrazné pomenovania, determinologizácia, výrazová nivelizácia, výrazová strata.

Úvod

Ekonomické a obchodné kontakty v európskom i celosvetovom kontexte nadobúdajú nové dimenzie najmä koncom 20. a začiatkom 21. storočia. Určujúcim determinantom je postupné rozširovanie Európskej únie o ďalšie európske štáty, rozsiahle transformačné procesy – hospodárske, sociálne i politické v celej Európe, vrátane etnospoločenstiev Východnej Európy. Táto skutočnosť sa odráža nielen v intenzifikácii rozvoja samotných ekonomických vied, ale aj vo zvýšenej produkcií ekonomických textov a ich translácie. Premieta sa do jazyka ako základného prostriedku komunikácie, resp. odborného jazyka a odbornej komunikácie. Vzniká potreba exaktného preskúmania textov tejto proveniencie, najmä ich lexikálnej roviny, kde sú zmeny najviac preukazné.

V súvislosti so vstupom Slovenska do EÚ (2004) sa prekladajú texty najmä z anglického, nemeckého a francúzskeho jazyka, ale geografická poloha predurčila Slovensko k rozvíjaniu obchodných stykov s Ruskom, sú tu dlhodobé tradície a efektívne väzby v oblasti plynárenského, ropného priemyslu, jadrových elektrární i mnohých ďalších odvetví. Rusku patrí 3. miesto medzi obchodnými partnermi Slovenska (po Nemecku a Českej republike). „Z hľadiska zahraničnoobchodnej výmeny Slovenskej republiky s tretími krajinami je RF jednoznačne najväčším a najdôležitejším partnerom SR“ (Kašťáková, 2012: 281).

1. Stručný exkurz do história prekladu ekonomických textov na Slovensku

Z aspektu komplexného pohľadu na riešenie problémov pokladáme za potrebné uviesť stručne niektoré fakty z histórie prekladu odborných textov na Slovensku. Dejiny odborného prekladu na Slovensku do roku 1945 kvalifikované spracovala J. Rakšányiová (1978: 19 – 38). Na Slovensku sa prekladu ekonomických textov do roku 1945 nevenovala veľká pozornosť. Prekladala sa religiózna literatúra, z celkového počtu 1583 prekladov na preklad odbornej literatúry pripadalo 818 (porov. Rakšányiová, 1978: 19 – 38). Autorka datuje začiatok svojho prehľadu rokom 1630, kedy podľa predpokladov historikov preložil J. A. Komenský tzv. *Cvičenia zbožnosti*. Do roku 1918 vzniklo 164 prekladov odbornej literatúry, počas prvej ČSR a v období II. svetovej vojny – 654 prekladov (porov. c. d.: 183).

Aj keď je zdanlivo sporné, či možno od r. 1630 hovoriť o prekladoch do slovenčiny, resp. prekladoch na Slovensku, súhlasíme s autorkou a vychádzame rovnako ako ona z premisy, že Slováci na tomto území žili a vytvárali tu spoločenské i kultúrne hodnoty. Formovanie celospoločenského jazyka Slovákov sa začalo už v stredoveku, keď mestianstvo a zemianstvo začalo používať slovenský jazyk v nadnárečovej, celospoločenskej funkcií. Od 16. storočia sa (popri češtine a na jej základe) začína formovať kultúrna západná a stredná slovenčina. V 16. – 18. storočí evanjelici nadľaľ používajú češtinu, katolíci prijímajú za základ spisovného jazyka kultúrnu západnú slovenčinu (porov. Pauliny, 1966: 123). Z nej potom vychádza pri kodifikácii spisovnej slovenčiny A. Bernolák (1787), resp. ešte pred ním J. I. Bajza (1783). Tieto podoby sa neujali. Až Štúrovu kodifikáciu spisovného slovenského jazyka v r. 1863 (zakladajúcú sa na kultúrnej strednej slovenčine) možno pokladať za smerodajnú, hoci v podstate sa spisovná slovenčina stala štátnym jazykom až v r. 1918 po založení I. ČSR. Toľko na vysvetlenie. Vrátime sa však k prehľadu J. Rakšányiovej z aspektu témy nášho výskumu. Autorka v rámci spoločenských vied v číselných údajoch explicitne nevyčleňuje ekonomicke texty, sú implicitne zahrnuté v položkách marxizmus-leninizmus, politické vedy, resp. štát a právo – z celkového počtu odborných prekladov 818 je to v rámci týchto položiek 129 prekladov. Iba hypoteticky predpokladáme, že z toho tvorili texty ekonomickej provenience len zlomok. Navyše tieto preklady nemožno hodnotiť ako odborné, keďže „percipientmi boli poväčšine laici – preklady mali popularizačný charakter“ (porov. c. d.: 192). Z nášho pohľadu je zaujímavý údaj, že z ruského jazyka za celé vykazované obdobie bolo preložených iba 12 odborných prác.

Od roku 1945 nadobúda preklad odborných textov iné kvantitatívne, postupne i kvalitatívne rozmery. Prekladajú sa odborné texty z oblasti politických vied, filozofie, práva, prírodných vied, resp. vedy a techniky a, samozrejme, vzhľadom na spoločenský systém po r. 1948 najmä diela klasikov marxizmu-leninizmu. Štatistické údaje o ekonomických prekladoch v období po r. 1945 – po súčasnosť nemáme k dispozícii, fragmentárne uvedieme, že celkovo už do r. 1955 vyšlo v *slovenčine* 34 prác zakladateľov marxizmu vo viac ako 45 vydaniach. Z ruštiny sa prekladali najmä Zobrané spisy Lenina (ekonomike je venovaný 3. diel Vývin kapitalizmu v Rusku, čiastočne 28. diel – Zošity, iba okrajovo 33. diel – Štát a revolúcia), ale aj diela ďalších apologetov tejto ideológie. Ekonomika je poväčšinou iba súčasťou týchto diel – okrem Marxovho Kapitálu, ktorý je zameraný najmä na ekonomicke otázky (to je však už preklad z nemčiny).

Napriek tomu, že na vydávanie týchto diel bol pretlak zo strany vtedajších vládnych a politických orgánov, že veľkú úlohu zohrávala vláduca ideológia, jazyková a štylistická úroveň prekladov bola veľmi dobrá. Hodnotenie týchto prác z hľadiska odborného ponecháme na ekónomov a politológov. Z nášho pohľadu je zaujímavý inštitucionalizovaný a teoreticky podložený prístup k jazyku, štylistike, terminológii v procese prekladu diel tejto provenience. V roku 1980 bola problematike prekladu klasikov marxizmu-leninizmu (konkrétnie 2. vydaniu Zobraných spisov V. I. Lenina a Kapitálu K. Marxa) venovaná polovica č. 10 časopisu Kultúra slova (321 – 342). Na stránkach časopisu sa publikovali materiály zo seminára o preklade týchto diel do slovenčiny (JÚĽŠ SAV Bratislava, 14. apríla 1980). Na vydaní uvedených diel spolupracovali Jazykovedný ústav L. Štúra SAV a Nakladateľstvo Pravda. Významní slovenskí jazykovedci ako J. Kačala, J. Bosák, J. Horecký, Š. Peciar, M. Považaj a ī. tu na základe vedeckého komparatívneho výskumu lexičky, frazeológie, syntaxe riešili základné translačné problémy s akceptovaním medzipriestorového a medzičasového faktoru v prepojení na jazykovú kultúru a štýlovú diferenciáciu súčasnej spisovnej slovenčiny. Pri nakladateľstve Pravda boli konštituované terminologické komisie, ktoré na svojich pravidelných

zasadnutiach riešili najmä otázky prekladu odborných pomenovaní. Uvedením týchto údajov chceme poukázať na dobré tradície spolupráce SAV a slovenských nakladateľstiev pri vydávaní prekladovej literatúry. Ak si odmyslíme onen ideologický marazmus, musíme s uznaním priznať, že prístup k prekladaniu už v 80. rokoch minulého storočia vychádzal z dobrého poznania teórie prekladu. Súčasne poznamenávame, že v tomto období mali vedeckí i odborní pracovníci JÚĽŠ SAV i redaktori k dispozícii plné vydanie päťzväzkového Veľkého rusko-slovenského slovníka (1960 – 1970), ktorý patrí v rámci lexikografických diel vydaných na Slovensku dosiaľ k najprecíznejšie spracovaným rusko-slovenským slovníkom aj z hľadiska zmapovania a exemplifikácie odbornej lexiky.

V 80. rokoch 20. storočia bola na Slovensku teória odborného prekladu pomerne rozvinutá. Kvalifikovaný teoretický výskum prekladu odborných textov u nás možno datovať koncom šesťdesiatych, začiatkom sedemdesiatych rokov 20. storočia. Inicioval ho A. Popovič, ale výraznou mierou k rozpracovaniu čiastkových otázok prispeli aj pracovníci Jazykovedného ústavu L. Štúra SAV a jednotlivých slovenských nakladateľstiev. Vychádzajú zborníky odborných štúdií a článkov (Preklad spoločenskovedených textov – 1977, Preklad odborného textu – 1977, Preklad včera a dnes – 1986). Ani v týchto publikáciach nie je však preklad ekonomických textov bližšie špecifikovaný, veľmi okrajovo je ekonomika súčasťou exemplifikácie niektorých príspevkov publikovaných v týchto zborníkoch.

V roku 2004 po vstupe Slovenska do Európskej únie nastal výrazný posun v teoretickom skúmaní odborného prekladu. Generálne riaditeľstvo Európskej komisie pre preklad v záujme unifikácie vzdelávanie prekladateľov a tlmočníkov v Európe akcentuje najmä preklad ekonomických textov (ďalej textov právnych, technických i administratívnych), keďže práve tu zistí uje v súčasnom stave prípravy prekladateľov a tlmočníkov relatívne veľké nedostatky. Na tieto požiadavky pružne reaguje aj Katedra translatológie na FF UKF v Nitre pri tvorbe študijných programov pre bakalárске i magisterské štúdium (zaradenie prekladu publicistikých ekonomických textov v 5. semestri bakalárskeho štúdia, zameranie na preklad všetkých štýlov a žánrov ekonomických textov v 1. – 2. semestri magisterského štúdia). Príspevkom k rozvoju teoretického a didaktického myslenia o odbornom preklade i k riešeniu pragmatických otázok boli počnúc tretím miléniom aktivity riešiteľov projektu KEGA Nová koncepcia univerzitného vzdelávania prekladateľov a tlmočníkov na Slovensku s následným vydaním rovnomenného zborníka (2010). Čiastkové otázky prekladu ekonomických textov, resp. ekonomickej terminológie sa riešili v zborníkoch Odborný preklad 1, 5 (2005, 2010), relatívne sporadicky sa frekventovali aj v zborníkoch Preklad a kultúra (UKF Nitra – USL SAV Bratislava), Preklad a tlmočenie (UMB Banská Bystrica), resp. i v niektorých zborníkoch z Letných škôl prekladu (Budmerice) a pod.

2. Lexika ekonomických textov a jej špecifika

Ekonomické vedy patria do skupiny spoločenských vied, v ktorých „pojem získava svoj obsah na základe noriem a konvenciami, spôsobu zmýšľania, konkrétnej vedeckej školy a pod.“ (Škrlantová, 2005: 60). Jednotky príslušného odborného jazyka v mnohých prípadoch vychádzajú zo všeobecnej lexikálnej zásoby alebo sú jej veľmi blízke. Odborná lexika spoločenských vied je založená na opise, orientácii na človeka, význam jej jednotiek je dohodnutý na základe konvencie, pre existujúce pomenovania ponúka novú interpretáciu vymedzenú definíciou a miestom v terminologickom systéme. Kým v odbornom jazyku napr. technických odborov je dominantným princípom analýza, v spoločenských vedách vystupuje do popredia interpretácia a systém ich odborného jazyka je otvorený (porov. Škrlantová, c.d.; 60). S uvedeným názorom možno súhlasiť, pretože iba kvalifikovaná interpretácia

v symbioze s komplexnou analýzou východiskového textu umožňuje uchopiť všetky obsahové i jazykové determinanty originálu a následne ich prekódovať do cieľového jazyka v podobe adekvátneho translátu.

Ekonomicke texty reflektujú zmeny v spoločnosti a nové skutočnosti v oblasti ekonómie a ekonomiky. Systém ekonomickej terminológie nie je homogénny, člení sa na jednotlivé podsystémy na základe špecifických pododborov ekonómie: makroekonómia, mikroekonómia, v rámci ktorých sa ďalej delí hospodársku ekonomiku, trhovú ekonomiku, bankovníctvo, burzovníctvo, účtovníctvo, daňovníctvo, marketing, manažment atď.

Z odborné nepokladáme iba striktne vedecké ekonomicke texty náučného štýlu (monografie, štúdie a pod.), ale aj texty náučného didaktického podštýlu – ekonomicke učebné, resp. i ekonomicke populárno-náučné a publicistické. Tento diapázón textov tvorí materiálovú bázu nášho výskumu, keďže takýto je výber textov aj na prekladových seminároch.

V ekonomických textoch sa lexikálna zásoba člení na *nencionálnu* (neurálnu, nepríznakovú), *odbornú* (termíny, resp. odborné pomenovania), *špeciálnu* (profesionalizmy), ďalšou súčasťou sú *kancelarizmy*, *internacionalizmy* a *skratky*. Vyskytujú sa aj obrazné pomenovania – metafory, metonymie, prirovnania, frazeologizmy nachádzame najmä v ekonomických textoch, ktoré sú publikované v denníkoch a časopisoch, resp. v populárno-náučných publikáciach.

Neurálna, nepríznaková (neterminologická) lexika je súčasťou všetkých textov bez rozdielu štýlu a žánru. *Odbornú* lexiku možno rozčleniť na dve skupiny: *všeobecnú odbornú* (zahŕňa odborné pomenovania aj z iných vedných odborov) a *vlastnú odbornú* (iba ekonomicke jednoslovné i viacslovné termíny, resp. odborné pomenovania). Vlastné ekonomicke odborné pomenovania sa zvyknú pokladať za štýlisticky neutrálne, keďže však signalizujú dany vedný odbor sú príznakové pre štýl daných ekonomických textov. *Špeciálna lexika* (profesionalizmy) patrí skôr do oblasti odbornej komunikácie. „Sú to slová a slovné spojenia, ktoré nemajú vlastnosti termínov, t.j. neidentifikujú pojmy a predmety daného odboru, ale používajú ich výlučne úzky okruh odborníkov v príslušnej sfére komunikácie.“ (Dekanová, 2003: 160). Práve v oblasti špeciálnej lexiky sa ponúkajú nové dimenzie pre komparatívny výskum v interkultúrnej komunikácii. *Internacionalizmy*, *kancelarizmy*, *skratky* sa implementovali do lexiky ekonomických textov z administratívneho štýlu. *Obrazné* výrazové prostriedky, konkrétné metafory, resp. metonymie atď. sú v intencích zamerania nášho výskumu rozčlenili na dve skupiny: *metaforizované a metonymizované odborné pomenovania* (najmä v populárno-náučných a vedeckých textoch plnia funkciu pojmotvornú) a *všeobecné obrazné prostriedky* (metafory, metonymie, prirovnania, frazeologizmy) používané vo všetkých štýloch (snáď s výnimkou administratívneho).

Väčšina lexikálnych jednotiek v súčasnej ekonomickej odbornej lexike sa utvára na základe už existujúcich slov v jazyku. Ekonomickú odbornú lexiku tvorí množina pojmov, odborných pomenovaní, ktoré pomenúvajú javy a skutočnosti ekonomickej charakteru. Tvoria ju odborné pomenovania utvorené modifikovaním alebo špecifikovaním významu slov všeobecnej lexikálnej zásoby daného jazyka (*cena*, *karta*, *рынок*, *перевод*), ale obohacuje sa aj prostredníctvom preberania a kalkovania inoľažených jednotiek (predovšetkým z angličtiny, a to tak v slovenskom, ako aj ruskom jazyku), napr. *saldo*, *klíring*, *arbitráž*, *дефитор*, *бизнес*, *холдинг*, jej významnú časť tvoria už spomínané *internacionalizmy* (*adjustácia*, *инфлация*, *дефляция*, *калькуляция*). V ekonomickej odbornej lexike sa využívajú aj procesy metaforizácie a metonymizácie (*čierny trh*, *exotická mena*, *медвежий рынок*, *золотые акции*) – porov. Molnárová, 2013: 53.

Z hľadiska slovnodruhového zastúpenia je ekonomická odborná lexika relativne rôznorodá. Klúčovú úlohu majú substantíva ako slovný druh, ktorý disponuje širokými sémantickými možnosťami a je najvhodnejší aj z hľadiska nominatívneho charakteru odborného jazyka (porov. Danilenková, 1977: 38 – 39). Na dominantné postavenie substantív v systéme odborného jazyka upozorňujú viacerí autori (O. S. Achmanovová, J. Horecký, I. Masár), ale hodnotia aj zastúpenie iných slovných druhov, napr. adjektív, sloves, resp. adverbií a ī.

Adjektíva v odborných textoch plnia funkciu prívlastkov, resp. príznakov, často sa vyskytujú spolu s determinovaným podstatným menom, s ktorým tvoria viacslovné odborné pomenovania. Vlastnú pomenovaciu schopnosť však majú aj substantivizované adjektíva a adjektivizované príčastia (porov. Masár, 2000: 38). V ekonomickej odbornej lexike sú vo veľkej miere zastúpené poväčšine vztahové prídavné mená (*devízový špekulant, terminovaný vklad, амортизационный капитал, частное предпринятие*), v menej miere akostné prídavné mená.

Postavenie sloves v systéme odborného jazyka rozpracoval český lingvista O. Man už v roku 1964. O. Man vyčleňuje v rámci slovesných odborných pomenovaní päť skupín: a) slovesné odborné pomenovania, ktoré jednoznačne pomenúvajú základné pojmy daného vedného odboru: *značkové slovesá* – medzinárodné odborné pomenovania (*inkasovať, амортизировать*), ale aj odborné pomenovania domáceho pôvodu, v ktorých je badateľný prechod k značkovosti (napr. *podnikat, носить название*); slovesá utvorené od substantív, od ktorých preberajú aj terminologicú platnosť (*úrokoval, кредитовать*); b) slovesá paralelne používané aj v iných lexikálnych vrstvách jazyka, ale v ekonomike tvoria primárne odborné pomenovania daného odboru, keďže pomenúvajú základné procesy (*emitovať, предать, ввозить, оплачивать*); c) slovesá, ktorých prvotný význam sa viaže na všeobecnú slovnú zásobu a v odborných pomenovaniach fungujú v druhom, prenesenom význame (*previest' peniace, погасить долг, заем*); d) slovesné odborné pomenovania utvorené multiverbizačiou (*осуществить платеж, произвести наценку на товар*) a nakoniec e) slovesné odborné pomenovania, v ktorých jedna zložka – verbálna patrí do všeobecnej lexikálnej zásoby a druhá – substantívna má terminologickú platnosť (*звысить урок, сократить налоги*) - porov. Man, 1964: 129 – 138. V preklade sa z týchto skupín javia ako problematické skupiny c) a d).

Z aspektu slovnodruhového zastúpenia ekonomickej odbornej lexiky môžeme konštatovať, že prevládajú práve substantívne odborné pomenovania. Vzhľadom na to, že odborné pomenovania nefungujú len v samotnom systéme odbornej lexiky, ale práve v texte, kde sú vyjadrené rôznymi slovnými druhmi, sú v nej zastúpené aj prídavné mená, aj slovesá. Z frekvenčných analýz slovných druhov venovaných konkrétnie ekonomickej odbornej lexike, vyplýva, že pomerné zastúpenie slovných druhov je nasledovné: podstatné mená asi 88%, prídavné mená 8% a slovesá približne 4% (porov. Jakimovská, 2011: 46).

Z hľadiska štruktúry sú zastúpené neodvodené, odvodené, zložené a viacslovné (združené) pomenovania, pričom práve viacslovné odborné pomenovania sú frekventovanéjšie ako jednoslovné. Ak charakterizujeme odbornú ekonomickú lexiku podľa zastúpenia lexikálnych jednotiek z jednotlivých vrstiev lexikálnej zásoby vo viacslovných odborných pomenovaniach, konštatujeme, že v najväčšej miere sú zastúpené odborné pomenovania, v ktorých vystupujú okrem lexikálnych jednotiek z odbornej lexikálnej zásoby aj jednotky zo všeobecnej lexikálnej zásoby, a naopak, málo frekventovaný je typ odborných pomenovaní, v ktorom všetky komponenty patria do všeobecnej lexikálnej zásoby.

Základným a najviac frekventovaným typom viacslovných odborných pomenovaní sú substantívne združené pomenovania, t. j. spojenia adjektíva so substantívom. Adjektívum plní funkciu zhodného prívlastku. Poznamenávame, že

v prípade slovenskej odbornej lexiky sa prídavné mená vyskytujú častejšie vo funkcií zhodného prívlastku, pričom v ruskom jazyku sa v odborných pomenovaniach využíva viac prívlastok nezhodný (*banková dohoda – соглашение между банками*, *diskontná cena – цена со скидкой*). Výskyt týchto pomenovaní môže súvisieť s nižšou možnosťou ruskej adjektívnej derivácie (porov. Chlupáčová, 1974: 118). Nasledujú slovesné odborné pomenovania (spojenie slovesa so substantívom), najčastejšie multiverbizované (predmetom nášho prekladového porovnania budú iba slovesá, ktorých prvotný význam ich radí do všeobecnej lexikálnej zásoby a v odbornej oblasti sa vyskytujú v prenesenom – druhotnom význame). Pomerne frekventované sú aj adverbiálne viacslovné pomenovania, ktoré nie sú z hľadiska nášho výskumu relevantné.

3. Translácia ekonomických textov

Pri adekvátnom preklade viacslovných substantívnych odborných pomenovaní je základnou otázkou „problematika úplnej a čiastočnej ekvivalencie adjektív, ktoré sú členmi determinatívnej syntagmy. Pod ekvivalenciou adjektív rozumieme konzistentné používanie sémanticky totožných adjektív, ktoré sú súčasťou týchto slovných spojení a plnia funkciu zhodného prívlastku, pričom môže ísť o voľné spojenia, ale aj o združené pomenovania, v ktorých determinujúcim členom je adjektívum a determinovaným substantívum“ (Dekanová, 2006(a):10).

Porovnávací výskum lexikálnej spájateľnosti na materiáli ruského a slovenského jazyka (ako geneticky príbuzných jazykov) umožňuje odhaliť niektoré zákonitosti, ktoré determinujú významovú správnosť nominatívnych postupov, výber a kombináciu jednotiek nominácie pri tvorení výpovede, čo je dôležité jednak pre lexikografickú prax, ale aj pre teóriu jazykovej nominácie a v neposlednom rade pre translačný proces. Stupeň normatívnej lexikálnej spájateľnosti slov závisí najmä od stupňa identickosti ich sémantickej štruktúry Z aspektu prekladu je zvyčajne problematický výber ekvivalentu v jeho druhom význame Primárne adjektíva vyjadrujú príznak predmetu bezprostredne bez vzťahu k určitému predmetu alebo pojmu. Zo sémantickejho aspektu sú viac diferencované ako sekundárne. Sú polysémické a determinované kontextom. Napríklad, ak nepoznáme determinované slovo, ľahko určíme význam takéhoto adjektív (okrem prvotného významu). Majú predpoklad k metaforizácii, čo vedie k sémantickej nerovnorodosti, a tým aj k neekvivalentnej, rozličnej spájateľnosti týchto adjektív v porovnávaných jazykoch. Problematiku kolokácií sme podrobne skúmali v našej štúdii Adjektíva: sémantický, konfrontačný a translačný aspekt (porov. Dekanová, 2006(a): 9 – 15).

V translácii ekonomických textov sa zameriame najmä na problematické javy, resp. negatívne posuny v oblasti lexiky, ku ktorým dochádza v preklade ekonomických textov v prácach začínajúcich prekladateľov (študentov bakalárskeho, resp. i magisterského štúdia Prekladateľstva a tlmočníctva na FF UKF v Nitre). Ako najproblematickejšie sa v translácii z ruštiny do slovenčiny i naopak javia nasledujúce lexikálne jednotky: a) viacslovné odborné pomenovania (substantívne i slovesné); b) pomenovania inštitúcií, organizácií, ustanovizní a ich skratky; c) všeobecné obrazné prostriedky (metafory, metonymie, prirovnania, frazeologizmy). Poznámka: preklad metaforických a metonymických odborných pomenovaní si vyžaduje vysoký stupeň prekladateľskej kompetencie, túto problematiku mienime pertraktovať v osobitnom článku, ktorý by sme chceli publikovať na stránkach tohto časopisu v niektorom z ďalších čísel.

a) *Preklad viacslovných substantívnych a slovesných odborných pomenovaní*

Problematicosť prekladu *viacslovných substantívnych odborných pomenovaní* doložíme exemplárnymi príkladmi z našej výskumnnej vzorky textov.

Súčasťou všetkých ekonomických textov je adjektívum *ekonomicky/hospodársky*. V ruských odborných pomenovaniach sa v ekonomických textoch poväčšine používa adjektívum *экономический*. Zdanlivo by sa preklad mohol zdať jednoduchý, prax prekladu je však iná. Toto adjektívum má v slovenčine dva ekvivalenty – *економичный* a *хозяйственный*. Ich sémantický rozsah nie je totožný vo všetkých významoch. Lexikálna jednotka *економичный* vo svojom význame „súvisiaci s ekonomikou“ sa v Slovníku súčasného slovenského jazyka (2006: 169) hodnotí ako synonymum k lexikálnej jednotke *хозяйственный*, *нárodohospodársky*, ale kolokácie s touto lexémou vykazujú určité rozdiely medzi oboma jazykmi. Tento jav hodnotíme ako dôsledok tradície, resp. úzu v predmetných jazykoch, z čoho potom vyplýva ich rozličná lexikálna spájateľnosť so substantívmi vo viacslovných odborných pomenovaniach. V ruštine sa adjektívum *экономический* používa takmer vo všetkých odborných pomenovaniach s týmto komponentom, napr.: *экономические проблемы*, *экономические отношения*, *экономические показатели*, *экономическое сотрудничество*, *экономическое развитие*, *экономическая политика*, *экономический кризис* atď. V slovenčine s uvedenými ruskými príkladmi korešpondujú iba prvé dve odborné pomenovania *экономические проблемы*, *экономические взаимоотношения*, v ďalších viacslovných odborných pomenovaniach sa už frekventuje adjektívum *хозяйственный*: *хозяйственные укazователе*, *хозяйственная сплупр áca*, *хозяйственный раз в ов (раст)*, *хозяйственная политика*, *хозяйственный кризис* a pod. Začínajúci prekladatelia (ale tieto nedostatky zisťujeme niekedy aj u profesionálnych prekladateľov) majú tendenciu voliť vo všetkých uvedených prípadoch slovenský ekvivalent *економичный*, dokonca aj v prípadoch, keď má v slovenčine terminologickú platnosť iba spojenie s adjektívom *хозяйственный* (kolokácie s týmto komponentom uplatnili študenti v prekladaných textoch minimálne). Poznamenávame, že aj v ruštine nachádzame popri lexe me *экономический* lexému *хозяйственный*, ale táto sa v našej pomerne obsiahnej výskumnej vzorke textov vyskytla iba v jej prvotnom význame „*хозяйственный*“ (*хозяйственная деятельность* – *хозяйственная деятельность*, *хозяйственный договор* – *хозяйственное соглашение* a i.) a jej preklad vo všetkých študentských translátoch bol správny.

Problematický bol preklad substantívneho združeného pomenovania s adjektívom *валютныи*. Tomuto adjektívu zodpovedajú v slovenčine tri ekvivalenty: menový, valutový, devízový. Vo význame „vzťahujúci sa na peňažnú sústavu istého štátu“ sa v slovenčine používa adjektívum *menový* (*валютная политика – menová politika*, *валютный кризис – menová kríza*), vo význame „vzťahujúci sa na platobné prostriedky v zahraničnej mene používané v medzinárodnom účtovaní“ – slovenskému *devízový* (*валютные ограничения – devízové opatrenia*, al. *об меддения, валютное управление – devízové oddelenie*). Vo význame „vzťahujúci sa na bankovky, mince cudzej meny“ sa v slovenčine používa adjektívum *valutový* (*валютные операции – valutové obchody, transakcie*). Ich význam možno identifikovať iba v slovných spojeniach, nie izolované (porov. Dekanová, 2006(b): 36).

Opakujúcou sa chybovou v translácii ekonomických textov bol preklad združeného pomenovania *развивающиеся страны, государства*. Vyše 80% študentov zvolilo v tomto prípade doslovňý preklad *rozvíjajúce sa krajiny, штаты*, hoci správny preklad tohto združeného pomenovania *развивавшиеся краины* je fixovaný v slovníkoch.

Prikladom na prvoplánový preklad slovných spojení, tentoraz zo slovenčiny do ruštiny, je chybná lexikálna spájateľnosť adjektíva *domáci*. Príklady: *hrubý domáci produkt (HDP)* sa do ruštiny prekladá ako *внутренний валовой продукт (ВВП)*, ale *domáca výroba, domáci výrobca – отечественное производство, отечественный производитель*. V prvom uvedenom prípade si študenti nájdú slovníkový ekvivalent,

čiže 99% uvádzajú správne k adjektívu *domáci* – náprotivok *внутренний* (keďže ide o viacslovný termín). V druhom prípade však bez opory na slovník uplatňujú doslovny preklad: *домашнее производство, домашний производитель* namiesto *отечественное производство, отечественный производитель*.

Neekvivalentné kolokácie v *slovesných odborných pomenovaniach* sa relatívne často vyskytujú najmä v prekladoch zo slovenčiny do ruština, napr. sloveso *zaplatiť* je súčasťou všeobecnej slovnej zásoby. V spojení so substantívmi *dolg, заем* sa v ruštine v prenesenom význame stáva súčasťou odborného pomenovania a prekladá sa slovesom *ногасить*, napr. *ногасить долг, заем*. Len malé percento študentov (cca 4%) preložilo toto spojenie správne.

Ďalším problémom je väčšie využívanie multiverbizovaných slovesných odborných pomenovaní v ruštine v porovnaní so slovenčinou. V preklade do slovenčiny je vhodné v mnohých prípadoch uplatniť postup kontrakcie, napr. *обложисть налогом – zdanit'* a naopak do ruština – postup expanzie: *fakturovat'* – *составлять фактуру*. Podobne *произвести платеж – zaplatit'*, nie *uskutočnit' platbu* atď.

b) Preklad pomenovaní (názovov) inštitúcií, organizácií a ich skratiek

Preklad pomenovaní medzinárodných inštitúcií a organizácií, kde existuje ustálený ekvivalent je v podstate bezproblémový v oboch smeroch (RJ – SJ, SJ – RJ), napr. *Európska únia – Европейский Союз, Rada Európy – Совет Европы, Organizácia spojených národov – Организация Объединенных Наций* a pod. Chyby sme zaznamenali v prípade prekladu pomenovania *Svetovej obchodnej organizácie* do ruština, kde študenti nerozlišili významy adjektív *мировой* a *всемирный*. V ruštine sa adjektívum *всемирный* používa vo význame „celosvetový“, čiže „jeden na svete“, adekvátny preklad tohto názvu bude znieť: *Всемирная торговая организация*, nie *мировая*.

Problematickejší je preklad pomenovaní ruských inštitúcií do slovenčiny, ktoré ešte nie sú fixované v slovníkoch, resp. ich preklad je rozkolísaný. Napríklad *Министерство экономического развития и торговли РФ* (MЭРТ) sa poväčšinu frekventovalo v doslovnom preklade – *Ministerstvo ekonomického rozvoja a obchodu RF*. Do úvahy tu prichádza nielen hypnóza originálu, ale aj hypnóza masmédií, kde sa s takýmto prekladom stretávame. V tomto prípade sú vhodné dva prekladateľské postupy: 1. možno zachovať všetky komponenty pomenovania vo východiskovom jazyku s tým rozdielom, že akceptujeme preklad spojenia *экономическое развитие – hospodársky rast ako rozvoj* – *Ministerstvo hospodárskeho rozvoja a obchodu*; 2. využiť postup naturalizácie a analogicky preložiť tento názov ako *Ministerstvo hospodárstva a obchodu* (tentu variantu pokladáme za adekvátnejší). Ďalším analogickým príkladom je preklad názovov známych ruských vedeckých ustanovizní, napr. pre *Институт мировой экономики и международных отношений* nachádzame fixovaný preklad iba v českom slovníku skratiek v znení *Ústav pre svetovú ekonomiku a medzinárodné vzťahy*. Možno ho akceptovať. V ruštine sa však v mnohých prípadoch v ekonomických textoch používa iba skratka tejto inštitúcie *ИМЭМО*, ktorú študenti v mnohých prípadoch použijú v prepise do latinky bez dešifrácie. Relatívne zložitá je dešifrácia niektorých skratiek z ruština, ktoré sa sice viažu na medzinárodné inštitúcie, ale ruština ich uvádzá v etnokultúrnom variante, napr. *ЭСК – Экономическая и социальная комиссия ООН*, v tomto prípade slovenčina taktiež používa skratku v etnokultúrnom variante *HSR – Hospodárska a sociálna rada OSN*. Problémom býva aj preklad skratiek, keď ruština využíva etnokultúrny variant a slovenčina – zaužívanú anglickú skratku, napr. *ЭСКАТО – ESCAP* (*Экономический и Социальный Совет ООН для Азии и Тихого океана – Hospodárska a sociálna rada OSN pre Áziu a Tichý oceán*, resp. *ЭСКЗА – ESCW*

(Экономический и Социальный Совет ООН для Западной Азии – *Hospodárska a sociálna rada OSN pre Západnú Áziu*). Aj na týchto príkladoch vidime, že v slovenčine sa preferuje v prekladoch adjektívum *hospodársky*. Poznamenávame, že kvalifikovaný výklad skratiek používaných v ruštine (aj medzinárodných) nachádzame na ruskej webovej stránke Sokr.ru. Táto stránka je spracovaná precízne, výklad je podrobný, to znamená, že aj chybnú dešifráciu v prípade homonymných abreviatúr možno eliminovať. Samozrejme, ani najlepší výklad nie je zárukou adekvátneho prekladu. Potvrdzuje nám to webová stránka http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/pdf_doc/chovanec.pdf, ktorú študenti v rusko-slovenských reláciach veľmi často využívajú, žiaľ, niektoré uvádzané ekvivalenty v tomto príspevku nie sú správne.

V preklade pomenovaní ustanovizní, inštitúcií, organizácií a pod. je niekedy problémom aj nejednotný prístup k ich translácií, napr. názvy spoločností a firiem sa z ruštiny neprekladajú – uvádzajú sa pôvodný názov transliterovaný do latinky: GAZPROM, JUKOS a pod. Za osobitnosť ruských skratiek môžeme považovať aj ich úplnú lexikalizáciu, t. j. proces ich prechodu do kategórie podstatných miest so zodpovedajúcimi gramatickými kategóriami, napr. МЭРТ, МЭРТа, МЭРТы a ī. Problémy zvyčajne zaznamenávame v prekladoch zo slovenčiny do ruštiny, keď uvedené skratky študenti v preklade používajú iba v nominatíve.

c) *Preklad obrazných pomenovaní*

Ostatným problémom v sledovaných prekladoch, o ktorom sa zmienime iba stručne, je preklad *všeobecných obrazných pomenovaní*. Najmä v ruských ekonomických textoch, nielen populárno-náučných a publicistických, ale i vedeckých sú tieto prostriedky obľúbenou súčasťou autorského idiolektu. Opäťovne vychádzame z našej materiálovej bázy. V ruskom publicistickom ekonomickom texte *Бедный как Москвич* (*Chudobný ako Moskovčan*), autor rieši problematiku znižujúcej sa životnej úrovne obyvateľov v niektorých oblastiach RF. Patrí k nim o. ī. aj Moskva. Na charakteristiku tohto zriedkavého javu autor siahol po metonymii (oxymorone) – keď prirovnáva Moskovčanov k *bielym vranám* (*появились белые вороны – москвичи*). Napriek tomu, že táto metonymia sa s tým istým významom, t. j. niečo „zriedkavé, výnimočné“ bežne používa aj v slovenčine, niektorí študenti (cca 30%) siahli „tvorivo“ po jej preklade metaforickým pomenovaním – *čierne ovce*. Chýba tu hlbší ponor do problematiky. Pretože autor zdôrazňuje práve „ojedinenosť“ výskytu tohto javu v spoločnosti (pričom Moskovčania sú tu ponímaní ako „obete systému“) a prekladateľ použitím metafory *čierne ovce* posúva Moskovčanov do roviny „záškodníkov“ (v tomto význame sa v ruštine používa obrazné pomenovanie *нарицовая овца*). Podobnú „tvorivosť“ zaznamenávame aj pri preklade iných lexikalizovaných metafor. Uvedieme príklady, v ktorých je súčasťou metaforického pomenovania lexéma *глава*. V ruštine sa táto lexikálna jednotka používa v celom rade spojení: *глава правительства, глава министерства, глава департамента, глава отдела* atď., na rozdiel od slovenčiny, v ktorej funguje v troch základných spojeniach: *hlava štátu, hlava cirkvi, hlava rodiny*. V ostatných prípadoch je potrebné v prekladoch do slovenčiny uplatniť postup konkretizácie, napr. *глава министерства – minister, глава правительства – premiér, председа vlády* atď. V sledovaných prekladoch sme pomerne často zaznamenali aj zámenu obrazných výrazových prostriedkov neutrálnej lexikou, samozrejme, v tomto prípade dochádza k výrazovej niveliácii, resp. výrazovej strate v preklade.

Vzhľadom na rozsah príspevku iba stručne spomenieme, že pre ekonomické texty je charakteristický aj vysoký index opakovania slov, slovných spojení a zvratov. V prekladoch študentov pozorujeme tendencie k synonymickému zamieňaniu termínov (domáce vs. prevzaté) aj v preklade vedeckých textov, čo nie je

akceptovateľné. Uvedený postup je vhodný v populárno-náučných ekonomických textoch, resp. publicistických, kde autor (prekladateľ) z aspektu zrozumiteľnosti cieľového textu nadbieha príjemcovu. Vo vedeckých textoch takéto prekladateľské riešenie viedie k celkovej determinologizácii prekladu.

Záver

V translácii lexikálnych jednotiek odborných ekonomických textov sme vybrali tri okruhy, ktoré sa nám javili v skúmaných prekladoch ako najproblematickejšie. Negatívne posuny v mnohých prípadoch neovplyňovali obsahovú, resp. významovú stránku textu (okrem obrazných pomenovaní). V prípade združených odborných pomenovaní však tento „voľný preklad“ viedol k strate ich terminologickej platnosti, posúval ich do roviny všeobecnej lexikálnej zásoby, čo sa prejavilo v neekvivalentnej kolokácii a determinologizácii daných prekladových textov. V prípade prekladov pomenovaní inštitúcií, organizácií a pod. narúšal doslovný preklad ustálenosť translácie daných jednotiek, čo viedlo k ich nežiaducej variantnosti a v konečnom dôsledku i k narúšaniu normy, úzu a presnosti prekladu. V preklade všeobecných obrazných pomenovaní už zaznamenávame zmeny v sémantike, čím sa diametrálnie mení výklad problematiky pre príjemcu cieľového textu.

Použitá literatúra

- BÍROVÁ, J. 2013. O teoretických definíciah viacjazyčných a plurikultúrnych prístupov k vyučovaniu cudzích jazykov. In: *XLinguae Journal*, Vol. 6, Issue 2, s. 91 – 103. ISSN 1337-8384.
- ČERVEŇÁK, A. – MURÁNSKA, N. 2007. Na margo makro a mikro problémov prekladu. In: Edita Gromová, Daniela Müglová, ed.: *Preklad a kultúra 2*. Nitra: UKF, s. 37 – 46. ISBN 978-80-8094-233-5.
- DANILENKO, V. P. 1977. Russkaja terminologija – opyt lingvističeskogo opisanija. Moskva: Nauka, 245 s.
- DEKANOVÁ, E. 2006 (a). Adjektíva: sémantický, konfrontačný a translačný aspekt. In: *Acta Nitriensiae 8*. Zborník Filozofickej fakulty Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre. Nitra: FF UKF, s. 9 – 15. ISBN 80-8094-067-3.
- DEKANOVÁ, E. (ed.) 2010. Nová koncepcia univerzitného vzdelávania prekladateľov a tlmočníkov na Slovensku: zborník z vedeckého seminára s medzinárodnou účasťou Preklad a tlmočenie v kontexte zjednotenej Európy (Nitra 23. marca 2010). Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 208 s. ISBN 978-80-8094-746-0.
- DEKANOVÁ, E. 2006 (b). Adjektiváliá v translačnom procese. Nitra: FF UKF, 124 s. ISBN 80-8050-991-3.
- DEKANOVÁ, E. 2009. Kapitoly z teórie a didaktiky prekladu odborných textov. Nitra: FF UKF, 152 s. ISBN 978-80-8094-598-5.
- DEKANOVÁ, E. 2003. Špecifiká prekladu odborného textu. In: *Preklad a tlmočenie* V. Banská Bystrica: UMB, s. 156 – 161. ISBN 80-8055-865-5.
- DEMERS, G. 1999. Some aspects of economic terminology and scientific technology. In: *Language professions entering the year 2000: Pedagogic and linguistic research on translation, writing and terminology*. Quebec: Univ. Laval, pp. 215 – 225. ISBN 2-89219-274-9.
- CHLUPÁČOVÁ, K. 1974. Některé otázky konfrontační charakteristiky pojmenování. In: *BRJL XVII*. Praha: UK, s. 113 – 128.
- CHOVANEC, M.: Jazyk ruských masovokomunikačných prostriedkov na materiáli expresívnych výrazov a skratiek. [on line]. Dostupné na http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Bocak1/pdf_doc/chovanec.pdf.

- JAKIMOVSKÁ, I. 2011. Sopostaviteľnaja charakteristika terminologii ekonomičeskoj sfery (na materiale russkogo, ukrainskogo i českogo jazykov). Dizertačná práca. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné na: http://is.muni.cz/th/13764/ff_d/.
- KAČALA, J. 1980. Preklady Leninových diel do slovenčiny a jazyková kultúra. In: Kultúra slova, roč. 14, č. 10, s. 326 – 327.
- KAŠŤÁKOVÁ, E. 2012. Spolupráca medzi Slovenskom a Ruskom v oblasti dodávok zemného plynu, ropy a jadrového paliva. In: Vedecké state Obchodnej fakulty 2012. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm, s. 279 – 288. ISBN 978-80-225-3452-9.
- KOVÁČOVÁ, Z. 2010. Význam jazykovej analýzy pre formovanie komunikačnej kompetencie. Nitra: UKF. 216 s. ISBN 978-80-8094-695-1.
- MAN, O. 1964. Postavení slovesa v systému terminologie. In: Slavica Pragensia VI. Praha: Univerzita Karlova, s. 129 – 138.
- MASÁR I. 1991. Príručka slovenskej terminológie. Bratislava: Veda, 188 s. ISBN 80-224-0341-5.
- MASÁR, I. – HORECKÝ, J. 2000. Ako pomenúvame v slovenčine: Kapitolky z terminologickej teórie a praxe. Bratislava: SAV, 60 s. ISBN 80-89037-00-3.
- MASÁR, I. 1989. Vlastnosti terminu. Ustálenosť, jednoznačnosť a presnosť. In: Kultúra slova, roč. 23, č. 8, s. 294 – 299. ISSN 0023-5202.
- MOLNÁROVÁ, L. 2011. K štruktúre slovenských a ruských ekonomických termínov. In: Európske dimenzie v jazykovom vzdelení II, zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie, organizovanej pod záštitou dekanky FEM SPU, doc. Ing. Ivety Zentkovej, PhD., 13. september 2011. Nitra: SPU, s. 208 – 215. ISBN 978-80-552-0713-1.
- MOLNÁROVÁ, L. 2013. Lexikálne a štylistické osobitosti odbornej lexiky (na materiáli ekonomických textov). Dizertačná práca. Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta. 154 s.
- MOLNÁROVÁ, L. 2012. Úloha metafory v ekonomických textoch. In: Slavica Iuvenum XIII. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 156 – 162. ISBN 978-80-7464-188-6.
- MURÁNSKA, N. 1999. Preklad ako genologická mutácia. In: Preklad a tlmočenie. Banská Bystrica : UMB, s. 147 – 151. ISBN 80-8055-314-9.
- PAULINY, E. 1966. Dejiny spisovnej slovenčiny I. Bratislava: SPN, 132 s.
- PULČÁR, V. 2011. Využitie ruských etnoreálií v proprieálnej nominácii (na materiáli ruských podnikateľských subjektov). In: Dialog kultur VI: sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference konané ve dnech 18. – 19. ledna 2011 v Hradci Králové. Brno: Tribun EU, s. 1 – 5. ISBN 978-80-7399-199-9.
- RAKŠÁNYIOVÁ, J. 1978. K dejinám odborného prekladu na Slovensku. In: Popovič, A., ed.: Preklad spoločenskovedných textov. Bratislava: Obzor, s. 19 – 38.
- RESCHE, C. 2000. Equivocal economic terms or terminology revisited. In: META, Vol. 45, Issue 1, pp. 158 – 173. ISSN 0026-0452.
- RUDINCOVÁ, B. 1998. Sostavnyje naimenovanija v sovremennom russkom jazyke (na materiale jazyka pressy iz ekonomičeskoj i kommerčeskoj sfery). In: Porovnávací opis statiky a dynamiky súčasného ruského jazyka z teoretického a praktického hľadiska. Zborník materiálov z medzinárodnej konferencie. Bratislava: Stimul, s. 129 – 133. ISBN 80-85697-77-7.
- RUDINCOVÁ, B. 2000. Typy pojmenování v současné ruštine (zejména v podnikatelské oblasti). Ostrava: Universitas Ostraviensis, 210 s. ISBN 80-7042-586-5.
- RUŽIČKA, J. 1980. O význame prekladov Leninových prác do slovenčiny. In: Kultúra slova, roč. 14, č. 10, s. 322 – 324.
- SLOVNÍK súčasného slovenského jazyka: A – G. 1. zv. Red. Klára Buzássyová. 2006. Bratislava: Veda, 1134 s. ISBN 80-224-0932-4.

- SLOVNÍK súčasného slovenského jazyka: H – L. 2. zv.; Editor Ľubica Balážová a kol. 2011. Bratislava: Veda, 1087 s. ISBN 978-80-224-1172-1.
- ŠEBESTA, J. 2004. Odborný preklad. Príručka pre frekventantov špecializačného kurzu odborného prekladu - anglický jazyk. Nitra: Filozofická fakulta UKF, 61 s.
- ŠKRLANTOVÁ, M. 2005. Preklad právnych textov na národnej a nadnárodnej úrovni. Bratislava: AnaPress, 174 s. ISBN 80-89137-19-9.
- ŠLOSÁR, R. 2002. Výkladový slovník ekonomických pojmov. 3.upr.vyd. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 254 s. ISBN 80-08-03334-7.
- TIMÁROVÁ, D. 2012. Špecifiká prekladu vedecko-technických textov. In: Slavica Iuvenum XIII / medzinárodní setkání mladých slavistů, Ostrava 27. a 28. 3. 2012. Ostrava: Ostravská univerzita, s. 308 – 313. ISBN 978-80-7464-188-6.
- UŠIAK, M. 1980. Doterajšia etapa spolupráce medzi Nakladateľstvom Pravda a Jazykovedným ústavom Ľ. Štúra SAV. In: Kultúra slova, roč. 14, č. 10, s. 325 – 326.

Words: 5413

Characters: 41 377 [22,99 standard pages]

Doc. PhDr. Eva Dekanová, PhD.

Department of Russian Studies

Faculty of Arts

Constantine the Philosopher University in Nitra

Štefánikova 67

Nitra 949 01

Slovakia

edekanova@ukf.sk

Mgr. Lucia Molnárová, PhD.

Department of Russian Studies

Faculty of Arts

Constantine the Philosopher University in Nitra

Štefánikova 67

Nitra 949 01

Slovakia

lucia.molnarova@ukf.sk

Hodnotenie neverbálneho prejavu tlmočníka poslucháčmi

Soňa Hodáková – Katarína Welnitzová

Anotácia

Článok prezentuje výsledky empirického výskumu z oblasti neverbálnej komunikácie v tlmočení. Zameriava sa na vnímanie adekvátnosti neverbálnych prejavov rečníka poslucháčmi v rozličných typoch diskurzov (vecný, emocionálny). Diferencuje hodnotenie tlmočníkovho výkonu z pohľadu špecifických kategórií recipientov (napr. muž, žena). Ďalej zistuje, ktoré kritériá kvality tlmočníckeho výkonu zohrávajú vo vnímaní poslucháčov najdôležitejšiu úlohu.

Kľúčové slová

Konzektívne tlmočenie, neverbálna komunikácia, cieľový recipient, vecný diskurz, emocionálny diskurz.

Úvod

Napriek vzostupnému trendu v oblasti empirického skúmania jednotlivých zložiek a procesu tlmočenia, sú stále oblasti výskumu predmetnej problematiky, ktorým sa nevenuje dostatočná pozornosť. Jednou z takýchto oblastí sú i neverbálne prejavy, ktoré sa uplatňujú v tlmočení. Dôvodom môže byť i fakt, že tlmočenie sa často redukuje na jeho lingvistickú, resp. verbálnu rovinu, prípadne sa výskum zameriava na jeho procesuálne špecifík či na osobnosť tlmočníka. Ďalšou príčinou môže byť aj skutočnosť, že takýto výskum si vyžaduje použitie exaktnej a relevantnej metodiky vychádzajúcej z prepojenia poznatkov translatologickej teórie a praxe, psychológie, sociológie.

Predkladaná práca sa zameriava práve na empirický výskum v oblasti používania prvkov neverbálnej komunikácie v konzektívnom tlmočení. Základným výskumným problémom je otázka adekvátnosti používania neverbálnych prvkov tlmočníkom v pohľadu recipienta cieľového diskurzu. Všimame si pritom používania oboch relevantných zložiek neverbálnej komunikácie – suprasegmentálnych prvkov a prvkov reči tela. Sledujeme, ako recipienti cieľového diskurzu hodnotia (nielen) neverbálny prejav rozličných typov tlmočníkov v rozličných typoch diskurzov, ktoré suprasegmentálne a somatické prejavy tlmočníka považuje poslucháč za adekvátne, či dokonca žiaduce a ktoré práve naopak hodnotí v danej komunikačnej situácii ako neadekvátne, resp. nevhodné. Takáto reflexia zo strany publiku je pre tlmočníka mimoriadne dôležitá, nakoľko recipienti, ktorí spravidla neovládajú jazyk východiskového diskurzu, nemajú možnosť porovnať jeho obsah s obsahom cieľového diskurzu. Pre intuitívne hodnotenie kvality tlmočníka recipientom má teda často rozhodujúci význam to, ako tento obsah tlmočník „predá“, teda ako sa v jeho hlase a na jeho tvári a tele odrazí istota resp. neistota, pokoj resp. nervozita, záujem resp. nezáujem.

Na základe štúdia teoretických zdrojov (pozri Použitá literatúra) a rozhovorov s profesionálnymi tlmočníkmi sme pre predmetný výskum stanovili tieto hypotézy:

1. Predpokladáme, že poslucháči budú očakávať, že tlmočník bude prispôsobovať neverbálne prejavy typu diskurzu. Pri vecnom type bude používať decentnejšie prejavy s menšou frekvenciou, pri emocionálnom type diskurzu prejavy budú živšie a častejšie.
2. Predpokladáme, že poslucháči očakávajú, že tlmočník bude (aspoň čiastočne) kopírovať neverbálne prostriedky rečníka. Tak ako tlmočník zachováva verbálnu stránku rečníkovho prehovoru, bude zachovávať aj neverbálnu zložku.
3. Predpokladáme, že poslucháčky – ženy očakávajú u tlmočníka výraznejšiu neverbálnu komunikáciu ako poslucháči – muži.

4. Predpokladáme, že poslucháčkam - ženám bude viac imponovať výkon tlmočníka – muža a naopak, že poslucháčom – mužom bude viac imponovať výkon tlmočníčky – ženy.
5. Predpokladáme, že študenti vyššieho ročníka budú pri hodnotení neverbálnych prejavov kritickejší. Vychádzame z faktu, že títo študenti absolvovali väčšie penzum hodín tlmočenia a kurz Neverbálna komunikácia.
6. Predpokladáme, že poslucháči kladú väčší dôraz na verbálnu stránku tlmočenia ako na neverbálny prejav tlmočníka.

Výskumné metódy

Pre účely výskumu sme použili dotazníkovú metódu. Probandom boli distribuované dva dotazníky, prvý vo forme otvorených otázok a druhý hodnotiaci dotazník.

Dotazník č. 1 bol zameraný na zber základných dát o probandoch- aprobácia, ročník, pohlavie a vek. V jeho druhej časti mali probandi odpovedať na otázku *Čo očakávate od dobrého tlmočníka? Ktoré kritériá sú pre vás dôležité? Aký by mal byť dobrý tlmočník, čo by mal mať?*

Dotazník č. 2 sa zameriaval na hodnotenie konkrétnych tlmočníckych výkonov v jednotlivých typoch diskurzov. Probandi mali hodnotiť adekvátnosť výkonu tlmočníkov v rámci používania suprasegmentálnych prvkov a reči tela v jednotlivých položkach a určiť, ktorý z tlmočníkov sa vzhľadom na typ rečníkovho prejavu (vecný alebo emocionálny) adekvátejšie neverbálne prejavoval. Ak poslucháč hodnotil prejav jedného tlmočníka ako adekvátny, označil jedného tlmočníka, ak hodnotil prejavy oboch tlmočníkov ako adekvátné, označoval obe osoby a ak sa daný prejav v adekvátej forme, frekvencii, či intenzite nevyskytol u žiadneho z tlmočníkov, neoznačili žiadnu osobu.

Tabuľka 1: Hodnotiaci hárok adekvátnosti suprasegmentálnych javov v tlmočení

Suprasegmentálne prvky:	Tlmočník I	Tlmočník II
Sila, výška, zafarbenie hlasu		
Hlasitosť (rezonancia)		
Intonácia (melodickosť, monotónnosť)		
Tempo reči		
Dĺžka slabík (naťahovanie, skracovanie)		
Rytmus		
Frázovanie		
Pauzy fyziologické (pre potreby dychu)		
Pauzy gramatické (mapovanie hraníc slov alebo viet)		
Pauzy nefunkčné (prerušenie myšlienkového sledu)		
Pauzy dramatické (afektívne prejavy)		

Tabuľka 2: Hodnotiaci hárok adekvátnosti prvkov reči tela v tlmočení

Reč tela:	Tlmočník I	Tlmočník II
Mimické prejavy (tvár)		
Zrakový kontakt (tlmočník – rečník)		
Zrakový kontakt (tlmočník – publikum)		
Práca hornej časti tela (hlava a ruky)		
Práca dolnej časti tela (nohy)		
Vzdialenosť tlmočník – rečník		
Haptické prejavy (dotýkanie sa predmetov alebo vlastného tela)		
Držanie tela (strnulý/ uvoľnený postoj)		

Výber tlmočníkov

Pri výbere tlmočníkov sme mali nasledovné požiadavky:

- skúsenosti s tlmočením pred publikom (napr. prax v tlmočnickej agentúre)
- súhlas s videonahrávaním potrebným pre účely výskumu
- oboznámenie sa s rečníkom a tému tlmočenia až bezprostredne pred tlmočníckou udalosťou (tzn. tlmočenie bez poskytnutia akýchkoľvek podkladov)

Kritériá splnili dva študenti 2. ročníka Mgr. štúdia, a to *rozdielneho pohlavia* (tlmočníčka – žena, tlmočník - muž), *črt osobnosti a temperamentu* (tlmočníčka – komunikatívna s výrazným neverbálnym prejavom v bežných situáciach, tlmočník – menej spoločenský, pôsobil rezervovaně).

Tabuľka 3 : Vonkajšie charakteristiky tlmočníkov

	Tlmočníčka	Tlmočník
Vek	30	23
Pohlavie	ženské	mužské
Imidž	v súlade s komunikačnou situáciou	v súlade s komunikačnou situáciou
Tvar tela	štíhlá, vyšportovaná postava	štíhlá, kostnatá postava
Výška	cca 170 cm	cca 190 cm
Dekoratívne prostriedky/mejkap	žiadne dekorat. prostriedky, žiadny mejkap	športová taštička okolo bedier, okuliare

Imidž tlmočníkov bol v súlade s ich sociálnym statusom, vekom, temperamentom a charakterom. Tlmočníčka bola atraktívna mladá žena bez tendencií upriamovať pozornosť na svoje fyzické danosti. Chybajúci mejkap probandom neprekážal. Tlmočníka robili atraktívnym hlavne vysoká štíhlá postava, polodlhé vlnité vlasy a okuliare. Na základe rozhovorov s poslucháčmi vieme, že im imponoval aj tlmočníkov ležérny štýl oblečenia. Pred tlmočníckou udalosťou sa informovali o stupni oficiálnosti/neoficiálnosti komunikačnej situácie. Objednávateľ im charakterizoval situáciu ako simulovanú tlmočnícku udalosť s nízkym stupňom oficiálnosti. Nakoľko sme chceli zachovať autentickosť situácie, nevyžadovali sme od tlmočníkov formálne oblečenie a výber sme nechali na nich. Oblečenie tlmočníkov korešpondovalo s oblečením rečníka a poslucháčov (rečník zvolil džínsy a voľnú košeľu, poslucháči taktiež volili ležérne oblečenie). V prípade tejto komunikačnej situácie by pravdepodobne oblek a kostým neboli vhodným oblečením.

Tabuľka 4: Charakteristika osobnosti tlmočníkov

	Tlmočníčka	Tlmočník
Charakter tlmočníka	otvorená, úprimná, študentka s veľmi dobrými študijnými výsledkami, sebakritická	uzavretý, úprimný, študent s veľmi dobrými študijnými výsledkami
Črty osobnosti	- extrovertérny typ - spoločenská, má rada zmenu, pohyb, optimistická, usmievavá	- viac introvertérny typ - tichší, nemá rád rýchle zmeny, seriózny, rovzážny, mlkvy
Temperament (a stým súvisiace rečové charakteristiky)	- označuje sa ako sangvinik - živšia a výraznejšia mimika a gestika - rýchlejšia v reakciách, tempo reči - úsilie o výber prostriedkov z rozličných štýlistických rovín, striedanie krátkych a dlhých viet	- označuje sa ako flegmatik - decentné a zdržanlivé neverbálne prejavy - dlhší reakčný čas a pomalšie tempo reči - presnejšie verbálne vyjadrovanie, vettne celky majú pravidelnejšiu dĺžku a stavbu

Tabuľka 5: Charakteristika momentálneho stavu tlmočníkov

	Tlmočníčka	Tlmočník
Momentálny fyzický stav	dobrý	dobrý
Momentálny psychický stav	dobrý	dobrý
Pripravenosť tlmočníka na tlmočnícku udalosť	limitovaná zo strany objednávateľa	limitovaná zo strany objednávateľa

Momentálny psychosomatický stav oboch tlmočníkov bol vyhovujúci. Obaja boli v dobrej fyzickej a psychickej kondícii, mali dostatok energie na podanie kvalitného tlmočníckeho výkonu. Výskum, t.j. tlmočnícka udalosť sa začala o 10.00 h a trvala približne 90 min, z toho tlmočenie jedného tlmočníka v oboch diskurzoch predstavovalo spolu približne 15 min. Ani jeden z tlmočníkov neboli poznačení chorobou, únavou alebo iným negatívnym faktorom.

Pripravenosť tlmočníkov na tlmočnícku udalosť bola limitovaná tým, že objednávateľ tlmočníkov vopred intenčne neoboznámil s tému tlmočenia ani s ďalšími podrobnosťami. Vychádzali sme z faktu, že pri vopred nepripravenom diskurze je spontánnosť verbálneho a neverbálneho prejavu tlmočníkov vyššia. S rečníkom a témami diskurzov sa mali možnosť po prvýkrát stretnúť približne 1 hodinu pred tlmočníckou udalosťou.

Tabuľka 6: Socio-edukačná charakteristika tlmočníkov

	Tlmočníčka	Tlmočník
Sociálne postavenie	študent (2.roč.Mgr. štúdia translatológie)	študent (2.roč. Mgr. štúdia translatológie)
Pracovné skúsenosti	1-ročná prax v tlmočníckej agentúre	1,5-ročná prax v tlmočníckej agentúre
Materinský jazyk	slovenský	slovenský
Pracovné jazyky	anglický (B), nemecký (B), taliansky (C)	anglický (B), nemecký (B)

Tlmočníci boli v poslednom ročníku vysokoškolského štúdia. Vzhľadom na ich translatologické a lingvisticke vzdelanie sa u nich predpokladala a potvrdila schopnosť verbálne sa prispôsobiť požiadavkám a potrebám poslucháča. Úroveň ich jazykových znalostí bola približne rovnaká (angličtina na úrovni B – jazyka, resp. C1 podľa ERR). Obaja tlmočníci boli slovenskej národnosti a pochádzali z tej istej kultúry. Vzhľadom na tlmočené typy diskurzov sa náboženské presvedčenie, morálka, etika a estetika počas alebo po tlmočníckej udalosti u tlmočníkov nemuseli prejavovať.

Výber rečníka a textov

Pri výbere rečníka sme mali nasledovné požiadavky:

- materinský jazyk angličtina (A - jazyky)
- skúsenosti s prednesom pred publikom
- súhlas s videonahrávaním potrebným pre účely výskumu
- schopnosť prezentovať diskurz vecného a emocionálneho typu
- schopnosť prednieť mentálne predkoncipovaný diskurz dvakrát za sebou (pre dvoch rozličných tlmočníkov)

Rečníkom bol muž vo veku 35 rokov pochádzajúci z Kanady. Bol tonative speaker, t.j. východiskový jazyk tlmočenia (angličtina) bol jeho materinským jazykom. V čase realizácie výskumu pracoval ako učiteľ angličtiny na gymnáziu a jazykovej škole na Slovensku. Rečník bol komunikatívny typ, s výbornými verbálnymi a prezentačnými schopnosťami.

Rečník si v prípade diskurzovecného typu zvolil informatívno-apelačný príspevok na tému Globálne otepľovanie v Kanade a jeho vplyv na prírodu, v prípade emocionálneho typu diskurzusvadobný prihovor ženichovho kamaráta. Dĺžka príspevkov (5-7min), zvládnutie témy a prezentácie diskurzov s ohľadom na ciele výskumu splnili objednávateľove požiadavky.

Výskumná vzorka

Výskumnú vzorku tvorilo spolu 93 probandov, z toho 91 študentov odboru translatológia z 3. ročníka bakalárskeho stupňa a 1. ročníka magisterského stupňa štúdia, príp. príbuzných odborov a dvaja profesionálni tlmočníci. Keďže išlo o tlmočenie z anglického do slovenského jazyka, väčšina poslucháčov východiskovému a cieľovému jazyku rozumela (pre 74 probandov je anglický jazyk B-jazyk).

Výskumnú vzorku tvorilo 78 žien a 15 mužov. Vekový priemer bol 22.4 rokov, v rozpätí od 20 do 31 rokov. Počet probandov bol limitovaný priestorom, v ktorom sa komunikačná situácia odohrala.

Tabuľka 7: Výskumná vzorka

Celkový počet probandov	93
Ženy	78
Muži	15
Priemerný vek	22.4
Aprobácia¹	TNS (14 žien a 4 muži) TAN (32 žien a 9 muži) TAS (29 žien a 1 muž) TAR (1 žena) Iné (2 ženy, 1 muž)
Ročník²	3. ročník Bc. (43 probandov) TNS (5 žien a 2 muži) TAN (16 žien a 4 muži) TAS (15 žien a 1 muž) Iné (2 ženy a 1 muž) 1. ročník Mgr. (47 probandov) TNS (9 žien a 2 muži) TAN (16 žien a 5 muži) TAS (14 žien a 0 mužov) TAR (1 žena) Iné (1 študent, 2 profesionálni tlmočníci)

Študenti 3. ročníka Bc. štúdia z relevantných predmetov translatologického štúdia absolvovali *Základy tlmočenia* (1 semester). Študenti 1. ročníka Mgr. štúdia z relevantných predmetov absolvovali *Základy tlmočenia* (1 semester), *Konzukutívne tlmočenie* (2 semestre), *Simultánne tlmočenie* (1 semester) a *Neverbálnu komunikáciu so zameraním na konzukutívne tlmočenie* (1 semester).

¹ Skratky aprobácií tvoria začiatočné písmená jazykov študijných kombinácií (T-translatológia, S-slovenský jazyk, A-anglický jazyk, N-nemecký jazyk, R-ruský jazyk).

² Označenie 1. ročník Mgr. stupňa štúdia je totožné s označením 4. ročník, ktoré sa vyskytuje v grafoch.

Priebeh výskumu

Pred začiatkom tlmočnickej udalosti objednávateľ rečníka opäťovne oboznámil s cieľom výskumu. Žiadal ho o zachovanie jeho spontánnosti aj počas prejavov.

Tlmočníci a rečník sa stretli približne hodinu pred začiatkom tlmočnickej udalosti. Po zoznámení mali možnosť s rečníkom prediskutovať témy diskurzov, kľúčové slová a neznáme výrazy. Tie si tlmočníčka zapísala na poznámkový papier, ktorý jej pri tlmočení slúžil ako pomôcka. Tlmočník papier s poznámkami pri tlmočení nepoužíval. Objednávateľ tlmočníkov požiadal, aby pri tlmočení nepoužívali tlmočnícku notáciu (notácia by v tomto prípade limitovala tlmočníkov pri používaní reči tela). Tlmočenie sa teda realizovalo formou zrýchľeného konzekutívneho tlmočenia. Tlmočníci s cieľom výskumu neboli oboznámení.

Pred realizáciou prejavov sme probandom distribuovali dotazník č. 1.

Po vyplnení dotazníka č. 1 sme požiadali rečníka a tlmočníkov, aby na istý čas opustili prednáškovú miestnosť. Dôvodom bol výklad k predmetu a cieľu výskumu, ktorý by pravdepodobne tlmočníkov mohol v následnom prejave/výkone do značnej miery ovplyvniť. Probandom sme distribuovali dotazník č. 2. Zadanie sme detailne vysvetlili (konkrétny pojmy ako „*adekvátejšie neverbálne prejavoval*“ a všetky položky z dvoch tabuľiek). Explikácia niektorých pojmov bola potrebná, nakoľko časť probandov počas svojho štúdia ešte neabsolvovala predmet Neverbálna komunikácia a neboli teda oboznámení s problematikou.

Po vysvetlení sme do miestnosti pozvali rečníka a tlmočníčku. Rečník prezentoval vecný typ diskurzu, tlmočníčka diskurz konzekutívne tlmočila z angličtiny do slovenčiny. Po tlmočení sme poslucháčom nechali časový priestor na vyplnenie dotazníka.

Po oboch prejavoch mali probandi dostatok času na vyplnenie dotazníka. Poslucháči si teda vypočuli diskurz vecného typu pretlmočený tlmočníčkom a tlmočníkom. Ich výkony mohli porovnať v predložených položkách. Ten istý proces sme opakovali aj pri emocionálnom type diskurzu. Všetky štyri tlmočenia (t.j. tlmočenie vecného typu tlmočníčkom a tlmočníkom a tlmočenie emocionálneho typu tlmočníčkom a tlmočníkom) sme zaznamenávali na videokameru.

Správanie tlmočníkov v komunikačnej situácii

Tlmočníci rozlišovali situáciu bežnej komunikácie a tlmočnícku udalosť. Hoci tlmočník mal pri osobnom kontakte hlas podsadený a reakcie pomalšie, pri tlmočení reagoval na rečníkove repliky promptne. Naopak, hoci sa tlmočníčka v bežnej komunikačnej situácii viac usmievala, počas tlmočnickej udalosti brala na zreteľ váznosť situácie a úsmevy redukovala. Tlmočníčka teda vedome eliminovala mimické a gestické pohyby. Domnievame sa, že dôvodov bolo niekoľko:

1. znalosť svojho temperamentu a hodnotenie jeho prejavov v danej situácii ako neadekvátnie
2. vedomosti z hodín tlmočenia a neverbálnej komunikácie o potrebe eliminácie niektorých prvkov reči tela pri tlmočení
3. nervozita
4. nutnosť zvýšenej koncentrácie na procesy prebiehajúce počas tlmočenia (počúvanie, analýza, pamäť, produkcia reči, monitorovanie vlastného výstupu)

Analýza dát

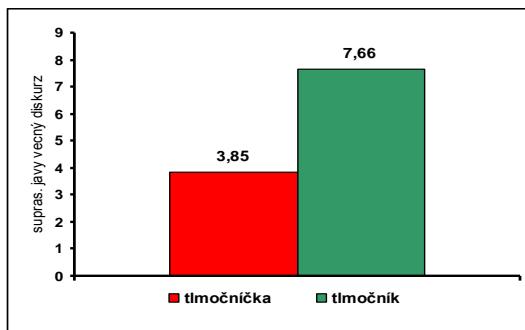
Hypotéza 1

Predpokladáme, že *poslucháči budú očakávať, že tlmočník bude prispôsobovať neverbálne prejavy typu diskurzu*. Pri vecnom type bude používať decentnejšie

prejavy s menšou frekvenciou, pri emocionálnom type diskurzu prejavy budú živšie a častejšie.

Tabuľka 8 / Graf 1: Hodnotenie suprasegmentálnych javov vo vecnom type diskurzu u tlmočníčky (T1) a tlmočníka (T2)

	supras. javy T1 vecný diskurz	supras. javy T2 vecný diskurz
Počet	93	93
Priemer	3,85	7,66
Medián	4,00	8,00
Modus	2	7
Smer. odchýlka	2,19	1,80

Z celkového počtu 93 probandov, adekvátnosť suprasegmentálnych prvkov vo vecnom type diskurzu u tlmočníčky poslucháči ohodnotili priemerne **3,85** bodmi a u tlmočníka priemerne **7,66** bodmi.

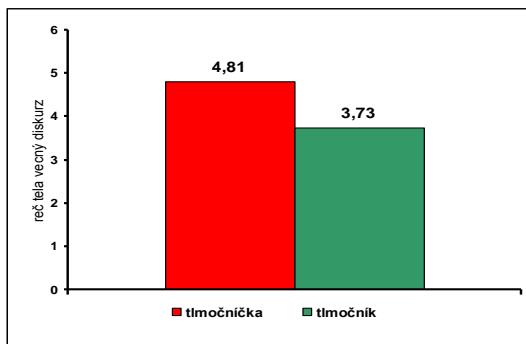
Pri porovnaní daných hodnôt sme prišli k záveru, že poslucháči pozitívnejšie vnímali tlmočníka ako tlmočníčku. Vysvetlením môže byť fakt, že pri vecnom type diskurzu je pre poslucháča dôležitejší obsah výpovede ako spôsob jej prezentovania. Pre niektorých poslucháčov (ako sa po výskume vyjadrili vo svojich písomných dodatkoch k dotazníkom) sú suprasegmentálne javy v porovnaní s rečou tela pri konzektívnom tlmočení dôležitejšou zložkou neverbálnej komunikácie. Predstavujú však len jednu z častí, ktorá celkový dojem tlmočenia iba dopĺňa. Reč tela si mnohí všimajú pri jej preexponovanom používaní (napr. nulový alebo len minimálny kontakt s rečníkom alebo poslucháčom, prehnana mimika alebo gestika, časté haptické prejavy).

V tejto súvislosti je potrebné dodať, že oba prejavy tlmočníka boli v porovnaní s tlmočníčkinimi obsahovo výstižnejšie a presnejšie, s menším počtom hezitácií a opráv. Tlmočníčka sa viac upriamila na štýl a výber vhodných verbálnych prostriedkov, čo možno spôsobilo jej neistotu a opatrnosť vo vyjadrovaní.

Poslucháčom u oboch tlmočníkov prekázala nízka hlasitosť prejavu a pomerne vysoká monotonnosť.

Tabuľka 9 / Graf 2: Hodnotenie prvkov reči tela vo vecnom type diskurzu

	reč tela T1 vecný diskurz	reč tela T2 vecný diskurz
Počet	93	93
Priemer	4,81	3,73
Medián	5,00	4,00
Modus	5	4
Smer. odchýlka	1,70	1,77

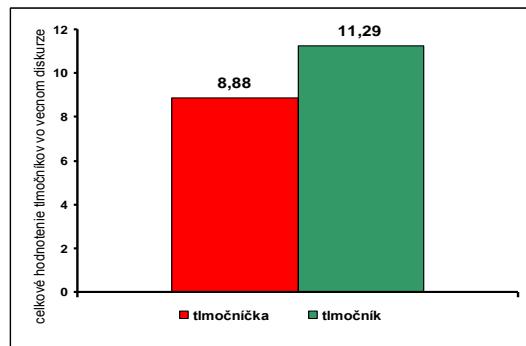
Adekvátnosť využitia prvkov reči tela tlmočníčky probandi ohodnotili **4,81** bodmi, tlmočník dosiahol nižšie hodnotenie, a to **3,73** bodu.

Fakt, že tlmočníčka mala pri tlmočení v rukách kartičku s neznámymi pojмami, mnohí poslucháči vnímali ako zakrývanie nervozity a stresu. Občasné prekríženie nôh a upratenie účesu niektorí poslucháči označili za ostých a diskomfort, ktorý z jej reči tela pocíťovali. V celkovom hodnotení jej reč tela pri vecnom type diskurzu poslucháči vnímali pozitívnejšie ako u tlmočníka, i keď niektorí poslucháči (ktorí poznajú jej temperament) očakávali ešte živšie neverbálne prejavy. Domnievame sa, že k pozitívнемu hodnoteniu prispelo udržiavanie zrakového kontaktu s rečníkom a poslucháčom, uvoľnený postoj a prirodzenosť výrazu.

Pri hodnotení výkonu tlmočníka zohralo kľúčovú úlohu držanie rúk v zadných vreckách pri tlmočení oboch diskurzov, čo väčšine probandov prekážalo. Okrem flegmatického, pomerne statického až strnulého postoja (ruky vo vreckách, žiadnehaptické prejavy) probandi negatívne hodnotili aj skutočnosť, že stál za rečníkom, v jeho tesnej blízkosti a že s ním a s publikom neudržiaval zrakový kontakt.

Tabuľka 10 / Graf 3: Celkové hodnotenie vo vecnom type diskurzu

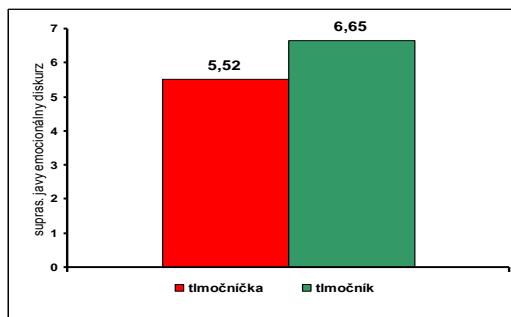
	celk.skóre T1 vecný diskurz	celk.skóre T2 vecný diskurz
Počet	93	93
Priemer	8,88	11,29
Medián	8,00	11,00
Modus	7	10
Smer. odchýlka	3,13	2,89

Vo vecnom type diskurzu sa celkovo v neverbálnych prejavoch podľa probandovadekvánejšie správal tlmočník, ktorý získal **11,29** bodu. Tlmočníčka v priemere získala hodnotenie **8,88** bodu. Vo vecnom type diskurzu bol celkovo pozitívnejšie hodnotený tlmočník ako tlmočníčka. Opäť sa potvrdzuje fakt, že pri vecnom type diskurzu je pre poslucháča dôležitejší obsah výpovede ako jeho spôsob podania. Ak vychádzame z faktu, že verbálny prejav tlmočníka poslucháči hodnotili pozitívnejšie, mohlo sa toto pozitívne hodnotenie (nevedome) premietnuť i do hodnotenia adekvátnosti neverbálneho vyjadrovania.

Tabuľka 11 / Graf 4: Hodnotenie suprasegmentálnych javov v emocionálnom type diskurzu

	supras.javy T1 emoc.diskurz	supras.javy T2 emoc.diskurz
Počet	93	93
Priemer	5,52	6,65
Medián	5,00	7,00
Modus	6	7
Smer. odchýlka	2,84	2,18

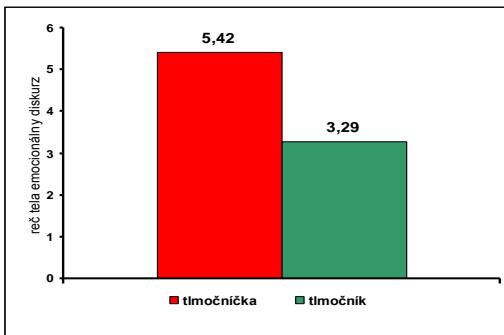
Poslucháči ohodnotili adekvátnosť používania suprasegmentálnych prvkov u tlmočníka a to **6,65** bodmi, tlmočníčka dosiahla v hodnotení **5,52** bodu.

Z hľadiska využívania suprasegmentálnych prvkov, poslucháčom viac imponoval prejav tlmočníka. Poslucháči sa pravdepodobne opäť viac zamerali na verbálnu stránku prejavu a vo svojich hodnoteniach sa opierali o pretlmočenie/nepretlmočenie pasáži, ktoré z pohľadu porozumenia diskurzu hodnotili ako dôležité až kľúčové (vyniechanie dôležitých pasáži príhovoru v prípade tlmočníčky). Išlo samozrejme o poslucháčov, ktorí východiskovému jazyku rozumeli. Je pravdepodobné, že verbálna stránka tlmočenia v tomto prípade ovplyvnila hodnotenie neverbálnej stránky.

V prípade oboch tlmočníkov probandom prekážali intenzita hlasového prejavu, nevýrazná intonácia a melodickosť.

Tabuľka 12 / Graf 5: Hodnotenie prvkov reči tela v emocionálnom type diskurzu

	reč tela T1 emoc.diskurz	reč tela T2 emoc.diskurz
Počet	93	93
Priemer	5,42	3,29
Medián	6,00	3,00
Modus	6	2
Smer. odchýlka	1,70	1,69

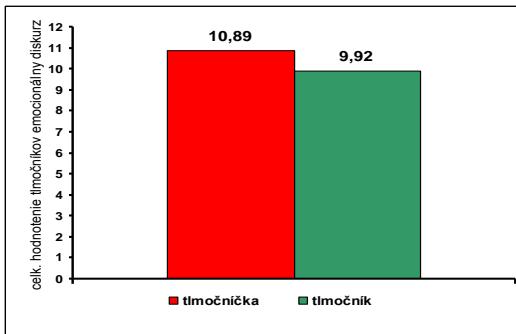

V hodnotení prvkov reči tela pri emocionálnom type diskurzu dosiahla vyššie skóre tlmočníčka (**5,42** bodu). Tlmočník získal v tomto hodnotení **3,29** bodu.

Lepšie hodnotenie tlmočníčky mohol spôsobiť jej temperament a väčšia prirodzenosť vo využívaní gest a mimických prejavov. V hodnotení reči tela poslucháči pravdepodobne ocenili jej živšiu mimiku, adekvátnie pohyby rukami a hlavne zrakový kontakt s rečníkom a poslucháčom a úsmev. Jej prejavy reči tela poslucháči označili ako prirodzené, uvoľnené. Probandom u tlmočníka prekážalo to, že svoj prejav neprispôsobil typu diskurzu, chýbal im úsmev alebo väčšia uvoľnenosť.

Tabuľka 13 / Graf 6: Celkové hodnotenie v emocionálnom type diskurzu

	celk.skóre T1 emoc.diskurz	celk.skóre T2 emoc.diskurz
Počet	93	93
Priemer	10,89	9,92
Medián	10,00	10,00
Modus	10	10
Smer. odchýlka	3,86	3,12

V celkovom hodnotení používania neverbálnych prvkov v emocionálnom type diskurzu dosiahla tlmočníčka **10,89** bodu, tlmočník **9,92** bodu.

Ak sa tlmočníčka adekvátnie neverbálne správala pri emocionálnom type diskurzu, v celkovom hodnotení neverbality v emocionálnom type diskurzu dosiahla lepšie hodnotenie ako jej partner tlmočník. Pri tomto hodnotení bol u poslucháčov pravdepodobne klúčovým faktorom tlmočníčkin živší temperament a povaha. Emocionálny diskurz – svadobný príhovor – z hľadiska verability lepšie zvládol tlmočník, neverbalitu poslucháči pozitívnejšie hodnotili u tlmočníčky. Rozdiely

v hodnotení oboch tlmočníkov sú však v tomto prípade zanedbateľné, a preto nemožno jednoznačne určiť, ktorý z tlmočníkov sa podľa probandov prejavoval adekvátejšie.

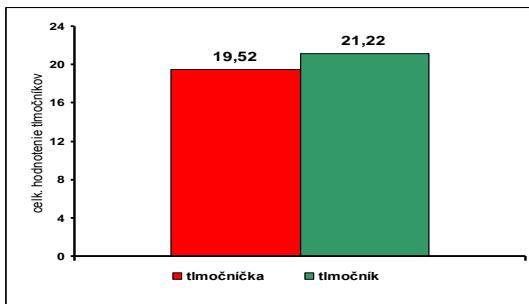
Z čiastkových analýz jednotlivých hodnotení vyplýva, že poslucháč očakáva, že rečník a tlmočník budú svoj neverbálny prejav prispôsobovať typu diskurzu. Vo vecnom type sa poslucháči zameriavajú na verbálnu stránku a očakávajú decentnejšie neverbálne prejavy, v emocionálnom type diskurzu neverbálne prejavy do značnej miery podporujú verbálnu stránku a poslucháči ich použitie považujú za adekvátne, či dokonca žiaduce. Výsledky analýzy umožnili potvrdiť hypotézu č. 1.

Hypotéza 2

Predpokladáme, že poslucháči očakávajú, že tlmočník bude (aspoň čiastočne) kopírovať neverbálne prostriedky rečníka. Tak ako tlmočník zachováva verbálnu stránku rečníkovho prehovoru, bude zachovávať aj neverbálnu zložku.

Tabuľka 14 / Graf 7: Celkové hodnotenie tlmočníčky a tlmočníka

	celk.skóre T1	celk. skóre T2
Počet	93	93
Priemer	19,52	21,22
Medián	19,00	21,00
Modus	20	23
Smer. odchýlka	5,73	4,93

V celkovom hodnotení používania neverbálnych prvkov v tlmočníčky a tlmočníka dosiahol tlmočník skóre **21,22** bodu, tlmočníčka dosiahla nižšie skóre, a to **19,52** bodu. Z čiastkových hodnotení vyplynulo, že pri používaní suprasegmentálnych prvkov probandí považovali za adekvátejší prejav tlmočníka, pri používaní prvkov reči tela im viac imponoval prejav tlmočníčky. Celkové hodnotenie oboch zložiek neverbálnej stránky a oboch tlmočníkov ukazuje, že poslucháči hodnotili výkon tlmočníka lepšie ako výkon tlmočníčky. Na tento fakt môže vyplývať niekoľko faktorov:

1. kvalita obsahovej stránky cieľových diskurzov
2. temperament a s ním súvisiaca schopnosť zvládať stres
3. pohlavie poslucháčov
4. osobné sympatie/antipatie

Tlmočník bol pri verbálnom vyjadrovaní presnejší a stručnejší, zbytočne sa neopravoval, jeho prejav pôsobil plynulejšie a prirodzenejšie. Tlmočníčka sa usilovala o čo najpresnejšie vyjadrenie, zbytočne sa opravovala a robila nefunkčné pauzy.

Obaja tlmočníci pocíťovali zvýšenú záťaž, na témy tlmočenia sa nemohli vopred pripraviť. Na tlmočníčke sa stres prejavoval vo väčšej miere ako na tlmočníkovi. Tlmočník napriek záťažovej situácii pôsobil vyrovnané.

Zachovávanie informačnej hodnoty verbálnej stránky a adekvátne kopírovanie neverbálnych prejavov tlmočníkom predstavujú optimálne spojenie z hľadiska hodnotenia kvality tlmočníckeho výkonu. Výskum však ukázal, že nie každý tlmočník dokáže splniť tieto očakávania poslucháča. Tlmočníčka svoj vlastný prejav viac prispôsobovala rečníkovým neverbálnym signálom, kym tlmočník bol v kopírovaní menej výrazný (ruký vo vreckách). Spravidla sa ukázalo, že vo vecnom type diskurzu kopírovanie neverbality rečníka tlmočníkom nebolo kľúčovým faktorom pri hodnotení tlmočníka, no v emocionálnom type diskurzu bolo pre poslucháča pomerne závažným ukazovateľom.

Výsledky analýzy umožnili potvrdiť hypotézu č. 2.

Hypotéza 3

Predpokladáme, že poslucháčky – ženy očakávajú u tlmočníčky/tlmočníka výraznejšiu neverbálnu komunikáciu ako poslucháči – muži. Vychádzame z predpokladu, že ženy v porovnaní s mužmi používajú výraznejšiu a živšiu neverbalitu – predovšetkým mimiku a gestiku a že tieto prvky očakávajú aj u svojich komunikačných partnerov (v našom prípade rečníka a tlmočníka). Naopak, muži používajú prvky reči tela zväčša decentnejším spôsobom a pravdepodobne také používanie očakávajú aj od rečníka a tlmočníka. Okrem toho výskumy potvrdzujú, že ženy lepšie „čítajú“ neverbálnu komunikáciu ako muži (porovnaj Škvareninová, O., 2004/122).

Hypotéza 4

Predpokladáme, že vzhľadom na rozdielnosť pohlaví, poslucháčkam - ženám bude viac imponovať výkon tlmočníka – muža a naopak, že posluchácom – mužom bude viac imponovať výkon tlmočníčky – ženy.

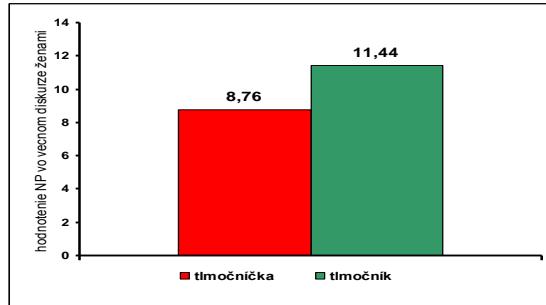
Tabuľka 15: Hodnotenie neverbálnych prejavov vo vecnom type diskurzu z hľadiska pohľavia poslucháčov

	celk.skóre T1 vecný diskurz	celk.skóre T2 vecný diskurz
Počet žien	78	78
Priemer	8,76	11,44
Medián	8,00	11,00
Modus	7	10
Smer. odchýlka	2,92	2,80
Počet mužov	15	15
Priemer	9,53	10,53
Medián	9,00	10,00
Modus	13	8
Smer. odchýlka	4,12	3,31

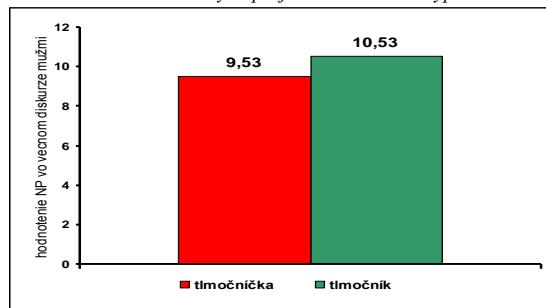
78 probandov – žien považovalo v prípade vecného typu diskurzu za adekvátnejší neverbálny prejav tlmočníka (**11,44** bodu). Tlmočníčka získala v priemere **8,76** bodu. Poslucháči – muži v tomto type diskurzu vyššie ohodnotili neverbálny prejav tlmočníka, a to priemerom **10,53** bodu. Tlmočníčka získala od poslucháčov – mužov v priemere **9,53** bodu.

Usudzujeme, že viac ako faktor príťažlivosti bol hlavným ukazovateľom hodnotenia faktor profesionality tlmočenia. Poslucháči pri vecnom type diskurzu v prvom rade sa zamerali na verbálnu zložku diskurzu, t.j. neverbálnej (vrátane atraktivity) neprikladali taký dôraz.

Graf 8: Hodnotenie neverbálnych prejavov vo vecnom type diskurzu ženami

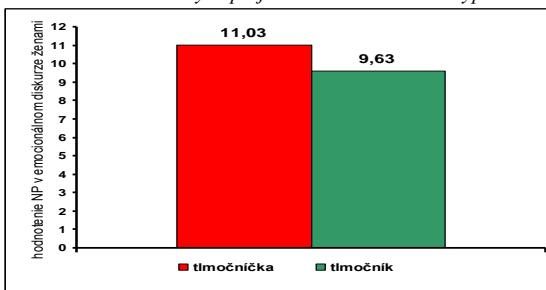
Graf 9: Hodnotenie neverbálnych prejavov vo vecnom type diskurzu mužmi

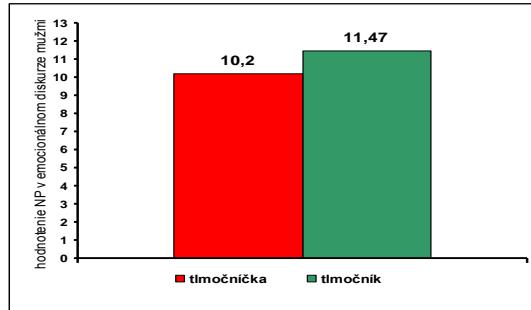
Tabuľka 16: Hodnotenie neverbálnych prejavov v emocionálnom type diskurzu z hľadiska pohlavia poslucháčov

	celk.skóre T1 emoc.diskurz	celk.skóre T2 emoc.diskurz
Počet žien	78	78
Priemer	11,03	9,63
Medián	10,00	10,00
Modus	10	10
Smer. odchýlka	3,80	3,02
Počet mužov	15	15
Priemer	10,20	11,47
Medián	10,00	11,00
Modus	11	11
Smer. odchýlka	4,21	3,25

Graf 10: Hodnotenie neverbálnych prejavov v emocionálnom type diskurzu ženami

Graf 11: Hodnotenie neverbálnych prejavov v emocionálnom type diskurzu mužmi

Probandy- ženy v rámci adekvátnosti neverbálneho prejavu prejave hodnotili lepšie tlmočníčku (**11,03** bodov), tlmočníka hodnotili v priemere **9,63** bodmi.

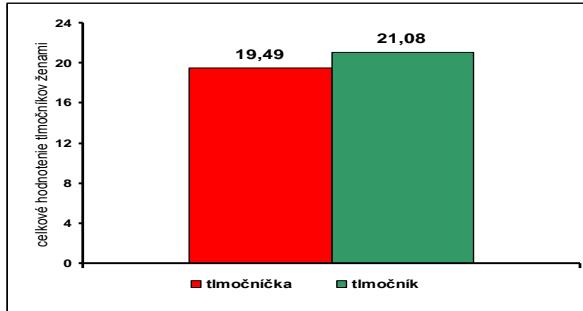
Probandi – muži hodnotili tlmočníčku v priemere **10,20** bodmi, tlmočník získal lepšie hodnotenie, v priemere **11,47** bodu.

Pravdepodobnou príčinou tohto hodnotenia bude fakt, že väčšina žien v porovnaní s mužmi disponuje živšou neverbalitou. Ženy živšiu reč tela očakávajú aj u svojich komunikačných partnerov. Naopak, muži používajú decentnejšiu reč tela a pravdepodobne takú očakávajú aj u svojich komunikačných partnerov.

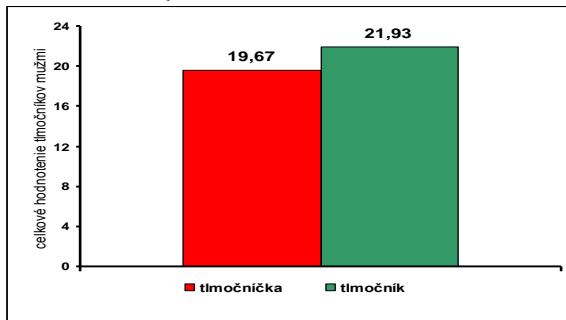
Tabuľka 17: Celkové hodnotenie z hľadiska pohlavia poslucháčov

	celk.skóre T1	celk.skóre T2
Počet žien	78	78
Priemer	19,49	21,08
Medián	19,00	21,00
Modus	20	19
Smer. odchýlka	5,52	4,69
Počet mužov	15	15
Priemer	19,67	21,93
Medián	23,00	22,00
Modus	24	23
Smer. odchýlka	6,94	6,15

Graf 12: Celkové hodnotenie ženami

Graf 13: Celkové hodnotenie mužmi

Tlmočníčka dosiahla u probandiek – žien celkové skóre **19,49** bodu, tlmočníka hodnotili ešte vyššie, a to **21,08** bodmi. Tlmočníčka dosiahla skóre **19,67** bodu, tlmočník **21,93** bodu.

Otázkou stále zostáva, do akej miery poslucháči vedeli oddeliť stránku verbálnu od neverbálnej. Mnohí poslucháči v slovnom hodnotení ocenili tlmočníkov „flegmaticky“ postoj k tlmočníckej udalosti (a s tým súvisiace dobré zvládanie stresovej situácie) a k prípadným chybám pri tlmočení.

Probandi vo všeobecnosti diferencovali svoje požiadavky podľa typu diskurzu - vo vecnom type ženy výraznejšiu neverbalitu neočakávali, v emocionálnom type naopak áno. Podľa probandiek – žien sa v emocionálnom type adekvátnejšie neverbálne správala tlmočníčka – žena, podľa probandov – mužov tlmočník – muž. Vzhľadom na rozdielnosť očakávaní v rámci typov diskurzovsa hypotéza č.3 potvrdila len čiastočne.

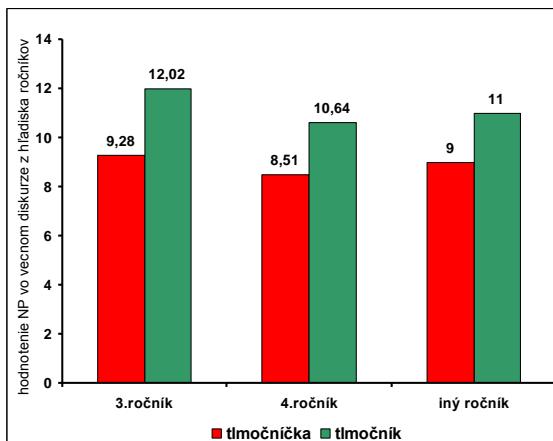
Pri hypotéze č.4 vychádzame z teórie o príťažlivosti opačného pohlavia, t.j. že žena bude príťažlivá pre muža a muž pre ženu. Predpokladáme, že takéto pozitívne vnímanie sa odrazí aj v pozitívnom hodnotení neverbálneho prejavu tlmočníka. Z toho v našom prípade môže vyplývať, že tlmočníčku – ženu budú poslucháči – muži hodnotiť pozitívnejšie ako tlmočníka – muža a tlmočníka - muža budú poslucháčky – ženy percipovať v lepšom svetle ako tlmočníčku – ženu. Z výsledkov výskumu však vyplynulo, že probandi sa pri percepции neverbálneho prejavu neradiili predpokladanými pravidlami príťažlivosti opačného pohlavia. Poslucháčkam – ženám v dvoch hodnoteniach z troch viac imponoval tlmočník – muž a poslucháčom – mužom v troch hodnoteniach z troch viac imponoval tlmočník – muž. Probandi sa teda vo svojom hodnotení riadili inými kritériami (profesionalita, očakávania pri používaní neverbality vo väčšej/menej miere). Hypotéza č. 4 sa nepotvrdila.

Hypotéza 5

Predpokladáme, že študenti vyššieho ročníka budú pri hodnotení neverbálnych prejavov kriticejší. Vychádzame z faktu, že absolvovali väčšie penzum hodín tlmočenia a kurz Neverbálna komunikácia a majú teda lepšiu vedomosť a aj skúsenosť s tým, aké nároky sa kladú na osobnosť tlmočníka a čo vplýva na jeho výkon.

Tabuľka 18 / Graf 14: Hodnotenie neverbálnych prejavov vo vecnom type diskurzu z hľadiska študijného ročníka poslucháčov

ROČNÍK		celk.skóre T1 vecný diskurz	celk.skóre T2 vecný diskurz
	Počet	43	43
3.	Priemer	9,28	12,02
	Medián	9,00	13,00
	Modus	13	13
	Smer. odchýlka	3,13	3,09
4.	Počet	47	47
	Priemer	8,51	10,64
	Medián	8,00	10,00
	Modus	7	10
	Smer. odchýlka	3,18	2,57
iný	Počet	3	3
	Priemer	9,00	11,00
	Medián	8,00	11,00
	Modus	7	8
	Smer. odchýlka	2,65	3,00

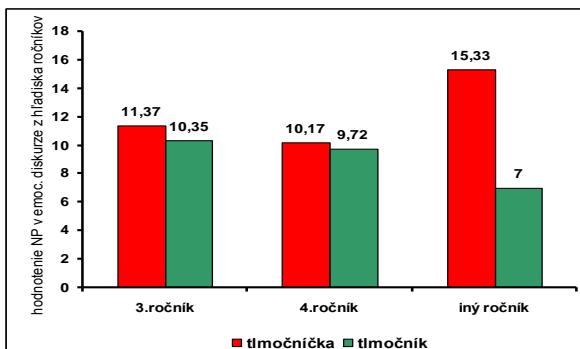
Študenti tretieho ročníka vo vecnom type diskurzu pozitívnejšie hodnotili výkon tlmočníka –**12,02** bodmi, výkon tlmočníčky - **9,28** bodmi. Študentiprvého ročníka Mgr. štúdia taktiež považovali za adekvátnejší výkon tlmočníka (**10,64** bodu) ako výkon tlmočníčky (**8,51** bodu).

Hodnotenia študentov tretieho ročníka, ktorí v rámci svojich translatologických štúdií absolvovali len jeden základný predmet orientujúci sa na prax tlmočenia (Základy tlmočenia I.) boli menej kritické ako hodnotenia študentov štvrtého ročníka, ktorí absolvovali viacero relevantných predmetov (Základy tlmočenia I, Základy tlmočenia II, Konzektívne tlmočenie, Simultánne tlmočenie a predmet Neverbálna komunikácia).

Vo všetkých troch skupinách probandov pozitívnejšie hodnotenie v tlmočení vecného typu diskurzu dosiahlo tlmočník. Opäť môžeme skonštatovať, že pri tlmočení takéhoto typu diskurzu poslucháči viac ocenili decentné používanie neverbálnych prvkov. Poslucháči sa pri tlmočení zameriavalí pravdepodobne na percepciu verbálnej stránky diskurzu, čo ovplyvnilo aj hodnotenie neverbálnej stránky.

Tabuľka 19 / Graf 15: Hodnotenie neverbálnych prejavov v emocionálnom type diskurzu z hľadiska študijného ročníka poslucháčov

ROČNÍK		celk.skóre T1 emoc.diskurz	celk.skóre T2 emoc.diskurz
3.	Počet	43	43
	Priemer	11,37	10,35
	Medián	11,00	10,00
	Modus	10	10
	Smer. odchýlka	3,89	3,25
4.	Počet	47	47
	Priemer	10,17	9,72
	Medián	10,00	10,00
	Modus	10	10
	Smer. odchýlka	3,67	2,73
iný	Počet	3	3
	Priemer	15,33	7,00
	Medián	15,00	7,00
	Modus	12	1
	Smer. odchýlka	3,51	6,00

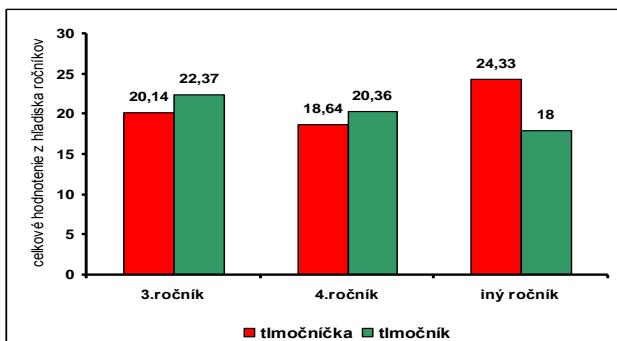
Študenti tretieho ročníka v tomto prípade pozitívnejšie hodnotili používanie neverbálnych prvkov u tlmočníčky (**11,37** bodu) ako u tlmočníka (**10,35** bodu). Taktiež študenti 1. roč. Mgr. štúdia v emocionálnom type diskurzu považovali za adekvátnejší výkon tlmočníčky (**10,17** bodu) ako tlmočníka (**9,72** bodu).

Študenti nižšieho ročníka hodnotili výkony tlmočníkov menej kriticky. Používanie neverbálnych signálov u tlmočníčky pri emocionálnom type diskurzu bolo zo strany poslucháčov prijímané pozitívnejšie ako u tlmočníka. Poslucháči v emocionálnom type diskurzu pravdepodobne očakávali a ocenili živšie neverbálne prejavy.

Tabuľka 20 / Graf 16: Celkové hodnotenie z hľadiska študijného ročníka poslucháčov

ROČNÍK		celk.skóre T1	celk.skóre T2
3.	Počet	43	43
	Priemer	20,14	22,37
	Medián	20,00	22,00
	Modus	15	20
	Smer. odchýlka	5,89	5,44
4.	Počet	47	47
	Priemer	18,64	20,36
	Medián	18,00	21,00
	Modus	17	19
	Smer. odchýlka	5,57	4,20

iný	Počet	3	3
Priemer		24,33	18,00
Medián		24,00	21,00
Modus		22	21
Smer. odchýlka		2,52	5,20

Študenti tretieho ročníka pozitívnejšie hodnotili neverbálne správanie tlmočníka – získal **22,37** bodu, tlmočníčka získala **20,14** bodu.

Študenti prvého ročníka Mgr. štúdia taktiež pozitívnejšie ohodnotili výkon tlmočníka, a to **20,36** bodmi, tlmočníčka dosiahla skóre **18,64** bodu.

Obe skupiny probandov sa domnievajú, že v celkovom hodnotení tlmočníckych výkonov sa adekvátnejšie neverbálne správal tlmočník. V hodnoteniaciach študentov podľa ročníkov sme opäť zaznamenali rozdiely. Študenti tretieho ročníka hodnotili výkony tlmočníkov menej kriticky.

Z parciálnych hodnotení vyplýva, že študenti 1. ročníka Mgr. štúdia boli pri hodnotení výkonov oboch tlmočníkov kritickejší ako študenti tretieho ročníka. Kritickejšie hodnotenie sa odrazilo nielen v dotazníku č. 2 ale aj v slovnom hodnotení tlmočníckej situácie na konci výskumu. Hoci rozdiely v hodnoteniaciach medzi ročníkmi neboli markantné, svedčia o vyššom stupni tlmočníckeho povedomia. Predpokladáme, že pod tento fakt sa podpísalo väčšie množstvo absolvovaných prednášok a seminárov, ktoré univerzita študentom translatológie ponúka. Z uvedeného vyplýva, že hypotéza č. 5 sa potvrdila.

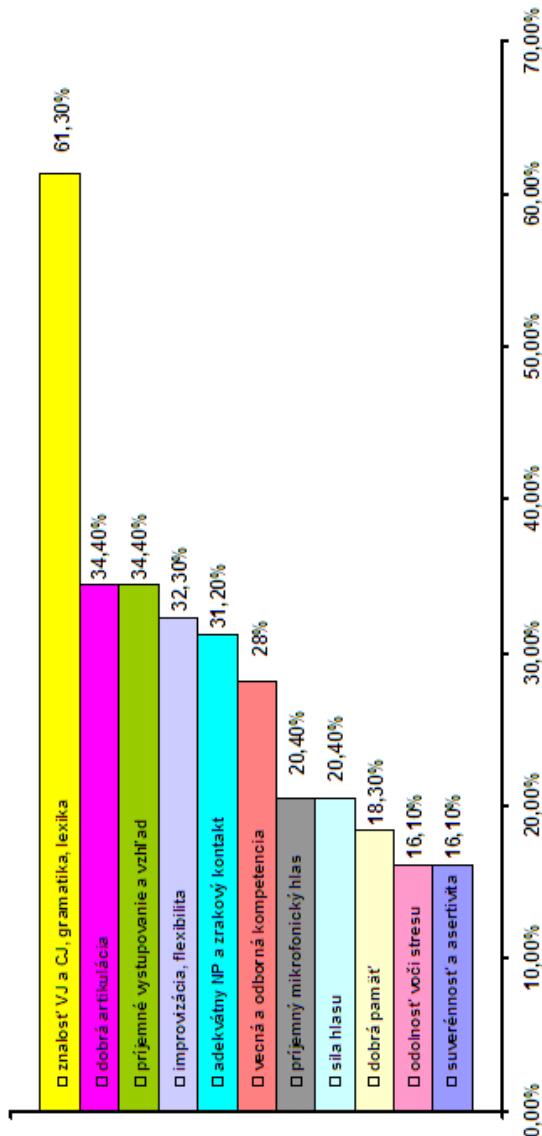
Hypotéza 6

Predpokladáme, že *poslucháči kladú väčší dôraz na verbálnu stránku tlmočenia ako na neverbálne prejavy tlmočníka*.

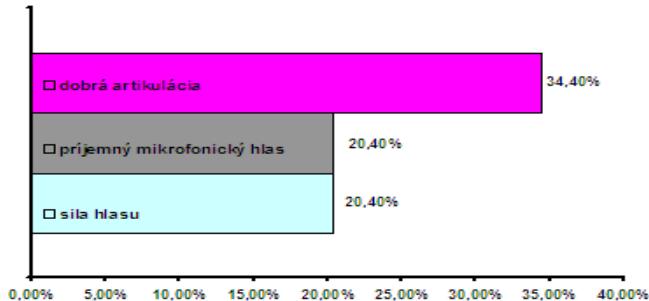
Zo získaných údajov z dotazníkov vyplýva, že najfrekventovanejším kritériom dobrého tlmočníka podľa probandov je *výborná znalosť východiskového a cieľového jazyka* (príp. kultúry), *gramatická správnosť a bohatá lexika* (61,30%), *správna artikulácia a príjemné vystupovanie a vzhľad predstavujú* 34,40% (hlavne u žien). Ďalšou dôležitou položkou je *improvizácia, flexibilita, pohotovosť reakcií* (32,30%) a *adekvátny neverbálny prejav a zrakový kontakt s rečníkom a poslucháčom* (31,20%). Z pohľadu probandov je teda najdôležitejšou zložkou, ktorá ovplyvňuje kvalitu tlmočníkovho výkonu, verbálna stránka jeho prejavu. Študenti tretieho ročníka okrem spomínaných položiek spomenuli aj napr. *plynulosť prejavu, vystihnutie podstaty myšlienky, translatologicke vzdelanie, dobrý sluch, adekvátny neverbálny prejav*

a vhodné oblečenie. Študenti prvého ročníka Mgr. štúdia uvádzali aj nasledovné kritériá: mimické prejavy bez grimás, rečník bez rečovej vady, úsmev, komunikatívnosť, empatia, nenápadnosť tlmočníka, uvoľnenosť postoja. Hoci niektoré neverbálne prejavy niektorí poslucháči spomenuli – hlavne študenti 1. ročníka Mgr. štúdia – v celkovom hodnotení získalo príjemné vystupovanie a vzhľad 34,40%, ďalej adekvátny neverbálny prejav a zrakový kontakt s rečníkom a poslucháčom 31,20%, príjemný, mikrofonický hlas a sila hlasu 20,40%.

Graf 17: Dobrý tlmočník má byť/ má mať:

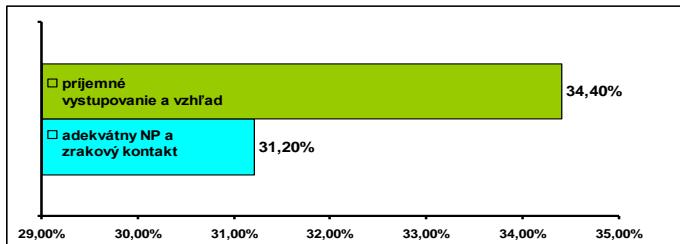

Graf 18: Význam suprasegmentálnej zložky prejavu

Zo suprasegmentálnych prvkov probandi najčastejšie označovali *dobrú artikuláciu* – až 34,40%, ďalej *príjemný, mikrofónický hlas* a *sílu hlasu* rovnakým podielom – 20,40%. Okrem spomínaných charakteristik sa v dotazníkoch objavili aj intonácia (4%), tempo (4%), rytmus, pauzy (1%) a prejav bez príliš dlhých páuz (1%). Iné charakteristiky ako napr. výška, zafarbenie hlasu, konkrétnie fyziologické, gramatické, dramatické pauzy neboli označené ani raz.

Graf 19: Význam reči tela

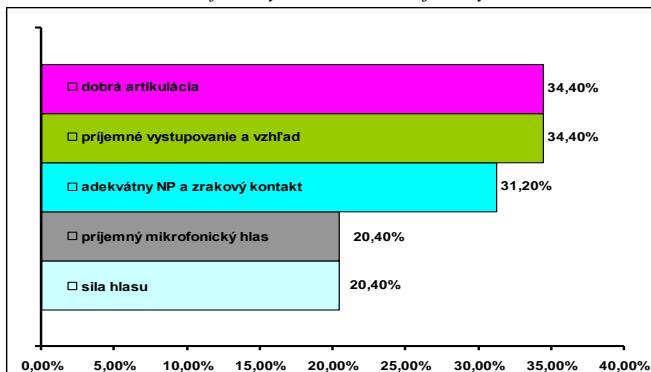
Najdôležitejším kritériom z tejto oblasti je pre poslucháča *príjemné vystupovanie a vzhľad tlmočníka* – predstavuje až 34,40% a *adekvátny neverbálny prejav, zrakový kontakt tlmočníka s rečníkom a poslucháčom*, ktorý predstavuje 31,20% celkového hodnotenia. Hodnotenie *adekvátny neverbálny prejav* pravdepodobne v mnohých prípadoch zahŕňalo len gestiku (formulácie typu tlmočník nerozhadzuje rukami), príp. gestiku a mimiku. V prípade poslucháčov 1. ročníka Mgr. štúdia sa okrem spomínaného pojmu objavilo aj kritérium vzbudenie sympatií *príjemným vystupovaním*, ďalej schopnosť komunikácie s rečníkom a poslucháčom a vhodné oblečenie, mimické prejavy bez grimás, uvoľnenosť postoja a úsmev.

Podľa vyjadrení probandov významu jednotlivých prvkov celkového neverbálneho prejavu až 34,40% predstavuje *artikulácia*, rovnakým percentom je zastúpené *príjemné vystupovanie a vzhľad* (34,40%), o niečo menšiu dôležitosť poslucháči pripísali *adekvátnemu neverbálnemu prejavu a zrakovému kontaktu tlmočníka s rečníkom a poslucháčom* (31,20%). *Príjemnému, mikrofónickému hlasu a sile hlasu poslucháči pripísali rovnakú dôležitosť, a to 20,40%*.

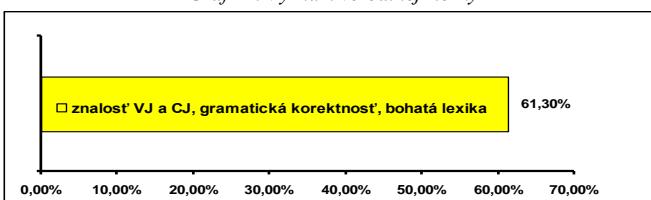
Zaujímavým poznatkom vyplývajúcim z tohto rozdelenia je, že podiel suprasegmentálnych prvkov a reči tela je takmer proporčný. Na základe zistení je zrejmé, že zo skupiny suprasegmentálnych prvkov je pre probandov rozhodujúcou artikulácia a hlasové predpoklady, zo skupiny prvkov reči tela sú pre probandov

relevantné tlmočníkov vzhľad, imidž a udržiavanie zrakového kontaktu. Otázkou zostáva, čo si poslucháči pod pojmom adekvátny neverbálny prejav predstavujú – či len mimické a gestické prejavy, alebo aj posturické, haptické a proxemické prejavy. Môžeme sa domnievať, že predstavy študentov tretieho ročníka budú limitované, u študentov 1. ročníka Mgr. štúdia predpokladáme širšie chápanie pojmu.

Graf 20: Význam neverbálnej zložky

Graf 21: Význam verbálnej zložky

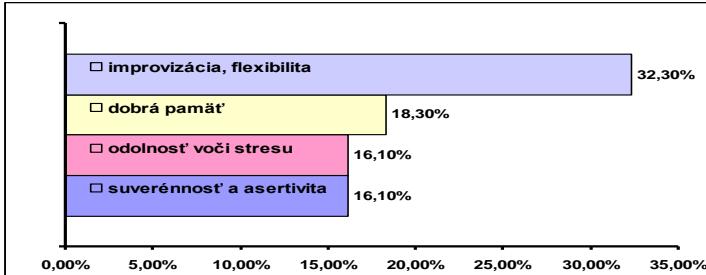

Na základe odpovedí poslucháčov sme zistili, že výborná znalosť východiskového a cieľového jazyka (príp. kultúry), dodržiavanie gramatickej správnosti (slovosled a výslovnosť) a bohatá lexika predstavujú až 61,30% celkového hodnotenia tlmočníkovho výkonu.

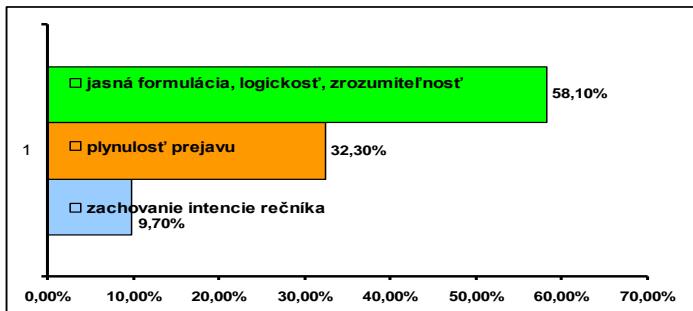
Je zrejmé, že pri hľadaní kritérií dobrého tlmočníka bude u poslucháčov prevládať orientácia na lingvistickej a odbornú kvalitu. Kým študenti tretieho ročníka kritérium zväčša špecifikovali ako *výbornú znalosť východiskového a cieľového jazyka*, študenti 1. ročníka Mgr. štúdia kritérium definovali ako *výborná znalosť východiskového a cieľového jazyka a kultúry* (príp. kultúry). Tento fakt svedčí o širších poznatkoch študentov vyššieho ročníka, o znalostach celkového kontextu. Zaujímavým faktom je, že dodržiavanie gramatickej korektnosti (konkrétnie správneho slovosledu) bolo markantne zastúpené u študentov v kombinácii s nemeckým jazykom (TNS, TAN). Vplyv nemeckého slovosledu pri tlmočení do slovenčiny je pre týchto študentov pravdepodobne citelný.

Za najdôležitejšie psychologické predpoklady konzektívneho tlmočníka poslucháči považujú schopnosť *improvizácie, flexibilitu, pohotovosť a rýchlosť jeho reakcií* (32,30%), *dobrú pamäť* (18,30%), ďalej *odolnosť voči stresu alebo schopnosť vyrovnania sa so stresom* (16,10%) a *suverénnosť a asertivitu* (16,10%). K predpokladom, ktoré sa v dotazníku objavili len sporadicky patria: schopnosť koncentrácie pozornosti, zodpovednosť, komunikatívnosť a profesionalita.

Graf 22: Psychologické predpoklady

Graf 23: Pre dobré tlmočenie je dôležitá ...

Najdôležejším kritériom sú podľa probandov *jasná formulácia, logickosť a zrozumiteľnosť tlmočníkovho prejavu (58,10%)*, *plynulosť tlmočníkovho prejavu (32,30%)* a *zachovanie (vystihnutie podstaty myšlienky) intencie rečníka (9,70%)*. Medzi kritériami dobrého konzukutívneho tlmočenia sa v odpovediach objavili aj zvládnutie témy, logická nadväznosť a správnosť terminológie.

Z doterajších analýz v rámci danej hypotézy vyplýva, že poslucháči sa pri percepции tlmočníkovho výkonu zameriavajú viac na verbálnu stránku ako neverbálnu. Na základe hodnotení možno povedať, že hypotéza č. 6 sa potvrdila.

Zhrnutie

Analýzou dát z dotazníkov č.1 a 2 sme prišli k týmto zisteniam:

Poslucháči očakávajú, že tlmočník bude prispôsobovať neverbálne prejavy typu diskurzu. Vo vecnom type diskurzu sa poslucháči zamerali viac na verbálnu stránku prejavu, v emocionálnom type diskurzu výraznejšie používanie neverbálnych prvkov za adekvátnie až žiaduce.

Poslucháči očakávajú, že tlmočník bude (aspoň čiastočne) kopírovať neverbálne prejavy rečníka.

Poslucháčky - ženy očakávajú výraznejšiu neverbálnu komunikáciu ako poslucháči – muži najmä v emocionálnom type diskurzu. Vo vecnom type diskurzu výraznejšiu neverbalitu neočakávali.

Hypotéza, že poslucháčkom – ženám bude viac imponovať výkon tlmočníka – muža a naopak, poslucháčom – mužom bude viac imponovať výkon tlmočníčky – ženy – sa nepotvrdila. Faktor profesionality tlmočníkov prevýšil faktor príťažlivosti opačného pohlavia.

Študenti vyšieho ročníka s lepšími teoretickými znalosťami a praktickými tlmočníckymiskúsenosťami a zručnosťami boli v hodnoteniaci tlmočníckych výkonov kritickejší ako študenti nižšieho ročníka.

Poslucháči pri hodnotení výkonu tlmočníka kladú väčší dôraz na verbálnu stránku jeho prejav ako na neverbálne prostriedky, ktoré pri ňom využíva. Dôležitejšia je pre nich obsahová stránka prejavu, neverbálna komunikácia dopĺňa celkový dojem z tlmočenia. Frekventované a preexponované používanie neverbálnych prejavov na poslucháča pôsobí rušivo. Naopak, i príliš monotoný, strnulý prejav s minimálnym využitím neverbálnych prostriedkov, môže poslucháč hodnotiť negatívne.

Záver

Neverbálne prejavy tvoria dôležitú súčasť komunikácie. Je v nich zakódované množstvo informácií, ktoré človek neraz vysiela nevedome. Prostredníctvom neverbálnej komunikácie, na rozdiel od verbálnej, sa dajú lepšie vyjadriť emócie, prežívanie a vzťahy k iným ľuďom.

Hoci z hľadiska prekladateľskej a tlmočníckej praxe sa verbálna zložka považuje za primárnu, jej efektívne dekódovanie a následné prekódovanie by bez neverbálnej zložky mohlo rečníkov a tlmočníkov prejav ochudobňovať, alebo viesť k nepresnému, niekedy až kontroverznému chápaniu. Prenos významovej zložky, sprostredkovávanej zvukovou stránkou slova, sa môže vnímať aj ako prenos správy, ktorá je verbálne realizovaná v neverbálnom komunikačnom prostredí (pod pojmom neverbálne komunikačné prostredie rozumieme súbor neverbálnych signálov, ktoré zvukovú správu komunikačného aktu dopĺňajú, a tým aj podporujú). Prítom však vychádzame z predpokladu, že spomínané signály nie sú simulované a že ich realizácia prebieha v súlade s verbálnou zložkou. Nakoľko tlmočnícka činnosť spočíva v sprostredkovaní komunikácie, sprostredkovávanie nemôže byť z pohľadu prostredia, v ktorom sa realizuje, chápane izolované.

Znalosť neverbálnych signálov a schopnosť ich rozpoznávať preto umožňuje tlmočníkovi potvrdiť si správnosť porozumenia verbálnej informácie, anticipovať ešte nevypovedanú informáciu, reakcie komunikantov v danej tlmočníckej situácii, postoj rečníka k predmetu výpovede a k poslucháčom, identifikovať interkultúrne rozdiely vplývajúce na transfer a iné. Tréning v oblasti neverbálnej komunikácie zároveň pomáha tlmočníkovi zlepšiť celkový dojem, ktorý majú poslucháči z jeho prejavu. Rovnako je pre tlmočníka dôležité vedieť, aké neverbálne prejavy (ich frekvencia, miera používania) považuje poslucháč v rozličných typoch komunikačných situácií a diskurzov za adekvátne a týmto očakávaniam svoj prejav prispôsobiť, aby tak pôsobil na recipienta prirodzené, sebaisto, kompetentne, profesionálne.

Použitá literatúra:

- CHIARO, D. – NOCELLA, G. 2004. Interpreters' perception of linguistic and non-linguistic factors affecting quality: A surfy through the worldwide web. In: Meta. 2004, Volume 49, Issue 2, pp. 278-293
- ČEŇKOVÁ, I. 1996. Neverbální komunikace pri tlumočení?. Čeština doma i vesvěte, 1996, č. 2.
- ČERNÝ, V. 2007. Řeč těla. Neverbální komunikace pro obchodníky i běžný život. Brno: Computer Press, 2007. 254 s. ISBN 978-80-251-1658-6
- DOLLERUP, C. 1992. Teaching Translation and Interpreting. Training, Talent and Experience. Amsterdam: John Benjamins Publishers Company, 1992. 343 s. ISBN 90-272-2094-8
- GOFFMAN, E. 1966. Behavior in PublicPlaces. Notes on theSocial Organization of Gathering . New York: The Free Press, 1966. 248 s.

- GROMOVÁ, E. – MÚGLOVÁ, D. 2005. Kultúra – Interkulturalita – Translácia. Nitra: UKF. ISBN 80-8050-946-8
- HARTLEY, M. 2004. Řečtěla v praxi. Praha: Portál. ISBN 80-7178-844-9
- HENLEY, N. M. 1977. Body Politics: Power, Sex and Non-Verbal Communication. New Jersey: Prentice-Hall. ISBN 0130796328
- HODÁKOVÁ, S. – WELNITZOVÁ, K. 2013. Psychosociálne aspekty tlmočenia. In: XLinguae – European Scientific Language Journal. Volume 6 Issue 2, ISSN 1337-8384
- JANDT, E.F. 2006. An Introduction to Intercultural Communication. Identities in a Global Community. California State: Sage Publications. ISBN 0761928995
- JONES, R. 1998. Conference Interpreting Explained. Manchester: St.Jerome Publishing. ISBN 1-900650-09-6
- KNAPP, M.L. – HALL, J.A. 1992. Nonverbal Communication in Human Interaction. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- KŘIVOHLAVÝ, J. 1988. Neverbální komunikace. Řeč pohledů, úsměvů a gest. Praha: Svoboda.
- KURZ, I. 2001. Conference Interpreting: Quality in the Ears of the User. In: Meta, Volume 46, Issue 2, pp. 394-409
- LEPILOVÁ, K. 1998. Řečová komunikace verbální a neverbální. Pro tlumočníky a přívodce vo sféře podnikání a cestovního ruchu. Ostrava:OU. ISBN 80-7042-585-7
- MAKAROVÁ, V. 2004. Tlmočenie. Hraničná oblasť medzi vedou, skúsenosťou a umením možného. Bratislava: Stimul. ISBN 80-88982-81-2
- MEAD, P. 2000. Exploring Hesitation in Consecutive Intepreting (An empirical study) In: Selected papers from the 1st Forlí Conference on Interpreting Studies, 9-11 Nov 2000. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- MEHRABIAN, A. 1972. Nonverbal Communication. New York: Aldine and Atherton.
- MUNKOVÁ, D. – STRANOVSKÁ, E. – ĎURAČKOVÁ, B. 2012. Impact of Cognitive-Individual Variables on Process of Foreign Language Learning. In: Procedia Social and Behavioral Sciences, Vol. 43, no. 46, s. 5430-5434. ISSN 1877-0428
- MÚGLOVÁ, D. 2006. Socio-kultúrne relácie medzi komunikantmi ako dôležitá súčasť prospektívnej fázy konzukutívneho tlmočenia. In: Preklad a tlmočenie. Zborník Katedry slovakistiky FF UMB. Banská Bystrica: FF UMB, s. 439-451. ISBN 80-8083-342-7
- PEASE, A. 2001. Řeč těla. Jak porozumět druhým z jejich gest, mimiky a postoji těla. Prel. H. Loupová. Praha: Portál. ISBN 80-7178-582-2
- POYATOS, F. 2002. Nonverbal Communication in Simultaneous and Consecutive Interpretation, A theoretical model and new perspectives. The Interpreting Studies Reader. Ed. F. Pöchacker, M. Shlesinger. London - New York: Routledge, s.235-246. ISBN 0-415-22477-2
- PÓCHHACKER, F. 1999. The Importance of Nonverbal Communication. In: Interpreting. International journal of research and practice in interpreting, č. 2.
- PRŮCHA, Z.: Interkulturní psychologie. Praha: Portál. ISBN 80-7178-885-6
- RUŽIČKOVÁ, E. 2001. Picture Dictionary of Gestures. Bratislava: UK..
- SOLLÁROVÁ, E. a kol. 2002. Sociálna psychológia. Nitra: UKF. 80-8050-579-9
- ŠKVARENINOVÁ, O. 2004. Rečová komunikácia. Bratislava: SPN. ISBN 80-10-00290-9
- ŠTYLISTIKA neverbálnej komunikácie. 1997. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie na PdF UK. Bratislava: PF UK. ISBN 80-88868-20-3
- TEACHING translatology and interpreting 2. 1994. Insights, Aims, Visions. Ed.C. Dollerup. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. ISBN 90-272-1601-0

- TEGZE, O. 2003. Neverbální komunikace. Praha: Computer Press. ISBN 80-251-0183-5
- THIER, E. 1999. Reč tela prezrádza viac ako tisíce slov. Bratislava: Media Klub. ISBN 80-88963-14-1
- VIAGGIO, S. 1997. Kinesics and the Simultaneous Interpreter. The advantages of listening with one's eyes and speaking with one's body. In: Poyatos, F.: Nonverbal communication and translation. New perspectives and challenges in literature, interpreting and themedia. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, s. 283-293.
- VILÍMEK, V. 2007. Tlumočení a vizuálne vnímané neverbální informace. In: Preklad a kultúra /2/. Nitra: UKF, s. 585-594. ISBN 978-80-8094-233-5
- VYBÍRAL, Z. 2000. Psychologie ľudskej komunikácie. Praha: Portál. ISBN 80-7178-291-2
- WELNITZOVÁ, K. 2012. Neverbálna komunikácia vo svetle konzektívneho tlmočenia. Nitra: UKF. ISBN 987-80-558-0077-6

Words: 6689

Characters: 49 517 [27,51 standard pages]

Mgr. Soňa Hodáková, PhD.

Department of Translation Studies

Faculty of Arts

Constantine the Philosopher University

Štefánikova 67

949-74 Nitra

Slovakia

shodakova@ukf.sk

Mgr. Katarína Welnitzová, PhD.

Department of Translation Studies

Faculty of Arts

Constantine the Philosopher University

Štefánikova 67

949-74 Nitra

Slovakia

kwelnitzova@ukf.sk

Une approche interculturelle de didactique intégrée du français langue étrangère par la chanson pédagogique

Tilda Saydi

Résumé

La présente étude vise à découvrir la prise de conscience des apprenants de Français Langue Etrangère ce qui concerne leur capacité mimétique, bagage cognitif et l'aspect autonome de l'opération d'apprentissage par l'exploitation d'un genre discursif spécial. L'exploitation pédagogique des versions en français et en turc d'une même chanson, du contenu parolier et sémantique, de la structure linguistique, dimension pragmatique et de l'unanimité affective due à l'effet poético-musical amène une approche didactique interculturelle plurielle. Ce système comparatif d'apprentissage incite l'intériorisation langagière et l'apparition des notions socioculturelles françaises, québécoises mais aussi turques.

Mots-clés

Interculturel, français langue étrangère, chanson, pragmatique, didactique intégrée.

Introduction

Suite à une application en classe de français langue étrangère (FLE) et traductologie du français vers le turc, cet article se propose des suggestions sur l'utilisation de la chanson comme un instrument pédagogique dans l'apprentissage du FLE. Etant donné l'intérêt immédiat pour la matière enseignée suscité par l'accès du document authentique en classe de langue étrangère, la chanson a depuis toujours été un outil favorable sur le plan pédagogique. En tenant compte de son utilisation pour des propos éducatifs, le procédé en question, considéré également comme un dispositif analytique, demande avant tout, une transposition didactique susceptible de transformer le document authentique en élément de base appartenant à l'action d'enseignement aussi bien qu'à celle d'apprentissage. Bento, Defays et Meunier (2013 sous presse) citent dans leur article Chevalard (1985/1991), Deyrich (2007: 30), et Germain (2000: 29) qui définissent, dans une perspective didactique, la transposition évoquée : « *La transposition didactique est vue comme un outil d'analyse qui contribue à infléchir l'action éducative. Les connaissances théorico-pratiques sont sollicitées dans le but d'éclairer la nature de l'objet d'enseignement et les modalités de son apprentissage en fonction des besoins pédagogiques. La transposition didactique englobe tout processus d'adaptation ou de transformation d'un contenu, qu'elle qu'en soit la nature (contenu disciplinaire ou non-disciplinaire), en un objet d'enseignement en vue de son apprentissage* ».

Toutefois, il est nécessaire de préciser que le principal intérêt qui réside dans l'emploi par approche élective d'un document authentique telle qu'une chanson contemporaine comme la nôtre, consiste en la découverte d'un rapprochement socioculturel par les apprenants turcs envers les cultures québécoise et française via des indices linguistiques. Plusieurs méthodologies à propos de l'exploitation pédagogique de la chanson en classe de FLE ont été proposées et continuent actuellement à être proposées dans l'univers de la didactique des langues étrangères. Les professeurs sont généralement séduits par ce support authentique qui permet l'apprentissage de la langue sur divers aspects et de façon affective ainsi que ludique. Affective, car une mélodie sonore aimée et appréciée par les auditeurs a toujours un effet relaxant, réconfortant ressenti en commun. Ludique, parce qu'elle permet une multitude d'activités orales et écrites amenant l'apprenant vers un intérêt envers la langue aussi bien que vers une autonomie didactique. Donc, « *réduire la chanson à un*

texte écrit, si riche qu'il puisse être, ce serait la stériliser sur le plan pédagogique en l'amputant de ce qui attire d'abord l'étudiant, suscite de sa part une première appréhension globale et intuitive : la mélodie, le rythme, le choix des instruments, la couleur de la voix, la manière de chanter, porteurs de sens d'une autre façon que les mots, mais pourtant en rapport avec eux » souligne-t-elle Chambard (1980 : 37-61).

Dans le cadre de notre application, en tant qu'un produit culturel, la chanson offre une piste qui conduit à exploiter le français en permettant une ouverture vers la langue turque, langue maternelle de nos apprenants, dans une approche pédagogique plurielle qui suppose, selon Ardoino (1993 : 7), « *une diversité d'angles, d'optiques, de perspectives* » qui entraîne « *une pluralité de langages descriptifs (...)* ». Dans ce sens, l'approche plurielle fait largement place à « *une relativité, par rapport aux conditions d'appréhension et de production de l'objet, ainsi que par rapport à différentes perspectives de lecture possibles (...). Sa seule ambition se limite à apporter une contribution analytique à l'intelligibilité des pratiques sociales* » (idem : 8).

En effet, ce qui est justement très intéressant pour nous, c'est l'intérêt sociologique et interculturel que présente la chanson choisie pour notre pratique étant donné qu'elle reflète à la fois la culture québécoise et la culture française mais aussi sa disponibilité concernant une comparaison avec la culture turque. L'approche plurielle paraît déjà avoir ce même effet : « *La didactique du plurilinguisme dote les didactiques des langues étrangères d'aspects transversaux. Il s'agit d'une didactique transférentielle, qui, en misant sur la rentabilisation de la parenté linguistique, vise à l'exploitation systématique des pré-acquis des apprenants et à leur sensibilisation aux langues et aux cultures* » (Meissner, 2004 : 15).

Paradis et Vercollier (2010) qui ont testé diverses stratégies pédagogiques auprès d'étudiants adultes non-spécialistes complétant leur premier cycle universitaire, en ayant recours principalement à la chanson contemporaine française et québécoise, illustrent les bénéfices que l'enseignant peut tirer de l'exploitation pédagogique de la chanson contemporaine : « *l'insersion de la chanson en didactique du FLE/FLS s'avère un moyen efficace de stimuler la motivation intrinsèque et intégrative (Poliquin, 1988 :2) (...). La chanson peut agir comme un puissant « activateur » du processus d'acquisition car la musique jouerait un rôle facilitant l'encodage des divers stimuli sensoriels, ce qui simplifierait ultimement le décodage sémantique du message véhiculé par la chanson (Murphy, 1990 :53-56). Ainsi la chanson aurait seulement la particularité de stimuler plusieurs parties du cerveau (Medina, 2002) (...). Les documents authentiques porteurs de chansons servent non seulement à l'acquisition de la compétence linguistique en LE/L2, mais aussi de vecteurs à l'étude d'une « compétence ethnosocioculturelle » (Boyer, 1995 : 41-44 ; Dumont, 1998 : 125-167), au cœur d'une pratique pédagogique qui permet une « harmonisation des contenus linguistiques et culturels » (Dumont, 1998 : 105), où l'étude de la langue et celle de la « civilisation » sont simultanées, c'est-à-dire où l'acquisition d'une LE/L2 et sa pratique sociale sont contigües».*

Ainsi, il devient possible d'exploiter cet outil sonore aux niveaux socioculturel et linguistique.

Avant de passer à notre contexte d'application, une définition détaillée de la chanson comme un genre de discours, à travers notre angle de vue, peut aider à comprendre la raison de notre choix. Ce discours en question se compose de la vulgarisation de la langue, un discours monologué et chanté ce qui est en fait une excellente ressource pour amener les apprenants à un examen comparatif grammatical et lexical. La langue vulgarisée attire justement les apprenants par un effet d'éclosion d'une envie de découvrir l'équivalent dans sa langue maternelle. A l'égard de son aspect de vulgarisation, Lems (2001) nous rappelle par la suite, les caractéristiques

avantageuses de l'exploitation d'une chanson populaire en classe de FLE : « les chansons utilisent très souvent un langage conversationnel (vocabulaire courant, forte densité de pronoms personnels; les paroles des chansons sont souvent redondantes ce qui aide la compréhension globale du texte oral ; la mélodie et la répétition aident la mémorisation du vocabulaire ou de certaines structures grammaticales ; les paroles des chansons ont un sens assez flou et permettent plusieurs interprétations ; les éléments rythmiques peuvent aider à acquérir ou renforcer la prosodie de la langue cible ».³

1. Spécificités de la chanson comme genre du discours

À partir de là, pour présenter notre approche définitionnelle, nous nous basons sur Gourvennec (2008), professeur de français et intervenant au stage BELC (Bureau d'enseignement de la langue et de la civilisation françaises à l'étranger). Le tableau suivant, intitulé « Tableau 1 : Caractéristiques de la chanson comme genre de discours », est issu de l'article *Théoriser l'exploitation de la chanson en classe de langue* de l'auteur cité ci-dessus.

Tableau 1 : Caractéristiques de la chanson comme genre du discours

Caractéristiques principales	Articulation systémique des trois composantes
	Dimension textuelle
	Dimension musicale
	Interprétation
Caractéristiques secondaires	L'ancre fondamental dans le contexte socioculturel de production/réception
	Une chanson est identifiée par le moment et le lieu de son éclosion (mais elle s'inscrit ensuite dans une chronologie qui autorise sa relecture)
	Une chanson est destinée à être interprétée et représentée
	Une chanson relevant à la fois de l'écrit et de l'oral, du texte et de l'interprétation, de la lecture et de l'audition, l'énonciation est engagée dans un jeu très complexe (pragmatique)
Caractéristiques secondaires	La structure formelle
	Courte
	Refrain/couplet
	La poésie et le jeu sur le son
Caractéristiques secondaires	Le principe intertextuel
	Dans le texte
	Dans la mise en musique
	Dans l'interprétation : Le médium conditionne les caractéristiques d'une chanson. Distinguons version (studio, live reprise, etc.) et médium/support (cd, dvd, Internet, fichier mp3, etc.)

³ They contain common, short words and many personal pronouns (94% of the songs had a first person, I, referent and are written at about a fifth-grade level); the language is conversational (imperatives and questions make up 25% of the sentences in the corpus); time and place are usually imprecise (except for some folk ballads); the lyrics are often sung at a slower rate than words are spoken with more pauses between utterances; and there is repetition of vocabulary and structures.

http://www.marshalladulteducation.org/pdf/briefs2/Using_Music_in_the_Adult_ESL_Classroom.pdf

Cette définition nous intéresse surtout pour ses dimensions définissant la chanson par l'aspect du lieu, celui de l'énonciation et de la forme. Au point de vue de localisation, la chanson sujette à notre expérimentation présente une géographie éloignée (Le Canada) du continent d'Europe mais une langue commune utilisée au Québec, en France et en classe de langue dans notre contexte d'apprentissage en Turquie. Cela opère des aspects culturels riches. D'autre part, l'énonciation donne exactement le quotidien familier que ce soit la langue, le langage ou les habitudes. Ce point pragmatique nous fait engager automatiquement dans un apprentissage multidimensionnel qui soit pragmatique avec son côté auditif englobant la prosodie aussi bien que le savoir-faire et le savoir-être des sociétés. Notre engagement repose également sur la forme qui expose une étroitesse structurale textuelle ce qui garantit pratiquement la facilitation pédagogique exigeant de brefs énoncés pour un effort cognitif optimal et rapide. Sur ce plan, le texte chanté structure la langue puisque « *le rythme musical organise le langage en respectant les frontières des unités syntaxiques linguistiques. Plus que dans le parlé, les fins de membres de phrases montrent un allongement de la durée de la dernière syllabe des différentes unités généralement suivi d'un silence; cette structure de l'unité rythmique chantée renforce par conséquent la cohésion syntaxique des énoncés verbaux* (Beaumont 1999 : 195).

2. Contexte de recherche

Notre travail concerne comme contexte de recherche, le profil d'apprenants, l'outil didactique et le processus méthodique suivants.

2.1 Profil et procédé didactique

Il s'agit des étudiants de l'Université de Marmara à Istanbul en Turquie. Leur niveau correspond à A2⁴, A2+, B1⁵ selon *Le Cadre Européen Commun de Référence Pour Les Langues* (2001). Quinze apprenantes et cinq apprenants dont les âges diffèrent de 20 à 22 ans et dont la langue maternelle est le turc, participent volontiers à la pratique expérimentale. Ils étudient français langue étrangère depuis trois ans pour l'obtention du grade de traducteur ou traductrice du français vers le turc à la fin de cinq ans. Leur première langue étrangère est l'anglais à un niveau entre A1 et B2. Le « Tableau2 : Public » se situe ci-dessous.

Tableau 2 : Public

Niveau	A2, A2+, B1
Age	20 - 22
Sexe	15 apprenantes + 5 apprenants
Langue maternelle	Le turc
Apprentissage du français	Préparatoire : 1 an + Licence : 2 ans/4
Département	Traductologie français-turc
Autres langues	Anglais A2, B1, B2

Comme documents supports, la transcription du texte sonore « *Les maudits français* » et sa version sonore sont utilisées. Exposons de suite les dix-sept couplets de la dite chanson.

(1)	(2)
Y parlent avec des mots précis	Y ont des menus qu'on comprend pas
Puis y prononcent toutes leurs syllabes	Y boivent du vin comme si c'était d'eau

⁴ A1/A2 : niveau élémentaire. Connaissances limitées en français.

⁵ B1/B2 : niveau intermédiaire. Connaissances variées en français.

- À tout bout d'champ, y s'donnent des bis
Y passent leurs grandes journées à table
(3)
Y font des manifs aux quart d'heure
A tous les maudits coin d'rue
Tous les taxis ont des chauffeurs
Qui roulent en fous, qui collent au cul
- Y mangent du pain pis du foie gras
En trouvant l'moyen d'pas être gros
(4)
Et quand y parlent de venir chez nous
C'est pour l'hiver ou les indiens
Les longues promenades en Ski-doo
Ou encore en traîneau à chiens
- (5)
Un bout d'oreille, un bout d'museau
Pour des papilles gustatives
De québécois, c'est un peu trop
- (6)
Et des immenses cendriers
Y font du vrai café d'adulte
Ils avalent ça en deux gorgées
- (7)
On trouve leurs gros bergers allemands
Et leurs petits caniches chéris
Sur les planchers des restaurants
Des épiceries, des pharmacies
- (8)
Y disent qu'y dinent quand ils soupent
Et y est deux heures quand y déjeunent
Au petit matin ça sent l'yaourt
Y connaissent pas les œufs-bacon
- (9)
En fin d'soirée, c'est plus chocroute
Magret d'canard ou escargots
Tout s'déroule bien jusqu'à c'qu'on goute
A leur putain de tête de veau
- (10)
Vu qu'on n'a pas d'fromages qui puient
Y s'accommodeent d'un vieux cheddar
Et y se plaignent pas trop non plus
De notre petit café batard
- (11)
Puis, y nous prennent pour un martien
Quand on commande un verre de lait
Ou quand on demande: La salle de bain
Est à quelle place, S.V.P?
- (12)
Et quand ils arrivent chez nous
Y s'prennent une tuque et un Kanuk
Se mettent à chercher des igloos
Finissent dans une cabane à sucre
- (13)
Y tombent en amour sur le coup
Avec nos forêts et nos lacs
Et s'y mettent à parler comme nous
Apprennent à dire: Tabarnak
- (14)
Et bien saoulé au caribou
A la Molson et au gros gin
Y s'extasient sur nos ragoûts
D'pattes de cochon et nos plats d'bennes
- (15)
Quand le séjour tire à sa fin
Ils ont compris qu'ils ont plus l'droit
De nous appeler les Canadiens
Alors que l'on est Québécois
- (16)
Y disent au revoir, les yeux tout trempés
L'sirop d'érable plein les bagages
On réalise qu'on leur ressemble
On leur souhaite bon voyage
- (17)
On est rendu qu'on donne des becs
Comme si on l'avait toujours fait
Y a comme un trou dans le Québec
Quand partent les maudits français

La chanson, en tant que texte sonore mis à la disposition des apprenants lors de l'écoute, est disponible sur le site Internet suivant : http://www.dailymotion.com/video/x5vf41_lynda-lemay-audits-francais_music.

2.2 Processus méthodique

La méthodologie consiste en cinq étapes dont les deux premières sont basées sur la recherche et le développement de la compréhension orale. L'étape

suivante est consacrée à la compréhension écrite. La quatrième étape comporte l'intertextualité socioculturelle. La dernière étape comprend une production écrite traductologique textuelle du français vers le turc. Ce processus conscientise graduellement l'apprenant à apprendre à apprendre ce qui est incontestablement un comportement métacognitif très utile pour être conscient de sa cognition en évoluant dans l'apprentissage d'une langue étrangère. Surtout les apprenants de traductologie en question, pour lesquels la langue source (le turc) et la langue cible (français) sont radicalement éloignées, feront plutôt fonctionner leur logique et analyser le discours vulgarisé. Comme le souligne Robert (2001 : 299-304), « *l'apprenant d'une langue cible éloignée aura tendance à avoir recours aux strates antérieures d'acquisition du langage et à opérer une réduction à l'intérieur de sa propre langue maternelle. Ses capacités opératoires seront de l'ordre de la logique* ».

Ainsi, « *dans l'apprentissage/acquisition des langues étrangères ou secondes, le degré de parenté entre langue source et langue cible conditionne fortement les conduites d'appropriation. Dans le cas de langues proches, l'apprenant peut s'appuyer sur la transparence, ce qui rejoint la démarche proposée par la didactique de l'intercompréhension entre langues proches. De son côté, l'apprenant d'une langue cible éloignée peut choisir d'opérer une réduction à l'intérieur de sa propre langue maternelle et (re)construire progressivement un système linguistique en langue étrangère ou seconde. Il faudrait donc envisager, dans les classes de FLE, des modes d'enseignement différenciés qui prennent en compte ces différentes stratégies ainsi que les cultures éducatives des apprenants* » (Robert : 2009). Semblablement, en apprenant la langue en tant qu'objet d'acquisition, il se peut qu'il existe des points à éclaircir par le biais de comparaison avec toutes sortes de savoirs antérieurs même si ces derniers n'ont forcément pas de rapport avec la langue cible d'apprentissage. Dans leur article intitulé *L'étude des interactions en classe de français langue étrangère et langue maternelle : deux "didactiques" au banc d'essai?*, Canelas-Trevisi et Thévenaz-Christen (2002 : 21) rappellent le fait que les connaissances préexistantes ne soient pas les seules à aider le processus d'apprentissage chez l'apprenant. Les auteurs indiquent : « *Selon Gajo et Mondada (1998 : 93), l'apprentissage n'est pas constitué de processus d'intériorisation de connaissances préexistantes prêtes à être transmises, mais se fait à travers des processus de production participative d'objets de savoir flexibles, contingents, nouveaux parce que liés au contexte singulier de la pratique* ».

L'analyse du processus est présentée dans le Tableau 3.

Tableau 3 : Processus méthodique

Première étape: Recherche autonome	Recherche sur la chanteuse Recherche de la chanson Recherche des paroles et des faits culturels
Deuxième étape: Ecoute et compréhension orale	Ecoute de la chanson (2 fois) Ecoute (1 fois) et compréhension orale générale Ecoute (1 fois) et compréhension orale sélective
Troisième étape: Compréhension écrite	Lecture silencieuse et précision des expressions et termes inconnus Recherche lexicale Lecture et compréhension écrite générale Compréhension écrite détaillée
Quatrième étape: Intertextualité	Comparaison socioculturelle (québécois- français) Adaptation interculturelle aux habitudes turques
Cinquième étape: Reproduction	Essai de reproduction écrite (de la langue source vers la langue cible : du français vers le turc.)

C'est ce processus qui véhicule une à une les étapes de création de motivation chez l'apprenant, de curiosité se rapportant à la justification de sa compréhension, de découverte du parallélisme entre l'anticipation de l'apprenant et la transcription écrite, d'ouverture émouvante à une autre culture, d'auto-renforcement et de consolidation de sa compétence traductologique. Or, gérer deux langues, l'une étrangère et apprise à un certain niveau, l'autre maternelle et spontanée, pour en arriver à une conclusion commune au niveau significatif, est une tâche complexe. A cet égard, que ce soit pour la traduction pédagogique ou l'enseignement de la traduction, adapter ou interpréter un message dans une langue source étrangère vers une autre langue cible, consiste à comprendre sans défaut le contenu sémantique et à le restituer de façon équivalente. Pour Van Dyk (2007), un objectif pareil consiste à accélérer l'appropriation de la langue étrangère. Pour elle, « *il faut provoquer chez les étudiants un changement dans leur perception de la langue et faire appel à leur curiosité intellectuelle. Ils doivent parvenir à déduire le sens du français lors de la compréhension grâce au contexte situationnel et linguistique, même si les mots n'ont pas fait l'objet d'une explication* » et cela se situe dans une approche pluridisciplinaire générale ce que nous qualifions de « plurielle » puisque notre approche didactique prend respectivement deux langues en compte.

2.3 Efficacité méthodique

Au niveau méthodologique, le travail sur les paroles de la chanson vise l'interprétation du lexique spécial québécois mais aussi pragmatique sur le plan du registre familier auquel le lyrique appartient. Cela importe effectivement pour arriver à une véritable exploitation sémantique. Par conséquent, la mise en œuvre de l'intertextualité entre les habitudes culturelles des Québécois et des Français concerne une comparaison avec le socioculturel turc. En conséquence, il devient possible de s'interroger sur les repères didactiques qui puissent être intégrés dans l'apprentissage linguistique. Tout en empruntant les termes de Castellotti et Moore (2005 : 173) cités par Castellotti (2006 : 326), il est possible que ces repères passent par « *l'intégration des activités réflexives et stratégiques dans les processus d'apprentissage, par le décloisonnement et la transversalité entre les différents types de connaissances* ».

Cette démarche conduit vers le consensus de ce que la chanson reflète apparemment la société d'où elle naît. A ce propos, Béacco (2000 : 81) souligne justement l'originalité de la chanson en tant que document authentique : « *dans le cas des enseignements de la langue, on pourrait croire que l'origine nationale du document authentique suffit à garantir la validité : il proposerait une information vraie parce qu'originelle* ».

Dans cette optique, le thème de la chanson utilisée dans notre pratique paraît attrayant sur le plan pédagogique : actuel et quotidien, il présente un enjeu interculturel. De surcroît, le registre familial qui est le registre langagier de la chanson, permet aux apprenants turcs d'être plus découvreurs aux niveaux lexical et culturel ce qui renforce l'apprentissage de la grammaire et de la culture ainsi que le dynamisme de la pratique. De manière adéquate, la partie qui suit montre en tout détails les démarches guidées.

3. Application

Une application de 8 cours x 45 ou 50 minutes est proposée. Pour la répartition de la durée, voir la fiche pédagogique.

Première étape : recherche autonome

Premièrement, nous distribuons aux étudiants la photo de la chanteuse avec son nom et prénom en indiquant le titre de la chanson dont il s'agit. Nous leur demandons de

rechercher sur Internet la biographie de la chanteuse et d'avoir une idée sur son pays natal, le pays où elle vit, son âge, son style et ses travaux. Les étudiants sont libres d'apporter en classe toutes sortes d'affiches, de photos et documents écrits et sonores reliés.

Deuxièmement, les étudiants recherchent et trouvent la chanson et les paroles transcrites de la chanson. Ces travaux faits et ayant déjà écouté la chanson, visionné la vidéo clip (s'il en existe) de façon autonome, les étudiants arrivent en classe en partie familiarisés avec les outils de la pratique. C'est pourquoi ils parviennent facilement à répondre aux questions préliminaires du genre :

- Que pouvez-dire sur la chanteuse ?
- Que pensez-vous du titre ?
- Quel est le sujet général de la chanson ?
- De quoi s'agit-il exactement d'après vous ?
- Avez-vous compris quelques détails ?
- Quels sont les mots que vous ne comprenez pas ?
- Aimez-vous la chanson ? Pourquoi ?

Ces échanges préparatoires aident également à ce que les étudiant(e)s non-préparé(e)s -il y en a toujours quelques-un(e)s- puissent comprendre l'objectif et le thème de la pratique.

Deuxième étape : compréhension orale

Nous écoutons la chanson deux fois de suite sans visionnage et sans lire les paroles transcrives. Les étudiants sont libres de prendre des notes pendant l'écoute. Ensuite, nous l'écoutons encore une fois, cette fois-ci en visionnant les paroles de la chanson que nous projetons sur le tableau. A la suite, les étudiants répondent aux questions de compréhension orale générale :

- Où se passe l'histoire ?
- Qui sont les héros ?
- Quand se passe l'histoire ? En quelles saisons ?
- Qu'est-ce qui se passe globalement ?

Pour une compréhension plus fine, une quatrième écoute et un deuxième visionnage sont proposés aux étudiants. A la suite, d'autres questions plus détaillées que les précédentes sont posées :

- S'agit-il d'une comparaison ? Entre qui et qui ?
- De qui s'agit-il quand on parle des habitudes culinaires ?
- Qu'est-ce qu'ils mangent ? Citez les noms des aliments, des plats.
- De quels animaux s'agit-il ? Dans quelle région ?
- S'agit-il d'un sport ? D'une activité ?
- De quels endroits naturels s'agit-il ? Dans quelle région ?

La troisième étape qui accompagne cette phase de développement et de progression linguistique, s'inscrit dans l'utilisation d'une stratégie d'apprentissage importante, celle d'anticipation. Ainsi l'apprenant s'aperçoit que, désormais, il contribue à la production de la langue car il découvre ce qui est pragmatique et essaie de le superposer sur sa connaissance théorique. C'est justement cette association qui fait acquérir la langue. Les stratégies d'apprentissage y jouent donc un rôle d'incitateur cognitif bien que, pour l'enseignant, assurer la progression de l'apprenant grâce à la stratégie utilisée par celui-ci, soit une tâche de guidage peu facile car, pensent Oliveira Graça et Viviani (2001 :86), qu' « *il est difficile d'établir, à priori,*

un itinéraire-modèle d'apprentissage » même si le professeur soit « *responsable du choix des éléments à privilégier dans une séquence pédagogique* ».

Troisième étape : compréhension orale et écrite

Dans le prolongement des entraînements d'écoute et de compréhension orale, les étudiants font une lecture silencieuse des paroles de la chanson et indiquent le vocabulaire spécial et pragmatique ainsi que tous les mots inconnus au sujet desquels ils font un travail d'anticipation selon le contexte de la chanson. Ils échangent leurs idées toujours dans le guidage de l'enseignant. Cicurel (2002 : 3) mentionne justement que la classe est un lieu socialisé où s'établit un échange actif entre des partenaires ayant leur place dans l'interaction : « *Les interactants ont des buts partiellement convergents (à visée didactique), préexistant à l'interaction et la légitimant (programmes, objectifs à atteindre, résultats), mais cette planification n'élimine pas pour autant l'existence de dispositifs communicationnels complexes. Constatamment, l'action planifiée du professeur rencontre des épisodes pouvant survenir dans le déroulement de l'interaction et la modifier* ».

Ainsi, les apprenants trouvent l'opportunité de bénéficier réciproquement des dispositions appropriatives en train de se développer, d'être favorisées ou d'être possédées par d'autres apprenants-utilisateurs du même niveau de la langue. Cette co-production discursive, en même temps entre apprenants-enseignant, souscrit sous un investissement didactique dont un intérêt important est cité parmi d'autres toujours par Cicurel (idem). La classe de langue comme lieu d'interaction suppose donc « *une activité tournée vers l'amélioration de la compétence langagière, se traduisant pour l'apprenant par des reprises, des reformulations, des hésitations et pour l'enseignant par le recours à des stratégies comme le guidage, l'étayage, les instructions, les réparations, les explications* ». Outre cela, Hilton (2008), à travers un corpus oral de recherche scientifique en langue étrangère et seconde, analyse les structures d'hésitation en comparant les productions les plus fluentes aux productions qui ne le sont pas : « *Le processus de reprise dans le cas des reformulations sémantiques, illustre une procédure de contrôle : le sujet s'écoute, réfléchit soit aux formes, soit au sens, et tente d'améliorer sa production* ».

A la suite de l'application, les apprenants font une recherche dans les dictionnaires, sur Internet et avec des personnes ressources s'il en existe. Ils créent le tableau 4 suivant nommé «Tableau 4 : familiarisation langagière».

Tableau 4 : Familiarisation langagière

Langue parlée	Forme articulée et transcriptie	Forme codée	Registre familier
			<i>Champ lexical spécial</i>
y	ils		passer la grande journée à table
y amiliar	il y a		manifs
d'champ	de champ		maudits
s'y donnent	ils se donnent		rouler en fous
qu'on comprend pas	qu'on ne comprend pas		coller au cul
pis	puis		Ski-doo
l'moyen	le moyen		café d'adulte
d'pas être	de ne pas être		petit matin
coins d'rue	coins de rue		putain
y est deux heures	il est deux heures		prendre pour un martien
l'yaourt	le yaourt		tuque
y connaissent pas	ils ne connaissent pas		Kanuk
en fin d'soirée	en fin de soirée		igloos
tout s'déroule bien	tout se déroule bien		cabane à sucre
jusqu'à c'qu'on goûte	jusqu'à ce qu'on goûte		tomber en amour

un bout d'paupière	un bout de paupière	tabarnak
un bout d'museau	un bout de museau	saoulés
s.v.p (écrite)	s'il vous plaît	Caribou
y s'y prennent	ils se prennent	Molson
y s'y mettent	Ils se mettent	gros gin
d'pattes de cochon	de pattes de cochon	fromages qui puent
d'binnes	de binnes	un vieux cheddar
d'fromages	de fromages	café bâtarde
y se plaignent pas	ils ne se plaignent pas	tirer à sa fin
ils/y ont plus l'droit	ils n'ont plus le droit	donner des becs
l'sirop	le sirop	il y a comme un trou

Une fois cette recherche accomplie, le texte est attentivement lu de nouveau. Les significations des mots inconnus sont cette fois-ci mises en place. Les étudiants sont donc prêts à se lancer dans l'étape d'interprétation. A cette phase d'interprétation, l'enseignant prépare les étudiants en leur proposant quelques autres questions de compréhension écrite générale:

- Quels sont les spécificités du français parlé dans ces couplets ?
- Comment les Français se saluent-ils ?
- Comment sont les tasses de café chez les Français ?
- Les Français, sont-ils actifs sur le plan des droits sociaux ? Quel est le mot-clé releveur dans la chanson ?
- Aiment-ils la nature québécoise ?
- Aiment-ils voyager ?

Les questions de compréhension écrite plus détaillées se rapportent plutôt à l'interprétation:

- Les Français, ont-ils des préjugés sur les Québécois ? Expliquez.
- Les Québécois ont-ils des préjugés sur les Français ? Expliquez.
- De quel style la chanson fait partie ? Satirique, ironique, sarcastique, humoristique ? Pourquoi ?
- Quelles sont les qualités des Français que les Québécois apprécient ?
- Quelles sont les qualités des Québécois que les Français apprécient ?
- Quels autres aspects implicites retrouvez-vous dans le texte ?

Quatrième étape : Intertextualité

Cette étape consiste en la découverte des ressemblances et différences socioculturelles entre les Françaises et les Québécois et un travail interculturel d'adaptation aux habitudes turques:

- sur le plan des habitudes culinaires
- sur le plan des conditions climatiques et géographiques
- sur le plan vestimentaire
- sur le plan des formes de salutations
- sur le plan de registre langagier et lexical

Dans cet objectif, les étudiants génèrent un tableau d'équivalences socioculturelles et langagières dans lequel ils se concentrent à connecter les bouts des savoir-faire et des savoir-être. Nous l'exposons ci-après.

Etude comparative faite en classe

Dans le Tableau 5 intitulé « équivalences socioculturelles et langagières » élaboré ci-dessous, la colonne des équivalences socioculturelles et langagières turques ne concerne pas de strictes correspondances mais seulement des équivalences. C'est-à-dire que ces équivalences reflètent uniquement des ressemblances parfois fortes, de

temps à autre coïncidant simplement avec quelques détails mais incomplets. Pareillement, les équivalences françaises ne reflètent que des exemples similaires plus ou moins proches des autres. Ainsi, quatorze habitudes culinaires, trois endroits gastronomiques, deux termes propres aux conditions climatiques, deux habitudes vestimentaires, une forme de base de salutation et cinq termes courants argotiques ont été comparés.

Tableau 5 : Equivalences socioculturelles et langagières

Québécoise	Française	Turque
Habitudes culinaires		
Café standard	Café (d'adulte)	Café turc classique
Tasses de café	Tasses minuscules	Tasses minuscules spéciales pour le café turc
Cheddar	Camembert et autres fromages	Sortes de fromages crémeux ou non turcs
Yaourt	Peut être consommé au petit déjeuner	Est généralement consommé pendant les déjeuners et dîners ou soupers
Plat de binnes	Cassoulet	Plats de haricots secs ou verts avec viande de bœuf ou d'agneau
Foie gras	Pâté de foie ou divers plats	Sauté de foie de bœuf / veau
	Escargot	
Chocroute	Choucroute	1) Choux blancs avec de la viande de bœuf hachée ⁶ 2) Choux blancs, fermentés et sautés (sans viande) ⁷ dans la région de la Mer noire
Magret de canard	Magret de canard	Canard à la grenade Plat de poulet
Pattes de cochon	Divers plats de porc	Soupe faite avec jambes et pattes de mouton ou d'agneau ⁸
	Tête de veau	Tête de veau / Soupe de tête de mouton ou d'agneau ⁹
Œufs bacon	Œufs, omelettes avec jambon-saucisson	Œufs pastrami ¹⁰
Sirop d'érable	Sirops	Sirop d'érable ¹¹
Pains	Pains	Pains
Caribou	Vins français	Vins turcs
Gros gin	Bière	Bières turques
Endroits gastronomiques		
La Molson	Marque de bière Brasserie	Bières turques Brasserie turque

⁶ En turc : Kapuska.

⁷ En turc : Lahana turşusu kavurması (dans la région de la Mer noire). Porc / cochon n'existe pas dans la cuisine turque pour des raisons religieuses et culturelles.

⁸ En turc : Paça.

⁹ En turc : Kelle, kelle çorbasi.

¹⁰ En turc : Pastirmali yumurta (Pasturma = viande de bœuf fumée et/ou séchée sous le soleil après être épiceée), sucuklu yumurta.

¹¹ En turc : « Akçaağaç şerbeti » qui est un sirop sucré comme « Meyankökü şerbeti ».

Cabane à sucre	Là où on fabrique et sert un repas traditionnel	Là où on fabrique et sert un repas traditionnel
	Passer la grande journée à table	Passer la grande journée à table
Termes associés aux conditions climatiques		
Ski-doo (marque)	Motoneige	Motoneige Traîneau Traîneau à chien
Igloo		
Habitudes vestimentaires		
Kanuk (marque)	Manteaux et anoraks d'Hiver en France	Marques connues d'anorak
Tuque	Béret d'hiver	Béret en laine / d'hiver
Formes de salutation		
Se donner des bis – Donner des becs	Donner des bisous	Donner des bisous sur les joues
Registre familier		
Tabarnak	Putain, merde, bordel	Termes équivalents argotiques ¹²
Maudit	Putain, merde	Termes équivalents argotiques ¹³
Bec	Bisous	Termes équivalents familiers ¹⁴
Saoulé	Soûl	Termes équivalents familiers ¹⁵
Cul	Cul	Termes équivalents argotiques ¹⁶

Cinquième étape : reproduction

Cette phase concerne la dernière étape de la pratique. Les étudiants produisent une traduction du texte source en français vers le texte cible en turc. Ils sont libres de travailler dans les approches traductologiques telles qu'herméneutique, interprétative ou poétologique. A la fin de la pratique, les productions montrent que nos étudiants, autrement dit les futurs traducteurs, tiennent particulièrement à composer le texte cible en présentant les spécificités des cultures québécoises et françaises à la société turque. D'autre part, certains futurs traducteurs préfèrent faire une adaptation culturelle et utiliser le procédé d'adaptation en préférant utiliser un vocabulaire équivalent en turc.

Quelques soient les approches et stratégies de traduction suivies, notre pratique démontre que la chanson offre une multitude de source didactique : elle permet d'apprendre les faits structuraux comme la syntaxe et la grammaire, des faits pragmatiques comme le socioculturel et la prosodie et de faire travailler la traduction écrite. La chanson que nous avons choisie a permis à nos étudiants de connaître les faits socioculturels quotidiens français et québécois et de découvrir les ressemblances avec les habitudes quotidiennes turques ce qui les a spécialement beaucoup intéressés.

De toutes façons, comparer les faits linguistico-culturels avec sa langue maternelle et en déduire des conclusions servant à intérioriser la langue cible d'étude, offrent des avantages pour les apprenants de tout âge par le biais de leur enseignant. A propos, Nathalie Auger (2008 : 135) qui cherche à aider l'insertion scolaire et sociale des élèves nouvellement arrivés au Canada, plaide pour la favorisation du plurilinguisme dans l'apprentissage de la langue étrangère et accentue, au profit de

¹² En turc : Kahretsin! Orospu!

¹³ En turc : Allah’ın belası! Kahrolası!

¹⁴ En turc : Öpüçük vermek. Yanak vermek.

¹⁵ En turc : Zil zurna olmak. Zom olmak.

¹⁶ En turc: Kış.

l'enseignant, le fait que celui-ci devienne davantage organisateur et co-constructeur des connaissances sur la langue, les langues, le langage grâce aux activités de comparaison des langues appliquées en classe.

Adaptation traductologique en vers faite par les apprenants

Nos apprenants ont fait des reproductions (traduction du français vers le turc) en vers en suivant l'adaptation comme procédé de traduction. Nous exposons ici l'un de ces travaux traductologiques intitulé « Tableau 6 : Adaptation de traduction » concernant les premiers quatre couplets.

Tableau 6 : Adaptation de traduction

Traduction vers le turc Premier couplet	Texte source en français Premier couplet
Sözcükler söyleniyor üstüne basa basa	Y parlent avec des mots précis
Hiçbir hece atlamanadan	Puis y prononcent toutes leurs syllabes
Öpücükler uçuşuyor havada	A tout bout d'champ, y s'donnent des bis
Yemek fasıllarını uzata azata	Y passent leurs grandes journées à table
Deuxième couplet	Deuxième couplet
Bu ne anlaşılmaz yemekler	Y ont des menus qu'on comprend pas
Su gibi tüketilen şaraplar	Y boivent du vin comme si c'était de l'eau
Ciğer tava ekmek bol ama	Y mangent du pain pis du foie gras
Geçit yok kilo almaya	En trouvant l'moyen d'pas être gros
Troisième couplet	Troisième couplet
Protesto et herseyi ikide bir	Y font des manifs aux quart d'heure
Kahrolası herkesi, herseyi, her tarafta	A tous les maudits coins d'rue
Sürerler deli gibi taksilerin şoförleri	Tous les taxis ont des chauffeurs
Yapışırlar aracının kıcına	Qui roulent en fous, qui collent au cul
Quatrième couplet	Quatrième couplet
Bir tek kışın gelirler buralara	Et quand y parlent de venir chez nous
Bakmak için eskimolara	C'est pour l'hiver et les Indiens
Doluşurlar kar motorlarına	Les longues promenades en Ski-doo
Ya da köpekli kızaklırlara	Ou encore en traîneau à chiens

Fiche pédagogique

Sous réserve de toute potentialité d'être développée, complétée, modifiée ou amplifiée selon les objectifs et le contexte d'apprentissage, nous proposons ici le « Tableau 7 : Fiche pédagogique » qui puisse être appliquée aux démarches du même type.

Tableau 7: Fiche pédagogique

Public	: Adultes / Grands adolescents
Durée	: 6.6 h / 400 minutes (8 cours repartis en deux semaines)
Niveau	: B1
Documents principaux	
Visionnages de Linda Lamay et “Les maudits français”	
La transcription des paroles de la chanson	
Documents annexes	
Informations sur la chanteuse	
Affiches et images de la chanteuse	
Information géographique, historique et culturelle sur le Québec	
Information sur les plats, vêtements, endroits et instruments	
Photos, cartes, images reliées	
Dictionnaires et dictionnaires en ligne	
Objectifs socioculturels	
Identifier le Québec	
Découvrir des habitudes québécoises et françaises	
Comparer différentes cultures comme québécoise, française et turque	
Objectifs pragmatiques	
Comprendre le registre familier et argohension tique	
Saisir les idées figées et différents sentiments évoqués	
Faire une adaptation traductologique du français vers le turc	
Objectifs linguistiques	
Découvrir les spécificités du français parlé (au Québec)	
Découvrir un champ lexical spécial	
Mots-clés	
Québécois, Français, habitudes, cultures, cuisine.	
« Les maudits Français »	
A-	Sensibilisation avant la lecture (2 cours x 50 minutes) <ul style="list-style-type: none"> - Suivre tableau 3 : 1ère étape, 2ème étape - Suivre l'application : Recherche autonome - Suivre l'application : Compréhension orale
B-	Compréhension globale (1 cours x 50 minutes)
	Suivre l'application : Troisième étape : Compréhension écrite et orale
C-	Compréhension finalisée (1 cours x 50 minutes)
	Suivre l'application : Questions de compréhension écrite plus détaillée
D-	Conceptualisation (1 cours x 50 minutes)
	Suivre l'application : Intertextualisation et exemple de tableau de comparaison fait en classe
E-	Systématisation (1 cours x 50 minutes)
	Suivre l'application : exemple de tableau de comparaison fait en classe , particulièrement remplir la colonne concernant les habitudes turques
F-	Production (2 cours x 50 minutes)
	Suivre l'étape de reproduction et voir l'exemple de traduction faite

4. Apports à l'euroapprentissage des langues

Si, comme l'annonce le Cadre Européen Commun Des Références Pour Les Langues (Le Cadre) (2001 : 9), «*dans une approche interculturelle, un objectif essentiel de l'enseignement des langues est de favoriser le développement harmonieux de la personnalité de l'apprenant et de son identité en réponse à l'expérience enrichissante de l'altérité en matière de langue et de culture*», nous constatons bien que notre pratique incite le développement de l'apprentissage de langue française et en même temps de la culture française et québécoise tout en favorisant chez l'apprenant un stock international socioculturel et interculturel. Sur le plan de travail de traduction (reproduction en turc du texte), cette pratique permet à nos apprenants une prise de conscience interculturelle conduisant à l'enrichissement de leur

personnalité et à la connaissance du monde, ce qui est une visée à part entière pour accroître leur capacité à apprendre des langues. De ce fait, nos apprenant(e)s en tant que futur(e)s traduct(rice)eurs, évoluent en matière de gagner la qualification d'individu médiateur par l'interprétation et la traduction entre les locuteurs de deux langues qui ne peuvent communiquer directement, ce phénomène étant nécessairement souligné dans le Cadre (2001 : 40). Il s'ensuit que « *c'est en formant une personne sensibilisée à la réalité de différentes langues et de différentes cultures que l'on peut en faire un médiateur linguistique et culturel* » affirme Rosen (2009 :488) considérant la vision plurilingue du Cadre (idem). Par ailleurs, nous percevons cette activité comme une préparation préliminaire à des interactions face à face interculturelles puisque le discours pragmatique de la chanson étudiée recourt au registre langagier familier dans des situations données. Suivant les termes du Cadre (2001 : 83), « *la connaissance, la conscience et la compréhension des relations, (ressemblances et différences distinctives) entre « le monde d'où l'on vient » et « le monde de la communauté cible » sont à l'origine d'une prise de conscience interculturelle. Il faut souligner que la prise de conscience interculturelle inclut la conscience de la diversité régionale et sociale des deux mondes. Elle s'enrichit également de la conscience qu'il existe un plus grand éventail de cultures que celles véhiculées par les L1 et L2 de l'apprenant* ».

Ainsi, construire une bonne perception et interprétation de la langue en acceptant la présence de l'autre et en s'y habituant, conduira à des actes de communication socioculturellement plus sains. Cela amène à acquérir, dans les termes du Cadre (2001 : 44, 81, 83), « *la conscience interculturelle* ». Toutefois, connaître les rituels des communautés importe au niveau de savoir-vivre, savoir être et savoir apprendre. Le Cadre (2001 : 82-85) énumère un à un les savoirs renvoyant aux savoirs socioculturels et aux savoirs du monde. Etant donné que les traits spécifiques des sociétés correspondent aux attitudes de la vie quotidienne, l'approche proposée dans notre pratique est bien conforme aux exigences pour une éducation/apprentissage de ce genre de savoir : nous explicitons dans notre travail les habitudes culinaires, citons les plats et certains aliments, rafraîchissements, repas et boissons, heures de repas, manières de table, activités de loisir, passe-temps, formes de salutations et vêtements. Par ailleurs, cette clarification devient possible par le biais de la langue.

A ce niveau linguistique, la pratique permet tout d'abord d'exploiter la langue parlée, la prononciation québécoise et le vocabulaire spécial. L'exercice simultané d'écoute et de la vision de la transcription des paroles dirige l'attention des apprenants sur certaines particularités du français parlé. Ainsi, ils sont sensibilisés envers les mots raccourcis et les syllabes qui ne se prononcent pas dans la langue parlée. Dans les dix-sept couplets de la chanson, nos apprenants ont recherché et retrouvé ces particularités orales et le lexique spécial dans le thème de la chanson (Voir troisième étape, compréhension orale et écrite). De surcroît, comme notre travail offre une première expérience de la maîtrise d'expression et de registre québécois, les apprenants commencent à chercher de façon autonome les voisinages linguistiques et culturels avec le français qu'ils connaissent déjà. A juste titre, le Cadre (2001 : 95) dans la partie 5.1.2.2, parle d'un certain processus de la correction sociolinguistique¹⁷ où les stéréotypes jouent un grand rôle.

---

¹⁷ Selon la rubrique no 5.1.2.2 du Cadre les aptitudes et les savoir-faire interculturels comprennent :

- la capacité d'établir une relation entre la culture d'origine et la culture étrangère
- la sensibilisation à la notion de culture et la capacité de reconnaître et d'utiliser des stratégies variées pour établir le contact avec des gens d'une autre culture

A ce point, il est nécessaire de rappeler que les stéréotypes prennent place à l'intérieur d'un concept complexe à savoir l'interculturel. La notion dite fait appel, dans un contexte pédagogique, aux trois faits différents : dans le premier, il s'agit des classes hétérogènes dont les apprenants sont originaires de différents pays ce qui n'est pas notre cas car l'ensemble de nos étudiants sont habitants de la Turquie ayant communément le turc comme langue maternelle. Dans le deuxième, ce sont les langues qui diffèrent puisqu'il s'agit d'une classe de langue étrangère notamment le français dans notre cas, une classe qui a un public d'apprenants turcs, locuteurs natifs qui apprennent le français pour devenir traducteurs /trices. Le troisième fait est le prolongement naturel du deuxième soit un public d'apprenants originaires d'une même langue et culture, (turcs dans notre contexte) s'orientant vers un public dont la langue et la culture sont éloignées (françaises dans notre contexte). Pour le cas échéant et dans tous les cas des apprentissages de nouvelles langues, pour que les apprenants éliminent les soi-disant médiocrités concernant la langue et culture cibles¹⁸ et qui puissent leur être imposées dans la société par le biais d'une accumulation des savoirs sombres subjectifs, il faudra préliminairement prendre « *conscience du fait fondamental que toute culture et d'abord la leur est un ensemble complexe, non gratuit et non aléatoire* », avec les termes mêmes de Porcher (1985 : 55-58). Dans la perspective de Renaud Dumont (2008 : 15), l'interculturel c'est à la fois, « *du descriptif linguistique et langagier ; de l'explicatif culturel et anthropologique (...) ; mais aussi du subjectif qui consiste à assister le sujet pour l'aider à mieux comprendre et peut-être à mieux s'approprier le produit culturel qui lui est présenté* ».

Dans la pédagogie du français langue étrangère, c'est par des travaux transposés, précisément par ceux qui alimentent le développement d'aptitudes interculturelles que la réduction des stéréotypes peut apparaître. De cette façon, les individus gagnent une certaine capacité transculturelle et une compétence langagière en situation. La capacité étant « *un savoir-faire transversal (et) trans-situationnel, la compétence est un savoir-faire en situation et/ou liée à un contenu* » (Hadji 1989) soit d'utilité majeure pour un(e) traduct(rice)eur. Par ailleurs, gagner la compétence interculturelle n'efface pas forcément l'existence normale des différences. D'après Blanchet (2005 : 30), « *l'Autre reste toujours un Autre, même si j'apprends sa langue et sa culture, mais j'ai bâti un pont pour le rencontrer : cela n'aurait aucun sens de nier la différence dans un domaine où elle est fondatrice (car si les humains ne parlaient pas des langues différentes, nous n'aurions plus lieu de les enseigner...). En revanche, il est nécessaire de la reconnaître pour la dépasser. En tout cas dans le cadre de l'éthique d'une approche interculturelle... Ce métissage porte un nom : sur le plan linguistique on appelle cela une interlangue (qu'il s'agisse de celle, provisoire, de l'apprenant, ou de celle, plus stabilisée, du bilingue confirmé) ; sur le plan culturel, on parle de syncrétisme culturel* » d'où il est possible de retenir que les stéréotypes peuvent donc se gommer au profit d'une maîtrise de la diversité assemblant et alliant les cultures.

De retour à l'exploitation de la langue, le travail, à la fois auditif, écrit et visuel, effectué à travers la chanson, permet à nos apprenants de mettre en œuvre leur capacité à participer à l'expérimentation de démarches méthodologiques différentes. Les objectifs finals étant d'établir une relation entre la culture d'origine et les cultures

– la capacité de jouer le rôle d'intermédiaire culturel entre sa propre culture et la culture étrangère et de gérer efficacement des situations de malentendus et de conflits culturels

– la capacité à aller au-delà de relations superficielles stéréotypées.

¹⁸ Par exemple, certains apprenants prétendent que le français, bourré d'exceptions d'après lesquelles il fonctionne, est très difficile à apprendre.

cibles et de développer la capacité traductologique, les apprenants ont progressivement su utiliser les stratégies variées pour établir les liens culturels et linguistiques. Ainsi, leur capacité de jouer le rôle d'intermédiaire culturel entre sa propre culture et la culture étrangère s'étend jusqu'à la recherche des habitudes pragmatiques et de la vie quotidienne.

Au sens de capacité à apprendre, ils utilisent leurs connaissances antérieures sur le plan de français et connaissance du monde ; ils les élargissent et développent leur aptitude à apprendre en faisant, autant que possible, meilleur usage des possibilités didactiques offertes. Ainsi, cette expérience a été une disposition pour arriver aux aptitudes à la découverte. En invitant les apprenants à manipuler les différentes étapes et opérations cognitives de l'étude, leur auto-estime a été orientée vers une image positive de soi en tant qu'apprenant et individu, de la sorte qu'une autonomie langagière s'est naturellement établie. De ce fait, la relation entre l'apprentissage et l'autonomie a plutôt un sens de facilitation. Au lieu de recourir à des formules de base stéréotypées dans le but de clarifier les paroles de la chanson étudiée, les apprenants ont produit leurs propres énoncés synonymes en français pour arriver à des équivalents en turc. L'activité a donc aidé à donner une aisance à l'effort du développement de son autonomie langagière, voire en prenant des risques sur le plan d'être un raté linguistique ou communicationnel. Germain et Netten (2004 : 61) soulignent qu'en effet, pour assurer le développement de l'autonomie langagière chez les apprenants, il paraît essentiel de recourir à des stratégies interactives d'enseignement qui permettent de communiquer dans la langue étrangère. Une chanson pragmatique contemporaine en français, construit, en conséquence, un outil d'étude et de communication par excellence.

Lors des séquences d'application les apprenants ont interagi, sont intervenus pour demander des clarifications, pour vérifier le sens et ont établi des hypothèses. D'autre part, pour résumer les impressions et les critiques de nos apprenants pour ce travail, ils ont, presque tous, tout d'abord affirmé qu'ils avaient beaucoup apprécié cette application et ont ajouté qu'ils aimeraient se servir de plusieurs autres chansons pour refaire une telle activité. Outre cela, ils ont précisé qu'ils voulaient également travailler avec les chansons classiques déjà traduites avec leur version en turc et en français.

Sur le plan de gagner la compétence interculturelle, les explications de Cignatta (2010 : 210) résument bien la relation établie entre l'apprenant et la pédagogie suivie : « *La pédagogie interculturelle offre (...) au FLE la possibilité d'utiliser les nombreuses ressources de la réalité francophone en appliquant une perspective actionnelle (...) aux savoirs, savoir-faire et savoir-être concernant les cultures des pays francophones d'Europe et du monde entier. Le contact avec la culture d'autrui permet la réflexion sur sa propre dimension culturelle et l'enrichissement individuel, dans une perspective d'épanouissement de la personnalité mais aussi d'intégration* ».

Ces constats relevés, l'étude a finalement été menée à son terme. Il est souhaitable de découvrir et d'apprendre encore des contributions didactiques variées afin de pouvoir appliquer à nos projets pédagogiques des approches interculturelles qui puissent attribuer à nos apprenants une compétence de clairvoyance de traducteur et traductrice.

Bibliographie

- ARDOINO, J. 1993. L'approche multiréférentielle (plurielle) des situations éducatives et formatives. In : L'approche multiréférencielle en formation et en sciences de l'éducation. Pratiques de formati (analyse), Université Paris VIII,

- Formation Permanente, 25-26, Paris. http://probo.free.fr/textes_amis/approche_multireferentielle_situations_educatives.pdf Consulté le 13 mai 2013.
- AUGER, N. 2008. Favoriser le plurilinguisme pour aider à l'insertion scolaire et sociale des élèves nouvellement arrivés (ENA). In : Glottopol. Revue de sociolinguistique en ligne, 11-janvier 2008. ISSN 1769-7425. www.univ-rouen.fr/dvalang/glottopol Consulté le 6 juin 2013.
- BEACCO, J.-C. 2000. Les Dimensions Culturelles Des Enseignements De Langue. Des Mots Aux Discours. ISBN 2-01-155157-9, Paris : Hachette.
- BEAUMONT-JAMES, C. 1999. Le Français Chanté Ou La Langue Enchantée Des Chansons. ISBN 2-7384-7506-X, Paris : L'Harmattan.
- BENTO, M. - DEFAYS, J-M. - MEUNIER, D. 2013. La Transposition En Didactique En Français Langue Étrangère Et Seconde. In : Recherches et Applications. Français dans le monde : Revue Internationale et Francophone Des Professeurs De Français. Sous presse. ISSN 0015-9395, The University of Liege's Institutional Repository Website Open Repository and Bibliographie ULg library network. <http://hdl.handle.net/2268/156371> Consulté le 8 septembre 2013.
- BLANCHET, P. 2005. L'approche interculturelle en didactique du FLE. Cours d'UED de Didactique du Français Langue Etrangère de 3e année de Licences. Service Universitaire d'Enseignement à Distance, Université Rennes 2 Haute Bretagne. http://eprints.aidenligne-francais-universite.auf.org/40/1/pdf_Blanchet_inter.pdf Consulté le 10 juillet 2013.
- BOYER, H. 1995. De la compétence ethnosocioculturelle. In : Le Français dans le monde, 272, 41-44.
- CANELAS-TREVISI, S. - THEVENAZ-CHRISTEN, T. 2002. L'étude des interactions en classe de français langue étrangère et langue maternelle : deux « didactiques » au banc d'essai ?. In : Revue Française De Pédagogie, 141, 21. www.persee.fr/web/revues/.../rfp_0556-7807_2002_num_141_1_2911 Consulté le 2 octobre 2013.
- CASTELLOTTI, V. 2006. Une conception plurielle et intégrée de l'enseignement des langues-principes, modalités, perspectives. In : Les Cahiers de l'Acedle, 2, recherches en didactiques des langues, colloque Acedle, juin 2005. http://acedle.org/IMG/pdf/Castellotti-V_cah2.pdf Consulté le 3 juin 2013.
- CASTELLOTTI, V. - MOORE, D. 2005. Les portfolios européens des langues-des outils plurilingues pour une culture éducative partagée. In : Repères, 29, 167-183.
- CHAMBARD, L. 1980. Le Français Par La Chanson. In : Les amis de Sèvres. 99, 37-61, Chanter en français, Sèvres : Broché. Consulté le 35 mai 2013.
- CHEVALLARD, Y. 1985/1991, La transposition didactique, Grenoble : La Pensée Sauvage.
- CICUREL, F. 2002. La classe de langue un lieu ordinaire, une interaction complexe. In : Acquisition et interaction en langue étrangère, 16, 2002, 145-164. ISSN. <http://aile.revues.org/801> Consulté le 30 août 2013.
- CIGNATTA, T. 2010. Qui a peur des compétences (clés) ? Langues étrangères, FLE et compétences (clés) en Europe : la longue voie de la définition de compétences communes à la réalisation et à l'évaluation de l'apprentissage. <http://ressources-cla.univ-fcomte.fr/gerflint/Europe1/Tiziana.pdf> Consulté le 20 Mars 2013.
- COMMISSION De L'Europe. 2001. Un Cadre Européen Commun De Référence Pour Les Langues, Apprendre, Enseigner, Evaluer. ISBN 227805075-3, La Division des politiques linguistiques, Conseil de l'Europe. Strasbourg : Didier.
- DEYRICH, M.-C. 2007. Médiations et positionnements: deux concepts-clés dans la formation des enseignants en anglais, Synthèse présentée en vue de l'obtention de l'habilitation à diriger des recherches, Paris: Université Paris 3.

- DUMONT, P. 1998. Le français par la chanson. Nouvelles approches de l'enseignement de la langue et de la civilisation françaises à travers la chanson populaire contemporaine. [En collaboration avec Renaud Dumont], Paris : L'Harmattan.
- DUMONT, R. 2008. De la langue à la culture, un itinéraire didactique obligé. ISBN : 978-2-296-06865-0, EAN 9782296068650, Paris : L'Harmattan.
- GAJO, L. - MONDADA, L. 1998. Contexte, activité discursive et processus d'acquisition : quels rapports. In : M.Souchon (éd), Pratiques discursives et acquisition des langues étrangères. Actes du Xe colloque international Acquisition d'une langue étrangère : perspectives et recherches, 19,21 sept. 1996. Besançon (p.91-102). Besançon : Centre de linguistique appliquée.
- GERMAIN, C. 2000, Didactique générale, didactique des langues et linguistique appliquée. In : Revue canadienne de linguistique appliquée, 3, 1-2, 23-33.
- GERMAIN, C. - NETTEN, J. 2004. Facteurs de développement de l'autonomie langagière en FLE/FLS. In : Apprentissage des langues et systèmes d'information et de communication (ALSIG). ISSN 2222. Vol.7,1, décembre 2004, 55-69. http://alsic.u-strasbg.fr/v07/germain/alsic_v07_08-rec2.htm Consulté le 15 mars 2013.
- GOURVENNEC, L. 2008. Théoriser L'Exploitation De La Chanson En Classe De Langue. In : Les langues modernes. 4/2008, Dossier : Paroles et musique. Paris : Site d'Association des professeurs des langues modernes. Consulté le 4 avril 2013.
- HADJI, C. 1989. L'Evaluation Des Règles Du Jeu. ISBN 2-7101-0841-0, Paris : ESF.
- HILTON, H. 2008. Savoirs et savoir-faire dans l'apprentissage et l'enseignement d'une langue étrangère. Connaissances, procédures et production orale en L2. In : Acquisition et interaction en langue étrangère, 27 | 2008. ISSN électronique 1778-7432 <http://aile.revues.org/4113> Consulté le 30 avril 2013.
- LEMS, K. 2001. Using Music In The Adult SLE Classroom. Document produced at the Center for Applied Linguistics. Washington, U.S.: Department of Education (ED). Office of Vocational and Adult Education (OVAE), under Contract no:ED-99-CO-0008. http://www.marshalladulteducation.org/pdf/briefs2/Using_Music_in_the_Adult_ESL_Classroom.pdf Consulté le 30 juin 2013.
- MEDINA, J.. 2002. Music on the Brain. In : Psychiatric times, 19 (8), 22-25. <http://www.psychiatrictimes.com/journal/archive/2002> Consulté le 10 Mars 2013.
- MEISSNER, F.-J. 2004. Esquisse d'une didactique de l'Eurocompréhension. ISBN 3-8322-1221-3. Aachen : Eurocom. <http://www.silviaklein.de/Europint/kurs/esquisse.pdf> Consulté le 5 août 2013.
- MURPHEY, T. 1990. The song stuck in my head phenomenon: a melodic Din in the Lad?. In: System, 18, 1, 53-64, an International Journal of Educational Technology and Applied Linguistics. <http://www.sciencedirect.com/science/journal/0346251X/18/1> Consulté le 22 avril 2013.
- OLIVIERA GRAÇA, R.-M de - VIVIANI, Z-A. 2001. Didactique intégrée des langues et traitement de 1 grammaire. In : Ela. Etudes de linguistique appliquée, 2001/1, 121, 79-87. ISSN 0071-190X. www.cairn.info/revue-ela-2001-1-page-79.htm Consulté le 27 septembre 2013.
- POLIQUIN, G.

, Centre international de recherches sur le bilinguisme.

- PORCHER, L. 1985. Pédagogie interculturelle et stéréotypes. In : Le Français Aujourd'hui, 70, 55-58, juin 1985.
- ROBERT, J-M. 2001. Savoir-faire Procéduraux Et Types d'Apprenants (De Langue Proche Ou De Langue Lointaine) : Deux Stratégies d'Apprentissage/Enseignement Du Français Langue Etrangère. In : Etudes modernes de linguistique appliquée,

- 3/2001, 123-124, ISSN 0071-190X, ISSN en ligne : 1965-0477, pages 299-304.
www.cairn.info/revue-ela-2001-3-page-299.htm Consulté le 5 août 2012.
- ROBERT, J-M. 2009. Manières d'apprendre : pour des stratégies d'apprentissage différencierées. ISBN 9782011558398, Paris : Hachette.
- ROSEN, E. 2009. Perspective actionnelle et approche par les tâches en classe de langue. In : Le Français dans le monde : Recherches et applications, 45, 487-498, janvier 2009, doi : 10.3138/cmlr.66.4.487.
- SWANN, P. - VERCOLIER, G. 2010. La chanson contemporaine en classe de FLE/FLS : un document authentique optimal ?. In : Synergies Canada, 2 (2010), ISSN 1920-4051.
- VAN DYK, J. 2007. L'intérêt de l'enseignement de la traduction à vue à des apprenants de FLE. Doctoral thesis submitted in fulfilment of the requirements for the degree: DLitt: French in the Faculty of Humanities in the Department of Modern European Languages at the University of Pretoria. <http://upetd.up.ac.za/thesis/available/etd-01242008-161329/> Consulté le 2 septembre 2013.

Words: 9296

Characters: 62 633 [34,80 standard pages]

*Yrd. Doç. Dr.Tilda Saydi
Université Adnan Menderes
Adnan Menderes Üniversitesi
Merkez Kampüsü
Fen-Ed Fakültesi, A Blok,
Bati Dilleri ve Ed Bölümü Kat 3
Merkez-Aytepe, 09100 Aydin
Turquie
tildasaydi@adu.edu.tr
tnavaro@superonline.com*

Рефлексия переворота (несколько заметок к лингвистическому анализу)

Павол Адамка

Аннотация

В статье обращаем внимание на некоторые детерминанты, которые в значительной мере влияли на язык журналистских и публицистических текстов, печатанных в словацких средствах массовой информации и посвященных рефлексии переворотов на советской и российской территории. В частности уделяем внимание вопросам тональности (экспрессивности) текста и употреблению прецедентных феноменов.

Ключевые слова

Языковой образ мира, язык переворота, модальность текста, прецедентные феномены, словацкая пресса.

Введение

Прошло чуть более двадцати лет с того момента, когда залпами по зданию российского парламента, закончились события, считавшиеся последним государственным переворотом на территории Российской Федерации. Хотя, некоторые политологи относят к перевороту и смену власти накануне 2000 года, когда первый Президент РФ Б.Н. Ельцин подал в отставку, и наступило «путинское» время, большинство исследователей склонны количеству переворотов ограничить цифрой три: 1, августовский путч (19 – 21 августа 1991 г.); 2, Беловежские соглашения (9 декабря 1991 г.); 3, разгон Верховного Совета России (21 сентября - 4 октября 1993 г.).

К событиям в стране, которую еще до недавнего времени звали «великим братом», не остались равнодушны ни словацкие (чехословацкие) средства массовой информации, приносящие актуальную информацию о происходящем и создающие, таким образом, медиа-картину России тех дней. Анализу этой картины посвящено наше исследование, в котором стремимся создать ее комплексную лингвистическую (в том числе и лингвокультурологическую) характеристику с синхронной и диахронной точек зрения.

В нашей статье обратим внимание только на некоторые аспекты, определившие характер языка материалов СМИ тех дней, объединенных тематикой переворота. В изложении мы стремимся избежать лишней историчности, предполагая, что описываемые события читателю известны, так как по этой теме существует довольно много научной литературы и мемуаров почти всех участников этих событий (некоторые приводим в списке литературы).

Тональность

Анализируя язык словацких СМИ в диахронном аспекте, начиная с девяностых годов прошлого века вплоть до наших дней, ярко бросается в глаза изменение общей тональности всех медиа-текстов на оси нейтральность – эмоциональность, в которой отражается перемещение доминирующих функций, т.е. информационной и развлекательной в пользу последней. В девяностые годы тенденция полной «макдоナルдизации» информационного пространства еще не доминирует; печатные и электронные СМИ, за исключением только что родившейся желтой прессы, сохраняют серьёзный и нейтральный характер

опосредствованной информации. Исключением является информационное поле августовского путча 1991 г., которое, по сравнению с реакцией СМИ на аналогичные ситуации, насыщено значительно повышенной эмоциональной, даже можно сказать, истерической тональностью. Ни развал Советского союза в декабре 1991 г., ни самый кровавый переворот 1993 г. не вызвал такой бурной реакции. Объяснение этого несоответствия заключается во многих факторах данного информационного события. В первую очередь, по сравнению с последующими, попытка переворота 1991 г. стала как для российского, так и мирового общества, полной неожиданностью (пр. 1 – 5):

- 1) *Blesk z jasného neba // prvé reakcie sveta na prevrat v Moskve* (Молния из ясного неба // первые реакции на переворот в Москве; V, 20.08.1991)
- 2) *Lavína znerokojenia* (Лавина тревоги; P, 20.08.1991)
- 3) *Zapamatájme si tento dátum!* (Запомним эту дату!; S, 20.08.1991)
- 4) *Demokracia? Sloboda? ŠOK!* (Демократия? Свобода? ШОК!; PR, 20.08.1991)
- 5) *Demokracia na kolenách?* (Демократия на коленях; NO, 21.08.1991)

В сложной чехословацкой общественно-политической обстановке вся ситуация воспринималась чувствительнее также и по другим причинам: события происходят непосредственно на «наших границах», т. е. в соседней стране; в них принимает участие армия, последнее военные части которой только месяц тому назад наконец-то ушли с нашей территории после «временного пребывания» (которое затянулось почти на 23 года); Чехословакия в полной зависимости от поставок нефти и газа из СССР; а главным образом, в чешском и словацком обществах актуализируются фреймы негативной совместной исторической памяти, так как события происходят в те же дни, что и «братская помощь» в августе 1968 г. (пр. 6 – 9):

- 6) *Naštastie – odíšli* (К счастью – ушли; PR, 20.8.1991)
- 7) *Nie sme imúnni // Ked' si v Moskve kýchnu, u nás dostanete zápal plúc* (Мы не иммунные // Когда в Москве чихнут, мы получим воспаление легких; PR, 21.8.1991)
- 8) *Reformy umierajú v auguste* (Реформы гибнут в августе; S, 20.08.1991)
- 9) *21.8.68 – 19.8.91 = jeden oblúk* (21.8.68 – 19.8.91 = одна дуга; NO, 23.8.1991)

Беловежские соглашения лидеров России, Белоруссии и Украины, хотя шокировали весь мир, можно было ожидать, так как СССР стоял на грани коллапса уже довольно долгое время. Во время конфронтации президента с парламентом (с Советом народных депутатов) в 1993 г., Россия не играла почти никакой роли в мировой политике, и тому соответствовало также ее незначительное влияние в пространстве центральной Европы; эти события считались внутренними делами РФ, без широкого международного резонанса. Не менее важным детерминантом характера материалов СМИ (в том числе и употребленных языковых средств) было понимание, прозрачность происходящего. Пока события августа 1991 г. трактовались одинаково, как стремление консерваторов из КПСС сохранить влияние партии, отменить перестройку и демократизацию общества, как борьба плохого ГКЧП (Государственного комитета по чрезвычайному положению) с хорошими – т.е. с руководством России, в лице ее президента Б.Н. Ельцина и депутатов Верховного Совета РСФСР (тогда к ним зачисляли и «жертву» путчистов – М.С. Горбачева, роль которого в этой авантюре до сих пор не ясна) – и события вокруг развода Союза как прямое последствие этого, дать однозначную оценку переворота 1993 г. было уже не так просто: каждая из сторон была в чем-то

права, обе стороны совершили много ошибок. Хотя ситуация наконец, после применения танков, развилась в пользу Б.Н. Ельцина, противоречивость происходящего заставила редакции выбирать более нейтральные формы (пр. 10 – 15):

- 10) *Boris Jel'cin rozpustil parlament // Ostrý zásah do politického života v Rusku, na uliciach barikády* (Б. Ельцин разогнал парламент // Острый удар по политической жизни в России, на улицах – баррикады; P, 22.9.1993)
- 11) *Chaos bez paníky* (Хаос без паники; S, 23.9.1993)
- 12) *Jel'cin a Ruskoj nariadíujú a rušia // Ústavny súd dospel k záveru, že Boris Jel'cin porušíl ústavu* (Ельцин и Руцкой поручают и отменяют; SME, 23.9.1993)
- 13) *Neustále napätie // Body stráca prezident i opozícia* (Постоянное напряжение // Балты теряют президента и оппозицию; PR, 28.9.1993)
- 14) *Čierny melír Bieleho domu* (Черный мелир Белого дома; S, 5.10.1993)
- 15) *Aj Jel'cin má dôvod na rozmyšľanie // Rusko po októbrovom ruči: opäť na križovatke* (У Ельцина тоже есть повод задуматься // Россия после октябряского путча: опять на перекрестке; NO, 8.10.1993)

Прецедентность

Вторым аспектом, на который хотели бы обратить внимание в наших вводных заметках в связи с экспрессивностью журналистского дискурса, является семантическое пересечение языково-культурных кодов, которые находят свое выражение в активном использовании, в то время еще активно бытующих в словацкой и русской этнокультурах, прецедентных феноменов. Прецедентными феноменами, называем языковые единицы разного уровня (лексемы, фразеологические сочетания, предложения, тексты), внутренняя семантика которых зависит не столько от их формального выражения языковыми средствами с собственным им, относительно нейтральным, изолированным внутренним значением в рамках языковой системы, а от когнитивной обработки конкретной языковой личностью. В них (как в процессе кодирования, т. е. образования текста, так и декодирования – его понимания) отражается своеобразная языковая картина индивидуальной личности, а также языковый образ конкретной этнокультуры, в комплексе определенных черт ее внутренних качеств и внешних проявлений (исторических, культурных, ценностных).

Прецедентные феномены опираются на фоновые знания, которые, для достижения успешности коммуникативного акта, должны быть известны не только автору, но и реципиенту. В этом плане симптоматично, что высокую активность прецедентных явлений в исследованном материале наблюдаем в отношении к событиям 1991 г., когда проникновение культурных кодов из общего социалистического прошлого намного шире, чем два года спустя. Как уже наметили выше, в первую очередь актуализируются прецеденты, связанные со временем «пражской весны» 1968 г. (пр. 16 – 18), но и другими высказываниями классиков социализма (пр. 19) и его воспевателей (пр. 20,21):

- 16) *Komunizmus odchádza v auguste* (Коммунизм уходит в августе; PR, 23.08.1991)
- 17) «*Neistota prichádza z Kreml'a*» («Сомнение приходит из Кремля»; P, 20.8.1991)
- 18) *Poučenie z krízového vývoja v ZSSR – stop komunistom!* (Уроки кризисного развития в СССР – стоп коммунистам!; V, 24.8.1991)
- 19) «*Kolo dejín obrátiť zpäť nelze*» («Колесо истории повернуть назад нельзя»; HN, 20.08.1991)

- 20) ZSSR: *Krajina, kde zajtra znamená včera* (CCCP: Страна, где завтра является вчераиним днём; V, 20.8.1991)
- 21) «*Hrdina sa volá B. Jelčin // O troch dňoch, ktoré otriasli svetom*» («Героя зовут Б. Ельцин // О трех днях, которые потрясли мир»; PR, 23.08.1991)

Характерно и то, что пока в начале девяностых годов кроме «общеверопейских» прецедентов (напр. сюжетов и героев из греческой мифологии, из Библии, мировой литературы и др.; подробнее см. Сипко, 2011) значительную роль играют прецеденты связанны с коммунистической идеологией (лозунги, возвзвания и др.), в более позднее время их находим крайне редко, и главным образом как средство иронии (пр.22,23):

- 22) «*Čo Lenin dal, to Boris vzal // Prezident Jelčin definitívne zrušil soviety*» (Что Ленин дал, то Борис взял // Президент Ельцин окончательно отменил советы; P, 11.10.1993)
- 23) *Mráz z horúcej Moskvy* (Мороз из горячей Москвы; NS, 18.10.1993)

Заключение

Употребление экспрессивных языковых средств в медиа-тексте определено множеством внутри и внеязыковых факторов. На некоторых из них, хотя в очень сжатой форме, коснулись и в нашем изложении. В заключение нельзя не вспомнить еще один детерминант, который в значительной мере повлиял на языковой облик словацких СМИ (о ее характере см. Адамка, 2010) – это характер конкретного средства массовой информации, профессиональный уровень ее штата (редакторов, корреспондентов, а также владельцев) и характер аудитории. Пока в 91-ом существует на рынке серьезной общественно-политической печати множество изданий предназначенных для разной аудитории (молодежные газеты с характерной им высокой экспрессивностью, умеренные профсоюзные, газеты консервативных, либеральных и левых партий и др.), периодика 93-ьего общим числом считает себя «общественной», т.е. «для всех и для никого». В наше время, конкуренции на рынке серьезной печати уже вообще нет, так как она в Словакии вообще исчезла.

Список сокращений

P – «Pravda», PR – «Práca», NO – «Národná obroda», S – «Smena», V – «Verejnosť», HN – «Hospodárske noviny», NS – «Nové slovo».

Литература

- АДАМКА, П. 2010. Образ России в словацкой прессе (несколько заметок). In: Hľadanie ekvivalentnosti V. Prešov: FF PU, s. 280-290. ISBN 978-80-555-0267-0.
- АДАМКА, П. 2013. Горячий московский август 1991 года на страницах словацких газет (анализ прецедентных явлений). In: Hľadanie ekvivalentnosti VI. Prešov: FF PU, в печати.
- ВАСИЛЬЕВА, О. и др. 1991. Путч. Хроника тревожных дней. М.: «Прогресс».
- ДМИТРИЕВ, Т. и др. 1993. Октябрь. Хроника переворота. М.: «Век XX и мир».
- ЕЛЬЦИН, Б.Н. 1994. Записки президента. М.: «Огонек». ISBN 5-88274-083-5
- ЗАЛИЗНЯК, А.А. и др. 2005. Ключевые идеи русской языковой картины мира (Сб. ст.). М.: Языки славянской культуры. ISBN 5-94457-104-7.
- КОЛЕСОВ, В.В. 2006. Русская ментальность в языке и тексте. СПб.: Петербургское востоковедение. 978-5-85803-339-4
- КОНСТАНТИНОВ, А. 2006. Коррумпированная Россия. М.: ОЛМА Медиа Групп. ISBN 978-5-22402-004-1

- КОРЖАКОВ, А. 2004. Борис Ельцин: от рассвета до заката. М.: Детектив-Пресс. ISBN 978-5-89935-063-4
- КОСТОМАРОВ, В.Г. 1999. Языковой вкус эпохи: из наблюдений над речевой практикой масс-медиа. СПб.: Златоуст. 5-865-47-070-1
- КРАСНЫХ, В.В. 2002. Этнопсихолингвистика и лингвокультурология. М.: ИТДГК «Гnosis». ISBN 5-94244-009-3
- ЛОГИЧЕСКИЙ 1991. Логический анализ языка. Культурные концепты. М.: Наука. ISBN 5-02-011055-8
- МЕЛЬНИКОВА, А.А. 2003. Язык и национальный характер: взаимосвязь структуры языка и ментальности. СПб.: Речь. 5-9268-0229-6.
- ОЗЕРСКИЙ, В.В. 2008. Правители России: от Рюрика до Медведева. История в портретах. М.: Феникс. ISBN 978-5-22214-291-2
- ХАСБУЛАТОВ, Р.И. 2013. Правда о 1993 году. Мятеж Ельцина и международный заговор против России. М.: Язва. ISBN 978-5-99550-633-1
- BATURIN, J. M. a kol. 2001. *Jelcinova epocha 1988-2000*. Praha: Knižní klub. ISBN 80-242-1084-3.
- DULEBA, A. – HIRMAN, K. 1999. Rusko na konci Jeļčinovej éry. Bratislava: IVO. ISBN 80-88935-10-5.
- GUZI, L. 2009. Formovanie Ruska (Rossii) ako mnohonárodnostného štátu – jeho zahraničná politika, zabezpečenie štátnej bezpečnosti, spoločnosť. Prešov: FF PU. ISBN 978-80-8068-973-5
- KEEP, J. L. H. 2002. A History of the Soviet Union 1945-1991: Last of the Empires. Oxford : OUP. ISBN 978-0-19-280319-1
- KENEZ, P. 2006. A History of the Soviet Union from the Beginning to the End. Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-86437-4
- MACHO, M. 2013. Propagandistickosť ako imanentná vlastnosť jazyka politického diskurzu. In: Xlinguae: European Scientific Language Journal. Vol. 6, Issue 1. ISSN 1337-8384 2013
- MURRAY, D. 1997. Demokracie despotů. Praha: GplusG. ISBN 80-86103-05-6.
- ROSEFIELD, S. 2004. Russia in the 21st century. The Prodigal Superpower. Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-83678-4
- SERVICE, R. 2002. Russia – Experiment with a People. New York: Macmillan. ISBN 978-06-7402-108-2
- SERVICE, R. 2005. A History of Modern Russia: From Nicholas II to Vladimir Putin. Harvard University Press. ISBN 978-0-67-401801-3
- SIPKO, J. 2011. Teoretické a sociálno-komunikačné východiská lingvokulturológie. Prešov: FF PU. ISBN 978-80-555-0371-4.
- ŠVANKMAJER, M. a kol. 2010. Dějiny Ruska. Praha: NLN. ISBN 80-7422-026-5
- ZELBERTUS, A. – GEIGES, A. 1995. Ruský dynamit. Od Gorbačova k Žirinovskému. Brno: Jota. ISBN 80-85617-43-9.

Words: 1954

Characters: 14 340 [7,97 standard pages]

Mgr. Pavol Adamka, PhD.

Language centre

Faculty of Arts

Constantine the Philosopher University in Nitra

Hodžova 1

949 01 Nitra

Slovakia

padamka@ukf.sk

Book Reviews

A Notable Contribution to Translation Studies

Bednárová-Gibová, Klaudia: *Non-Literary and Literary Text in Translation*. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity, 2012. 100 s. ISBN 978-80-555-0612.

The textbook by Klaudia Bednárová-Gibová explores translation procedures in two different text genres – literary and non-literary texts - by means of a comparative analysis. For this purpose, an EU institutional-legal text Council Directive 2004/114/EC and a Christian novel excerpt *The Shack* by Canadian author William P. Young have been used. Leaning on translation procedures models by Vinay and Darbelnet (1958/1995), Newmark (1981,1988), and Schreiber (1993, 1998) – outstanding scholars in translation studies - the book gives the author's own synthesizing translation procedures construct that is used for contrastive analysis of translation procedures in the two different text types.

The textbook consists of three chapters. The introductory chapter Delimitation of the Research Problem Area outlines the state of knowledge in the given research area and the basic research aims. The second chapter entitled Non-literary & Literary Text and Translation Reviewed discusses the main features of non-literary and literary texts and their translation in contrast. Chapter Three – An Analysis of Translation Procedures in the Non-literary and Literary texts Corpus selects translation procedures models by Vinay & Darbelnet, Newmark, and Schreiber, the translation procedures being a useful basis for the quantitative corpus analysis with a few instances illustrating the differences and similarities of translation procedures in literary and non-literary texts. The conclusion points out the results based on the frequency distribution of examined translation procedures across the non-literary and literary texts. In tune with the author, we are fully aware of the fact that her research is by no means exhaustive. It should be pointed out that there are many schools and individual scholars discussing this topic in their works in Slovakia and worldwide that are not mentioned in the textbook (e.g. A. Chesterman). The complexity of the problem might be a challenge to the author to continue her research in the future.

In my view, the textbook tries to fill the gap in the scholarship of the reflection of translation procedures - the topic that is rather broad and discussed by many scholars in different ways - and, at the same time, is a valuable resource in making students as well as translators more sensitive to the differences in translation literary and non-literary texts.

*Prof. PhDr. Edita Gromová, CSc.
Department of Translation Studies
Faculty of Arts
Constantine the Philosopher University in Nitra
Štefánikova 67
949 74 Nitra
egromova@ukf.sk*

Inovatívne vyučovanie a učenie z pohľadu začínajúcich pedagógov

Lúdrika Adamová – Petra Muráriková (eds.): *Innovating Teaching and Learning. Reports from University Lecturers*. Budrich UniPress Ltd. Opladen, Berlin, Toronto, 2013. 128s. ISBN 978-3-86388-034-7.

Publikácia *Innovating Teaching and Learning. Reports from University Lecturers* zostavená Lúdmilou Adamovou a Petrou Murárikovou prináša štúdie venované pedagogickým skúsenostiam začínajúcich učiteľov: desiatich doktorandov a mladých vysokoškolských pedagógov. Publikácia vznikla na základe výberu najlepších príspevkov účastníkov letnej školy Teaching and Learning in Higher Education (Piešťany a Moravany nad Váhom, 3. – 11. júl a 14. – 22. august 2011) a následného ročného programu Inquiry into Student Learning. Obe aktivity boli súčasťou trojročného projektu finančne podporeného Európskym sociálnym fondom.

Prezentovaná reflexia univerzitného prostredia je zaujímavá z viacerých hľadiší. V prvom rade čítateľ ocení úprimnosť jednotlivých výpovedí. Sebareflexia vlastnej pedagogickej aktivity nie je jednoduchá, a i keď by kritický pohľad mal byť prirodzenou súčasťou budovania učiteľovej osobnosti, nie vždy je to tak. Autori štúdií sa pozerajú na problémy reálne, nesnášia sa o umelé vytváranie pozitívneho dojmu. K výzvam a v konečnom dôsledku aj k výsledkom svojej inovatívnej činnosti pristupujú racionálne a s nadhľadom. Problémy, s ktorými sa najčastejšie stretávajú, sú do značnej miery univerzálné: nedostatok motivácie zo strany študentov, rozdiely vo vedomostiach, potreba ukázať študentom prepojenie medzi teóriou a praxou.

Druhý povšimnutiahodný aspekt publikácie je jej praktickosť. Jednotlivé štúdie sú pútavým čítaním a dovolíme si tvrdiť, že nielen začínajúci pedagógovia si v nich nájdú podnety na zamyslenie a inšpiráciu do svojej praxe. Pod inovatívnosťou autorí v prvom rade rozumejú aplikovanie a zmenu metód, prostriedkov a aktivít, ktoré majú viesť k efektívnejšiemu osvojeniu si poznatkov a ich využitiu v praxi. V jednotlivých textoch sa stretávame so širokým spektrom snáh o zatraktívnenie vyučovania, či už pomocou blogov, počítačových kvízov, mnemotechnických pomôcok, individuálneho prístupu a podobne. Štúdie podrobne popisujú postupy a uvádzajú konkrétné príklady, ako si daný pedagóg poradil s vybranou situáciou. Teoretické reflexie sú v tomto zmysle efektívne a účinne prepojené s praxou. Z dlhodobejšieho aspektu by bolo zaujímavé zistiť, do akej miery bolo aplikovanie daných inovatívnych postupov prínosné pre trvácnosť získaných poznatkov. Tento rozmer ale nebolo možné zmapovať v štúdiu z časových dôvodov.

Tretie hľadisko, ktoré treba zdôrazniť, je pestrosť odborného zamerania kurzov (Lúdrika Adamová: Súčasný anglický jazyk; Marek Žifčák: Fyziológia rastlín; Katarína Hrnčiarová: Filozofia jazyka; Petra Muráriková: Seminár k bakalárskej práci; Peter Dzurjaník: Základy európskej civilizácie; Adriana Boleková: Všeobecná a ústna anatómia; Martina Lukčaničová: Finančné investovanie; Anna Vallušová: Mikroekonomika; Terézia Repáňová: Mestský a kultúrny turizmus; Miroslava Petáková: Akademické písanie). Okrem menovaných parciálnych štúdií sa v publikácii nachádza všeobecný úvod k problematike, ktorý spracovali Lúdrika Adamová a Petra Muráriková a záverečný sumár poznatkov (Adamová, Muráriková, Pleschová), kde autorky akcentujú spoločné rysy jednotlivých štúdií.

Doktorand a mladý začínajúci pedagóg stojí v počiatkoch svojej pedagogickej činnosti pred neľahkou úlohou. Ako si aj autori štúdií uvedomujú, svedomitý prístup, kvalita a profesionálnosť si vyžadujú vysoké osobné nasadenie, nemálo času a energie. Odmenou je ale dobrý pocit, vnútorné zadostučinenie a príjemným aspektom a povzbudením vie byť i pozitívna odozva zo strany študentov.

Výsledný dojem zo zbierky štúdií je veľmi kladný. Z individuálnych pohľadov čitateľ cíti pedagogický entuziazmus, túžbu veci meniť, ak je zmena žiaduca. V konečnom dôsledku prichádzame k zdanliovo jednoduchej pravde: proces učenia sa nie je priestorom vyhradeným pre študenta. Ak učiteľ nemá vôleu a necíti potrebu pracovať na sebe, môže sa zmeniť na sfosilizovaného sprostredkovateľa informácií, ktorý s túžbou po autentickom šírení poznatkov nemá veľa spoločného.

*PhDr. Mária Kiššová, PhD.
Department of English and American Studies
Faculty of Arts
Constantine the Philosopher University in Nitra
Štefánikova 67
949 74 Nitra
Slovakia
mkissova@ukf.sk*

ABSTRACTS

Martin Štúr: Three Basic Language and Semiotic Dichotomies after One Century of Development and the Complexity of Semiotic System

Aim of this paper is to analyze, update and analytically evaluate the three dichotomous models in the works roughly 100 years old. It is the signifier and signified dichotomy as postulated by Saussure (Ferdinand de Saussure (1857 -1913) in his third and final course in 1910 - 1911, published based on his students' notes in *Cours de linguistique générale* (1916) and later in the English Course in General Linguistics in 1954; the static and dynamic dychotomy as interpreted by Mathesius in the article *On the potentiality of Language Phenomena* (M 1911), which was not translated into English, and reflex and reflective, as formulated by Miguel de Unamuno y Jugo in the essay *Del Sentimiento Trágico de la vida*, published continually in 1911 - 1912 and in a single volume in 1913, with its authorized and corrected translation into English under the title *Tragic Sense Of Life* in 1921.

Key words

semiotic system, language, dichotomy, Saussure, Unamuno, Mathesius, Peirce, Frege

Olga Wrede: Law – Language – Translation

This paper provides an insight into some aspects of the translation of legal texts in national and transnational context in terms of interlingual and intralingual translation. We present here three basic translation models relating to language and legal system. By using specific examples we will point out the pitfalls that translators have often to deal with in translating legal texts in language pair German - Slovak, and also, what kind of knowledge and skills should they acquire for the translation of legal texts.

Key words

law, language, translation, legal text, equivalence, translation process

Zuzana Honová: Passive-type Constructions in Legislative Discourse

The article deals with the function of the passive voice and passive constructions in legislative texts. The necessity to emphasize the impersonal character of this type of texts, which is manifested by common omissions of the agent apart from other things, is regarded as the main reason of its frequent use. Besides the passive voice, the article also refers to other possibilities of expressing the passive character as are in particular the impersonal constructions with the reflexive pronoun "se" and, to a certain extent, with the pronoun "on", but also some adjectives. A high frequency of the passive voice and of other passive constructions is noticeable in Czech as well as in French and Italian legislative texts.

Key words

legislative discourse, legal text, Civil Code, Criminal Code, general character, passive voice, impersonal form, passive construction

Eva Dekanová – Lucia Molnárová: Economic Texts in Theory and Practise of Translation

The paper deals with economic texts as well as with demand for their translation as a result of the development of economic and commercial interaction in the international sphere. The importance of research on the basic characteristics of economic texts in all kinds of writing and genres (especially their lexical level) is emphasized. The main focus is placed on identification of problematic phenomena in translation of such texts from Russian to Slovak and vice versa. Interest is paid mainly to compound terms (substantive and verbal), the names of institutions and organizations and their

abbreviations, as well as figurative means. Negative shifts in translation (incorrect use of terminology, diminishing or loss of expressivity) are identified and analyzed in an economic text translated by students of the Department of Translation Studies, Faculty of Arts, Constantine the Philosopher University in Nitra.

Key words

economic text, compound term, collocations, figurative means, loss and diminishing of expressivity.

Soňa Hodáková – Katarína Welnitzová: Evaluation of Interpreter's Non-verbal Performance by Listeners

Despite the fact that interpreting sometimes seems to be a merely linguistic activity, for a good interpreter the use of paralanguage features and kinesic behaviour is also part of their performance. The use of non-verbal features depends on many variables, e.g. sex, personal characteristics of the interpreter, their experience and awareness.

This paper presents and discusses the results of an empirical study on **perception** of interpreter's performance. It evaluates the adequacy of non-verbal features used by the interpreter in various types of texts and it shows how non-verbal features are perceived by different listeners.

Key words

consecutive interpreting, non-verbal communication, target listener, factual text, emotionally-expressive text

Tilda Saydi: Intercultural Approach in Integrated Teaching of French as a Foreign Language through Songs

By its discursive content, linguistic structure, sociocultural facet and affective unanimity produced by poetical-musical impacts, the song coexists among techniques positioning the learner physically, psychologically and cognitively as an active individual. Pedagogical use of different versions of the same song in French and Turkish allows an intercultural approach by a plural didactics of French as foreign language. As a comparative tool, it establishes a structural, semantic and intercultural learning. A number of Quebecker, French and Turkish sociocultural notions appear. The learners take conscience of the learning autonomy, their own mimetic capacity and cognitive baggage.

Key words

intercultural, French as foreign language, song, pragmatic, integrated didactics

Pavol Adamka: Reflexion on Coup d'état (a few Notes on Linguistic Analysis)

The article is concerned with some determinants that have largely influenced the language of journalistic and publicistic texts published in the Slovak media and dedicated to reflection on upheaval on the Soviet and Russian territory. Moreover, the paper sheds some light on tonality (expressiveness) of the text and the use of precedent phenomena.

Key words

language image of the world, Language of coup d'état, modality, precedent phenomena, the Slovak press

XLinguae Submission Guidelines

The Publisher enables prospective authors to contact the editor by mail [xlinguae\(at\)xlinguae.eu](mailto:xlinguae(at)xlinguae.eu). Only original previously unpublished (empirical) studies might be proposed for the XLinguae journal. According to the Slovak law statute Act n. 618/2003, the editor decides about copyright and does not offer any remuneration. It is a condition of publication that authors assign copyright or license the publication rights in their articles, including abstracts, to the SVO, s.r.o. This enables us to ensure full copyright protection and to disseminate the article, and of course the XLinguae journal, to the widest possible readership in paper and electronic formats as appropriate. The articles that were not called for will not be sent back to the authors. We strongly encourage you to send the final, revised version of your article, electronically, by mail to [xlinguae\(at\)xlinguae.eu](mailto:xlinguae(at)xlinguae.eu). Contributions and studies are double-blind peer-reviewed.

If the XLinguae journal decides to call for extensive empirical studies (up to 108 000 characters or 60 SP), these will be also peer-reviewed. Only after the decision of their publication, names of the reviewers will appear at the end of each long study. And this due to its easy registration as a journal monography.

Proofs will be sent to authors if there is sufficient time to do so. They should be corrected and returned to the Editor within three days. Major alterations to the text cannot be accepted.

As a double-blind peer-reviewed journal, it comprises these types of studies:

1. Scientific studies (standard-page length: 20 pages)
2. Contributions and materials (standard-page length: 10 pages)
3. Extensive empirical studies (standard-page length: 60 pages)
  - actual themes and problematic fields from linguistics, applied linguistics and philology
  - title of the study, name of the author, full address of the institution the author works for, e-mail
  - noticeable text paragraphing (titles, subtitles)
  - translated citations coming from foreign authors' work as well as citations from original works (in the text)
  - if the contribution is a part of research, please indicate the full name and project registration number
  - abstract in language you write the contribution as well as in English (max. 600 signs per each of them)
  - key words in both languages (5-6)
  - citations are part of the text (see below)
  - notes (make point about basic pieces of information - e.g. citation from original work between quotes, short message and so on.)
4. Book reviews
  - a full bibliographic reference about the book that is (being) reviewed: author, title, town, editor, year, number of pages, ISBN (as title of the book review)
  - types of the book reviews: a) informative (max. 1 SP), b) analytical (max. 5 SP)
  - author of the book review, full name and address of the institution the author works for, e-mail.

Citation form:

- message in text: (HARMER, 1991: 12)or (1991: 12)
- footnote: HARMER, J.: The Practice of English Language Teaching ..., 1991.
- full bibliographic reference in the list of bibliographic references:
Book bibliographic reference: HARMER,J. 1991. The Practice of English Language Teaching. London: Longman. ISBN 0582 04656 4
Journal bibliographic reference: LAH, M. 2009. Évolutions des manuels. In: Didactique du FLE dans les pays slaves, vol. 2, n. 2, p. 9-12. ISSN 1337-9283
- If there is a number of works cited from one author from the same year, please, use the following form: e.g. 1971a, 1971b.

Publication Ethics and Malpractice Statement

Agreement upon standards of expected ethical behavior for all parties involved in the act of publishing: the author, the journal editor-in-chief, the peer reviewers and the publisher. (The following ethic statements are based on COPE's Best Practice Guidelines for Journal Editors).

Publication decisions

The publication of an article in our double-blind peer-reviewed journal concerns linguistics, applied linguistics and philology fields. The editor-in-chief of the XLinguae journal is responsible for deciding which of the articles submitted to the journal should be published. The editor-in-chief may be guided by the policies of the journal's editorial board and constrained by such legal requirements as shall then

be in force regarding libel, copyright infringement and plagiarism. The editor-in-chief confers with other editors or reviewers in making this decision. They evaluate manuscripts for their intellectual content without regard to race, gender, sexual orientation, religious belief, ethnic origin, citizenship, or political philosophy of the authors. The editorial staff must not disclose any information about a submitted manuscript to anyone other than the corresponding author, reviewers, other editorial advisers, and the publisher, as appropriate. Unpublished materials disclosed in a submitted manuscript must not be used in an editor's own research without the express written consent of the author.

Duties of Reviewers

Double-blind peer review assists the editor in making editorial decisions and through the editorial communications with the experts form the scientific board ant the author may also assist the author in improving the paper.

If any selected editor referee who feels unqualified to review the research and the manuscript article should notify the editor-in-chief and excuse himself from the review process.

Manuscripts received for review are treated as confidential documents and are reviewed by anonymous editor staff. They will not be shown to or discussed with others except the editor-in-chief's authorisation.

Reviews should be conducted objectively; editor referees express their views clearly with supporting arguments.

Privileged information or ideas obtained through peer review is to be kept confidential and not used for personal advantage.

Reviewers should identify relevant published work that has not been cited by the authors. Any statement, an observation, derivation, or argument that had been reported should be accompanied by the relevant citation. A reviewer should also call to the editor's attention any substantial similarity or overlap between the manuscript under consideration and any other published paper of which they have personal knowledge.

Duties of Authors

Authors of contributions and studies research should present an accurate account of the work performed as well as an objective discussion of its significance. Underlying data should be represented accurately in the paper. A paper should contain sufficient detail and references to permit others to replicate the work. Fraudulent or knowingly inaccurate statements constitute unethical behavior and are unacceptable.

Authors are asked to provide the raw data in connection with a paper for editorial review. The authors should ensure that they have written entirely original works, and if the authors have used the work and/or words of others that this has been appropriately cited or quoted.

Authors should not publish manuscripts describing essentially the same research in more than one journal or primary publication. Submitting the same manuscript to more than one journal concurrently constitutes unethical publishing behaviour and is unacceptable.

Proper acknowledgment of the work of others must always be given. Authors should cite publications that have been influential in determining the nature of the reported work.

Authorship should be limited to those who have made a significant contribution to the conception, design, execution, or interpretation of the reported study. All those who have made significant contributions should be listed as co-authors. Where there are others who have participated in certain substantive aspects of the research project, they should be acknowledged or listed as contributors.

The corresponding author should ensure that all appropriate co-authors and no inappropriate co-authors are included on the paper, and that all co-authors have seen and approved the final version of the paper and have agreed to its submission for publication.

All authors should disclose in their manuscript any financial or other substantive conflict of interest that might be construed to influence the results or interpretation of their manuscript. All sources of financial support for the project should be disclosed.

When an author discovers a significant error or inaccuracy in his/her own published work, it is the author's obligation to promptly notify the journal editor or publisher and cooperate with the editor to retract or correct the paper.

XLinguae

From contents

Three Basic Language and Semiotic Dichotomies after One Century
of Development and the Complexity of Semiotic System

by Martin Štúr

Law – Language – Translation

by Ol'ga Wrede

Passive-type Constructions in Legislative Discourse

by Zuzana Honová

Economic Texts in Theory and Practise of Translation

by Eva Dekanová – Lucia Molnárová

Evaluation of Interpreter's Non-verbal Performance by Listeners

by Soňa Hodáková – Katarína Welnitzová

Intercultural Approach in Integrated Teaching of French as a Foreign
Language through Songs

by Tilda Saydi

Reflexion on Coup d'état (a few Notes on Linguistic Analysis)

by Pavol Adamka

Book reviews

Abstracts